DE TOCHT NAAR MORGENLAND

DR. FELIX RUTTEN

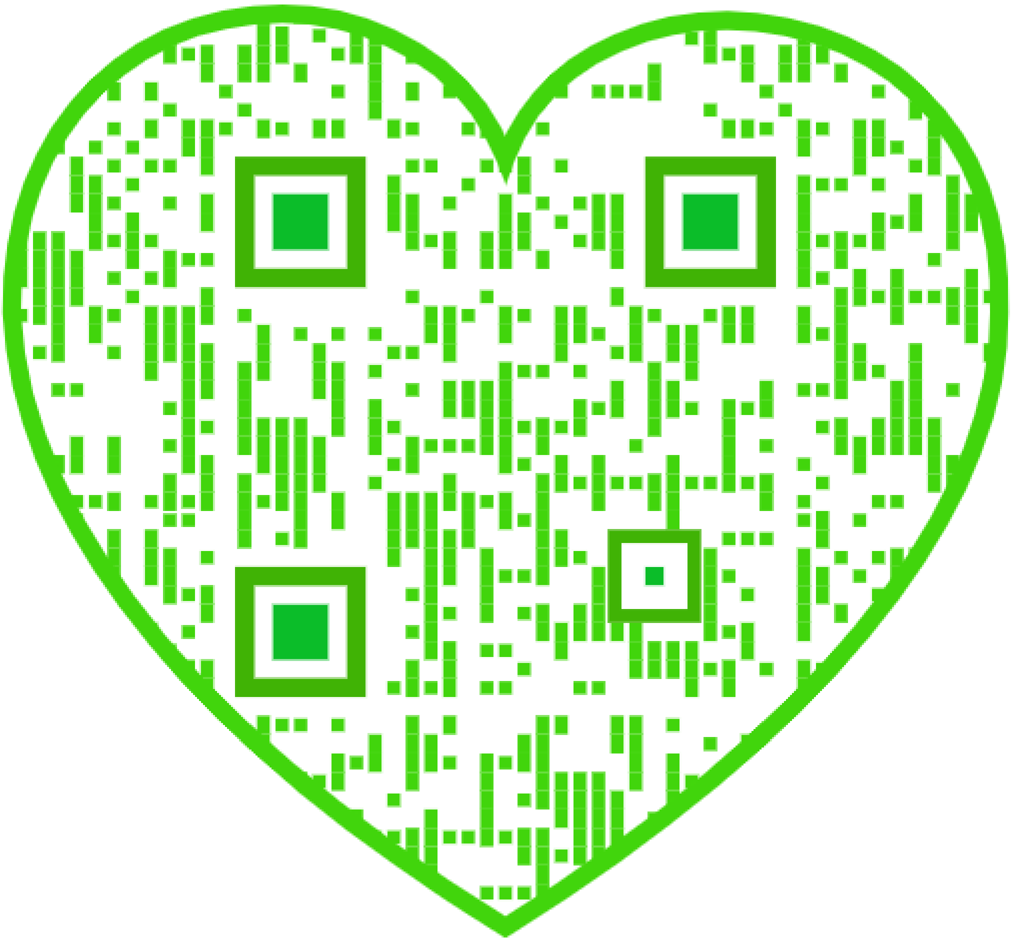

ST. AGNESSCHOOL
HILLEGERSBERG
GRINDWEG
L.O. en M.U.L.O.
83 17
III

DE TOCHT NAAR MORGENLAND

83 III

1c-0 K
Rutt

339

Dr. FELIX RUTTEN

DE TOCHT NAAR MORGENLAND

„HET POIRTERSFONDS"
GEVESTIGD TE EINDHOVEN

GEMEENTEBIBLIOTHEEK
ROTTERDAM

P04 5549354
B 1001 296 9556

Informatiecentrum Jeugdlectuur

Aan mijn vriendjes
Olav en Sooske

INLEIDING.

Zoo zie je ze herhaaldelijk langs den landweg sjokken: niet eens altijd een woonwagen, met een mageren knol bespannen, en ook al zonder 't armelijk trekdier, waarvan je de ribben kunt tellen onder het schurftig vel. Dat vehikel sjouwen ze zelf, met al hun hebben en houen voort: een pot en een pan, een stroozak en wat lompen; donker-gebruinde, in de knieën knikkende mannen, zwartoogige vrouwen met verwilderde haren, keurige todden om het lijf gesnoerd. Blootsvoets loopen de kinderen erbij en bedelen onderwijl met zeurige stem als goed-gedrilde komedianten, terwijl de kleinsten, die de moeder niet in een lappenwrong op haar rug bond, er over den wagenkorf heengluren als kleine, zwarte duiveltjes.

Zigeuners!

Het is een verachtelijk ras, omdat het niet leven wil naar de gestelde wetten, en zich zoo min als noodig stoort aan de normen die gelden in ons beschavingsleven. Liever dan te werken voor hun brood leven zij van bedelarij en dief-

stal. Liever dan zich te vestigen in een bepaalde standplaats zwerven zij van oord tot oord en misbruiken zij hun niet-gebonden-zijn om te leven in ongeregeldheden. Zij zeggen dat de vrijheid hun boven alles gaat, maar op de eerste plaats gaan hun verlangens uit naar een bestaan zonder arbeid, zonder inspanning, zonder verantwoordelijkheid, ten koste van de aalmoes die hun, afgedwongen door brutaliteit, veel meer gegeven wordt uit vrees dan uit een welverdiend medelijden. Wij schuwen dit ruwe, doortrapte, zich zelf verwaarloozende volk, dat de hun geboden woningen versmaadt om als dieren in het bosch, in holen of hutten te wonen, of alleen maar onder het wapperend zeildak van een tent. Een volk, dat niets goeds uitvoert, niets degelijks tot stand brengt, dat lui is en smerig, dat niemand tot vreugde strekt en iedereen maar last veroorzaakt.

Toch leven in onze Europeesche landen deze Zigeuners niet overal eenzelfde ongeregeld bestaan, worden zij niet overal met den rug aangezien en liefst zoo gauw als mogelijk over de grenzen gezet. In Spanje wonen ze nog wel als kaartleggers en waarzeggers in de rotsspelonken van Granada; maar in Tsjechoslovakije begint

men ze al in dorpen onder te brengen, daar werd zelfs, in Uzhorod, een Zigeunerschool voor hun kinderen geopend; en in Hongarije heeft het Zigeunersche ras zich al reeds sinds geruimen tijd ingeburgerd en leven velen van hen als eerzame burgers, als musici vooral, gemengd met de gewone bevolking van stad en land.

Maar ik wilde hier nu niet juist schrijven over de Zigeuners, zooals ze bestaan en zijn. Ik wilde in dit boek alleen maar een gedachte tot uiting brengen en laten zien hoeveel opvoedende kracht er ligt in de sterkende en verblijdende gedachte: ik heb een vaderland, een heimat.

Daartoe vertel ik dit verhaal van een jongen, die Milenko heet. Ik maak er een Zigeunersjongen van naar mijn fantasie, omdat juist het Zigeunersche ras zich om vaderland noch heimat bekommert. Ik beweer dan ook niet, dat Zigeunerkinderen in het algemeen juist zoo zijn als mijn Milenko en zijn zusje. Dat zou heelemaal bezijden de waarheid zijn! Milenko is een kind van mijn geest, meer dan van het ras, waarbij ik hem liet opgroeien. Dat hij van de vrijheid houdt, dat hij muzikaal begaafd is, dat hij aan zijn verwanten hangt, zijn wel Zigeunersche eigenaardigheden. Maar daarbij leg ik in zijn

hart een groot verlangen naar het land der herkomst van zijn ras, — een land dat hij niet kent maar wil opsporen: een heimwee naar het verbeurde vaderland.

En nu zul je zien, hoe dit besef van een heimat, hoe dit verlangen naar het land der herkomst, Morgenland, dat achter de Zwarte Zee ligt, van Milenko een anderen jongen maakt dan hij was, zoolang hij daarvan nog niet wist.

Natuurlijk komt deze gedachte hem niet aanwaaien met den wind. Ik laat hem over dat alles het noodige hooren van een ernstige grootmoeder, zooals er wellicht in werkelijkheid ook geen bestaat bij het zwerfvolk, al zijn er onder hen wél zonaanbidsters, en is er de vrouw het hoofd van den stam. Maar ik heb juist deze grootmoeder noodig in mijn verhaal.

Ik laat Milenko's oogen geopend worden voor alles wat ons omringt aan moois in de natuur, en 'k laat zijn hart opengaan voor edele gevoelens en nobele gedachten van toewijding en offerliefde; maar dit eerst wanneer Milenko begrijpt dat wij menschen geen geluk in het leven bereiken, wanneer wij niet beginnen met er zelf iets voor te doen.

Ik laat Hongaarsche violen door dit verhaal

ruischen, en vreemde legenden er doorheenklinken, zooals men ze in de verschillende landen over de Zigeuners vertelt; maar dit alles is nevenzaak. De kern waarop het aankomt is, dat je uit mijn boek begrijpt, welk een veredelend en opvoedend gevoel het is, te weten: Ik heb een vaderland waaraan ik me wijden moet, waaraan ik mij moet geven met al mijn krachten en vermogens, waartoe ik behoor, zooals een boom hoort bij den grond die hem draagt en voedt, — een heimat die ik in liefde bewonder zoolang ik ze bezitten mag, en waarnaar ik met smartelijk begeeren terugverlang wanneer ik ze heb opgegeven.

GRAUW-BLAUW leek het pijnbosch tegen den bergwand aan, nu de dag begon te verbleeken. In het ravijn, dat den blik op de boschrijke verte vrijliet, stonden de trotsche, breedgespreide boomen stam aan stam. Naar beide zijden van de vallei rezen zij tegen de steile hellingen op en leken een leger, dat zwijgend en onbewogen wachthield. Ruischend kwam de schietbeek uit de hoogte aanstorten, tusschen stronken en stammen door, over de grijparmen van wortels en bultige steenen, die het wilde water in zijn val trachtten tegen te houden. Een koele, frissche adem steeg van het bruisend water op, dat de neerhangende takken van de struiken bewoog en de witte veeren van de spirea deed wiegelen op hun slanken steel. Fijn-versneden varenbladeren beefden alsof ze leefden en den stroom groetten, die voortsnelde, zonder op iets te letten van hetgeen naast hem tierde of trilde door zijn vaart. Een lijster floot ergens ver in een hoogen top. Er kronkelde een dunne, blauwige rookzuil omhoog van een houtvuurtje, dat

rood lag te gloeien op den grazigen oever. De rook steeg tegen den groenen achtergrond van de toppen, alsof er anders niets leefde op die plek in het woud, in het vergrijzende late zomernamiddaguur.

Maar er was daar ook nog een lichte huifkar en een tenger paard. Het wagentje met de uitdijnende huif van gevlochten riet stond achter slaghout, wilde hazelaar en beukenloover geschoven. Opzij daarvan graasde het trekpaard en deed er zich aan het hooge gras te goed. Het lette er niet op, hoe twee bruine, nog jonge mannen bezig waren met het spannen van een tent, gedragen door twee stevige staken, met een dwarslat daartusschen. Touwen naar weerszijden, die de staken in staande houding hielden, werden met keephout bevestigd in den grond, en de bruine mannen hamerden ze met steenen in den taaien bodem. Dit gaf een vreemden klank in het bosch, maar stoorde de stilte niet. Rustig kronkelde het dunne, blauwe rookspiraaltje.

„Let op het vuur, vlegel!" riep een van de beiden knorrig.

Waarom riep hij dat zoo kwaadaardig? Milenko lette immers op het vuur. De kleine jongen zat er naast en legde er takjes op, telkens weer

nieuwe takjes, die hij met Marischka, zijn zusje, al vroeger had saamgeraapt. Zij beiden hadden een heelen stapel dorre twijgen verzameld, en korte spaanders, die een houthakker er had achtergelaten, niet de moeite waard om ze mee te nemen. Dor hout was er in overvloed. Nu zaten ze getweeën naast het roode vuurtje en keken in den gloed. De vlammen knapperden, de stukken hout werden wit gloeiend, de takjes zakten ineen. Vielen de vlammen neer, dan bliezen de kinderen in de asch, tot er weer nieuwe uit opvlogen. Want de ketel, die er boven hing, aan een stuk gebogen hout, stevig in den grond bevestigd, moest aan de kook gebracht, had moeder gezegd. Die zat iets verder weg in het gras en schilde aardappelen.

Maar zij had hulp bij dit werk. Er zat daar nog een andere vrouw bij haar, die ook meehielp aan het bereiden van den gezamenlijken avondpot. De twee vrouwen droegen rood en geel. De eene had een witte, de andere een scharlaken doek over het zwarte haar gelegd. Zooals ze er zaten in hun bonte bloemige jakken en rokken leken ze zelf vreemde bloemen, bloemtuilen van vinnige kleur in het stille, grijs-groene bosch.

Het waren Zigeunervrouwen, donkerbruin van

gelaatskleur, met groote ringen in de ooren en snoeren van kralen om den hals. En drie kleine kinderen speelden rondom in het gras, drie kleine, half naakte bengels, die er rondtuimelden als eekhorentjes of konijntjes. Ze waren veel jonger dan Milenko en Marischka; want Milenko kon wel zoo om en om de vijftien jaren zijn; zijn zusje was jonger.

„Kookt het water nog niet?" riep moeder ongeduldig.

Het kookte nog altijd niet.

De mannen hadden hun tent overeind gezet, en er de stroozakken gelegd voor den nacht. Het was de bergplaats voor het gezin met de drie kleine kleuters. In den wagenbak, die onder het huifkarretje schommelde, had Milenko zijn bedstee. De anderen sliepen onder de bolle wagenhuif. Nu lagen de mannen languit in het gras. Ze tuurden naar de rookzuil, die lijnrecht opsteeg tegen den donkeren achtergrond van de dennen.

„Goed weer voor morgen" zei Milenko's moeder tot haar man, die naast haar in het gras lag, het hoofd op de handen. Maar hij gaf geen antwoord.

Zij wierp den pas geschilden aardappel in de

teil naast haar, en keek eens terloops naar den man in het gras. „Nog altijd zoo boos?"

„Zorg voor de soep" gromde hij. „Ik heb honger".

Hij was geërgerd. Hij liet zich niet uit het hoofd praten, dat hij gelijk had met zijn plan om van Neurenberg naar Praag te gaan. Over Beieren heen hadden zij Bohemen best kunnen binnendringen. Anders maar zuidelijker afgedaald en het geprobeerd over de Oostenrijksche grens. Het was een dwaasheid om met den Donau mee te willen, die over Weenen naar Boedapest loopt; het was de grootste dwaasheid om van Hongarije uit over de Roemeensche grenzen te willen trekken. Roemenië was gesloten voor alles, wat uit Hongarije kwam. Ze konden Roemenië alleen maar door het daarmee bevriende land van de Tsjechen en Slovaken bereiken. Het was alles de schuld van grootmoeder, die het natuurlijk weer zooveel beter wist en zich niet liet gezeggen.

„Grootmoeder is de baas" antwoordde de vrouw rustig, „en grootmoeder weet wat zij weet, en wil naar het Oosten".

„Maar zóó komt zij er niet." De man zette zijn stem uit. „Als we ons binnen Hongarije wagen,

zitten we gevangen als in een val. Dan komen we nooit meer verder. We moesten aanhouden op Praag. Dat is het eenige!"

„Praag?" hernam de vrouw, „jij met je Praag! Waar ligt dat? Daarginds ergens......" En ze maakte met de hand een vaag gebaar naar het noorden toe. „Maar grootmoeder wil oostwaarts, naar het land waar we vandaan komen."

„We zijn Zigeuners. We komen nergens vandaan," gromde de man. „Praag had ik willen zien, de stad met de gouden torens".

„Met de honderd torens!" riep Milenko uit, die het gesprek tusschen vader en moeder met aandacht had gevolgd.

Maar geen van beiden lette op zijn woorden. „Een stad met gouden torens bestaat niet", lachte de vrouw schamper, „zoomin als de gouden bergen bestaan, waarvan je droomt, groot kind. De wereld is overal dezelfde, en de menschen ook. Wat kan het mij schelen, waar we reilen en zeilen, zoolang we maar leven en lachen en een plekje grond vinden voor ons nachtkwartier."

„Mij kan het wèl wat schelen, of ik de mooie dingen van de wereld te zien krijg of niet, als we nu eenmaal tòch op weg zijn!"

„Grootmoeder geeft haar bevelen, en daar-

mee is het laatste woord gesproken, dat weet je. Zoo is 't nu eenmaal bij elken Zigeunerstam."

Wrevelig wendde hij het hoofd af en legde zich op z'n andere zijde.

„Wat is dat Oosten, waar we heengaan?" liet Milenko zich opnieuw hooren. Maar ook nú gaf niemand hem antwoord.

Onder de huif uit het karretje klonk een schor geluid. De grootmoeder, moeder van Milenko's moeder, stak haar hoofd naar buiten: een vreemd, doorrimpeld, oud gezicht, met hangende wangen en ingezonken oogen, omgeven door ongekamd, klissend, grijs haar, dat in strengen afhing. Barsch was de toon, waarop ze zeide, als riep ze bevelen voor een wachtpost van soldaten:

„Zwijgen jullie eindelijk, of ziet weer niemand, dat de zon ondergaat? Ik doe mijn gebeden tot den Zonnevader. Zwijgt. Houdt op met dat uitzinnig gekakel. Ik wil niet gestoord worden."

Zij trok haar hoofd terug. Niemand sprak meer een woord. In het wagentje bad de oude vrouw, naar den kant gekeerd, waar de zon onderging, tot het Opperwezen, door de Zigeuners vereerd, alsof het met de zon vereenzelvigd is.

TOEN HET LICHT van den dag was uitgebloeid en de hemel vergrijsde boven de sparren, die op de hellingen wachthielden, had Milenko zijn slaapstee opgezocht, in den houten bak onder den wagen. Naast de hooge huif stond het magere paard en sliep, met een dun dekentje over zijn lenden. Aan den anderen kant van de huifkar warrelden nog de roode vlammen van het houtvuur. Grootmoeder hield van een vuur in den nacht. Het weerde lastige insecten en ongedierte. Het had zijn eigen vertrouwelijkheid, en je voelde je daarbij in de stilte en de duisternis niet zoo heelemaal alleen. Misschien dacht ze aan Milenko, dat die rustiger sliep, wanneer een kleine, roode brand hem in de nabijheid van den wagen 's nachts gezelschap hield. Hij lag daar dan zoo eenzaam in den wagenbak op een stroowisch, met wat lompen toegedekt. Maar ook had grootmoeder een vereering voor het vuur zelf, dat beeld van de zon. Vuur was nuttig en milddadig voor de menschen, was trouw en goed.

Vuur was hun een dienende geest en diende hen gehoorzaam, en toch met liefde.

Tegen het grauwe scherm van den hemel rezen de boomen als uit git gesneden. Tusschen de toplijnen van de roerlooze bosschen stonden de sterren, als met een gloeiende naald in het donker gebrand. De nacht spookte in de holen van het woud, tusschen de zware stammen. De stilte luisterde naar haar eigen ademhaling. Alleen de schietbeek ruischte, ruischte onveranderlijk voort als bij dag.

Was het haar eentonig geruisch, dat Milenko uit den slaap hield?

Hij lag op zijn stroobed en luisterde. Onder de tent, die zich grijs tegen het donker kreupelhout afteekende, sliep de broer van zijn vader met zijn gezin. Boven zijn hoofd, in den wagen onder de gevlochten huif, sliepen de overigen. Ook hen hoorde hij zwaar ademhalen. Nu en dan bewoog het paard, waar het stond en sliep, aan een boomstam vastgebonden, en schudde den kop in zijn droom. Over het gras en het kruidengroeisel trilde de lichtspeling van het stilletjes knapperende vuur.

Het was een smakelijke, vette soep geweest, die moeder had geschept uit den zwarten ketel.

Twee goedgemeste kippen, die zijn oom had meegebrächt. Weer een van zijn slimme zetten, zooals hij die had bemachtigd. Terwijl Milenko's vader bij de boeren de ketels afleverde, die hij dien dag had gelapt, was de ander achter langs de erfjes geslopen om er zijn slag te slaan. En waar de een parlevinkte met de pingelende boeren, greep de ander tersluiks een paar van de vetste hoenders bij den staart.

Milenko lachte in zich zelf. Zijn oom had voor die soort van dingen toch maar een gelukkige hand. Natuurlijk maakten de boeren spektakel en schreeuwden om den veldwachter. Daarom hadden zij, slimme Zigeuners, hun karretje dan ook hier zoo ver van den straatweg in het bosch gereden, waar hen wel niemand zoo gemakkelijk vinden zou.

Diefstal? Wat wist Milenko van stelen! „Wij, Zigeuners, zijn de kinderen van de straat", had hij altijd gehoord. De boeren hadden hun vee en hun veldvruchten, de Zigeuners bezaten niets dan hun wagen en paard. Maar ook zij moesten leven. Daarom namen zij, wat men hun niet gaf. En ze namen het, waar ze het vonden, waar ze het vangen en grijpen konden. Maar telkens in een ander dorp, van een anderen akker. Wat

beteekende een enkele kip voor een boer, die er wel honderd had? Een schoot-vol aardappelen en een wisch hooi? Zij, zwervers zonder huis en schuur, moesten toch óók het hunne hebben. Het Opperwezen had hun de wereld gegeven als een tuin, waar ze hun bestaan vonden in vrijheid en het leven genoten. Dan moesten zij er toch ook van de vruchten plukken, die er waren, en zien dat zij genoeg kregen!......

Andere woorden dan zulke had Milenko nooit gehoord. Wat wist hij van dieverij?

Nu waren ze dan in Bohemen. Gingen ze hier vandaan naar het land van de Hongaren, of zou vader het toch gedaan krijgen van grootmoeder, dat ze den weg insloegen naar Praag? Milenko zag voor zijn verbeelding de stad met de honderd gouden torens. Maar grootmoeder wilde naar het Oosten met alle geweld. Dat was een heel anderen kant uit dan waar Praag moest liggen, de beroemde Tsjechenstad. Grootmoeder sprak alleen maar van Roemenië en de Zwarte Zee.

Boven zijn hoofd kraakte de houten wagenvlier. Hij luisterde. Hij hoorde gestommel, een slependen voetstap. Toen piepte de wagen open en botsten schreden op de trap, die uit de huifkar afdaalde. Dat was grootmoeder, die naar de sterren kwam zien.

De oude vrouw drentelde heen en weer, den hals gerekt, het hoofd omhoog geheven. Zij had den rok om de schouders geslagen tegen de nachtkou en de vochtigheid. Met de verwarde, hangende haren, haar haviksneus en de ingevallen wangen, leek de oude waarzegster een tooverkol, zooals ze daar in het donker stond, omwolkt door den rook van het houtvuur, door zijn gloed beschenen. Milenko was zelf uit het stroo gekropen, stond naast haar, zijn eenen arm om haar heen: „Grootmoeder, wat kun je vanavond in de sterren zien?"

Zij had een vluchtige beweging van schrik. „Sliep je nog niet, mijn jongen?"

„Kun je me toch niet leeren, grootmoeder, hoe je in de sterren leest?"

Beiden tuurden omhoog. De toekomst van menschen en dingen stond in de hemellichamen, maar het was moeilijk om hun beteekenis te verstaan. De sterrenbeelden waren als letterteekens, als hiërogliefen. Zij schoven door elkander, wisselden van plaats. Voor ieder mensch was er een eigen ster aan de lucht gezet, die gleed door de teekens van geluk en ellende heen. Zoo ging dan

ook de mensch, tot wien ze behoorde, door leed en vreugde, armoede en rijkdom.

„Waar staat mijn ster?" vroeg Milenko.

Zijn ster moest wel zoo klein zijn, dat grootmoeder ze nog niet zag.

„En komen we gauw in Roemenië, grootmoeder? Kun je daarover iets zien?"

„Roemenië". Grootmoeder zuchtte. „Wanneer we daar maar eenmaal zijn, zullen we geen gebrek meer kennen. Daar groeien de druiven als hier de haagappels voor het grijpen. De menschen eten er meloenen en honigkoeken als hier droog brood. Daar is de bodem zoo rijk en de zonneschijn zoo warm......"

„En zijn we dan nog ver van de zee, grootmoeder? Waarom heet ze toch de Zwarte? Is zij dan zoo zwart als inkt? Of waarom?"

Grootmoeder schudde het hoofd en glimlachte. „Neen, jongen," zei ze, „die zee is blauw en zilverig als parels zijn, en blank als melk, zoolang er geen stormen woeden. Maar die kunnen er hevig zijn, en dan......"

Op hetzelfde oogenblik verschoot een ster boven hun hoofden. Met haar dorre hand greep de oude vrouw naar het kind aan haar zijde. Sidderend drukte zij den jongen tegen zich aan.

Zij preste de dunne lippen op elkaar. Zij antwoordde niet, sprak niet verder. Maar Milenko begreep, dat het een kwaad voorteeken geweest was, wat zij daar gezien had.

„Grootmoeder," vroeg hij na een poos, nog zachter dan eerst, „waarom spreek je altijd weer van de Zwarte Zee? Het is toch zeker veel te ver! Waarom drijf je ons zoo naar dat verre Oosten toe?"

De oude vrouw leidde den jongen zwijgend iets verder weg, naar den boschrand. Zij deed er hem neerzitten op een uitspringenden boomwortel. De anderen sliepen nu wel. Hier zou niemand hen storen, niemand hen beluisteren.

„Wij moeten terug naar het land van onze herkomst", zuchtte grootmoeder. Zij scheen in sombere gedachten verdiept. — „Waar ben je geboren, Milenko?" vroeg ze, en vervolgde dan, zonder op antwoord te wachten: „Dat weet je niet. Vraag het je vader. Ik denk niet, dat hij het je zeggen kan. En je moeder en ik zelf? Wat weten we van een thuis. Wij zijn uitgestootenen, wij zijn verdwaalden. Als bladeren van een boom gerukt drijven we voort op den wind. Wij leven. Dit is alles wat wij weten. Maar hoe leven we? Als wild dat zich in de bosschen ver-

schuilt. Wanneer we nemen wat we noodig hebben zit men ons achterna als opgejaagde dieren. En daarom zijn wij allen eenzamen, losgerukt van elkaar, op zich zelf staande gezinnen, zonder macht en zonder bescherming, zonder beroep en zonder recht. In elken staat zijn wij vreemden. Wij hooren tot geen stand. Wij staan buiten alle gemeenschap. Ieder ontvlucht ons, vreest ons, schuwt ons, alsof wij minder dan menschen waren. Schandelijk worden wij belasterd. De een ziet den duivel over onze schouders gluren, de ander zegt, dat wij kinderdieven zijn. In oorlog houdt men ons voor spionnen, in vredestijd heet het, dat wij de menschen kwaad willen doen. Maar waarom leven wij dan ook zonder doel? Ons bestaan heeft elken zin verloren, is van bestemming vervreemd. Wij zijn schuldig geworden tegenover onszelf, omdat wij ons oude vaderland hebben prijsgegeven voor een wilde vrijheid. Wij zijn niet zonder schuld gestraft".

Milenko luisterde ontsteld toe. Zooiets had hij nog nooit gehoord. Hij verstond lang niet alles, maar zóóveel werd hem toch duidelijk, dat er een groot geheim lag achter het bestaan van de Zigeuners. Grootmoeder wist daarvan. Haar oogen zagen in het verborgene.

Nu begon de oude vrouw van haar schoonzoon te spreken, van Milenko's vader:

„Hij leeft als een vrijbuiter", zei ze, „bekommert zich om niets, danst op alle snaren, zingt op alle wijzen, draaft zijn armen knol af en wervelt tusschen avond en morgen voort als een vlinder, als een honigbij. Maar welken honig verzamelt hij in zijn korf? Ternauwernood slijpt hij een mes of lapt hij een gescheurden ketel. Hij wil de wereld bekijken, verder niets. Overdag met de handen onder het hoofd in het gras liggen, en 's nachts weer uitrusten van het zalig niets-doen. Hij leeft als een bloem," zei ze, „leeg en ijdel, — niet als een mensch."

Milenko opende de lippen: „Wij zijn de kinderen van de straat", wilde hij zeggen, — het woord dat hij zoo dikwijls had gehoord en dat hem toeklonk alsof het beteekende: „Wij zijn de koningen van den landweg." Maar grootmoeder vervolgde alweer, meer tot zichzelve dan tot den jongen, die luisterde met gespannen aandacht: „Zelf ben ik óók zoo geweest, in mijn jonge jaren. Niet vóór zijn ouden dag wordt de mensch wijs."

⁂

Toen ze telkens en telkens weer in het Westen van Duitschland tegen de grens hun hoofd stieten en de grenswachters er met geen middelen toe te brengen waren om hun den doortocht vrij te laten, — „je vader wilde met alle geweld naar Parijs", — was het haar opeens duidelijk geworden, hoe dwaas dit bestaan was dat ze leidden; altijd maar verder trekken, zonder te weten waarom of waarheen. Als zij haar schoonzoon toen geloofd had, dan waren de straten van Parijs belegd met gouden dukaten voor het oprapen. Maar dan opeens had zij in haar binnenste een stem gehoord, die aanmaande: „naar huis". Een volk zonder thuis is een verloren volk. Wie niet hecht aan den geboortegrond kan het leven niet waard zijn. Keerden zij, zwervers, maar eensgezind terug naar het land van hun herkomst, dan kon het Zigeunervolk een groot volk worden. Hun ziel staat open voor kunde en kennis. Of zijn zij geen geboren kunstenaars? Geef hun een viool in de hand, en zij veroveren werelden. Zij zijn geslepen als geen anderen, en in schranderheid staan ze bij niemand achter, bij geen Armeniër en geen Griek. Zij verstaan de taal der tonen, zij hebben zin voor verborgen en geheime dingen, hun kinderen zijn mooi als......

Grootmoeder zuchtte diep. „Ja, als engelen."

„Hoe heet ons vaderland?" vroeg Milenko schuchter.

't Was alsof de oude plots wakker werd uit een droom. Wild zag zij om zich heen. Dan keek zij den jongen in het gezicht, met haar doordringende oogen. Hij vestigde vol verwachting den blik op haar, en zij zag zijn ziel in droomen gevangen. Zij werd rustiger en vertelde verder:

„Niemand weet eigenlijk hoe het land van de Zigeuners heet, of het Mesopotamië of Perzië is, of het in Egypte ligt, in de schaduw van de piramiden, of in Indië, waar de lotus op den Ganges bloeit? Maar zeker ligt het achter de Zwarte Zee. Aan de overzij van die Zee moet hun volk zich verzamelen. Is het eenmaal daar beland, dan zal de Zon het wel verder leiden... Door de azalea-bosschen van den Kaukasus heen, waar rhododendrons rijzen als mannen zoo hoog, purper en rozig in de schaduw van blauwige sneeuwgebergten. Naar de eeuwig groene valleien van Tigris en Eufraat, waar het nimmer wintert, waar bloeitijd en oogst samenvallen. Wat is het schrale Westen eigenlijk, vergeleken bij het bonte, bloeiende, het rijke land van den Morgen!......"

Een kleurige droom schemerde voor Milenko's oogen. Een nieuwe wereld opende haar gouden poorten voor hem, en gleed dan weer als in een paarsen nevel weg. Zijn wimpers vielen neer, terwijl hij daar tegen de oude vrouw aangeleund zat. Zijn hoofd zonk zachtjes aan grootmoeders schouder. Haar arm om hem heengeslagen, hief zij den moeden, insluimerenden jongen op en leidde hem naar den wagenbak, waar hij in het stroo neerzonk. Ze dekte hem met de lompen toe. Zij keek hem aan met een langen blik en schudde zacht het hoofd. Ze mompelde eenige onverstaanbare woorden van zegening, die klonken als geheimzinnige tooverspreuken. Nogeens zag zij naar de sterren omhoog.

Toen strompelde ook zij weg, de wagentrap op, naar haar stroowisch.

VROEGTIJDIG werden de kinderen gewekt. De dag klaarde tusschen de boomtoppen, die zachtjes hun hoofden bewogen in den morgenwind. De lijster hernam haar lied, een vink antwoordde met vroolijk geschetter. Naast de huifkar hinnikte het paard, dat de lompendeken had afgegooid en met den voorpoot stampte. Onder het gespannen zeil van de tent ontwaakte het kleine grut met geschreeuw en gejengel, en de stem van de moeder overtroefde die geluiden met scheldwoorden.

„Milenko, leg hout op", riep een andere vrouw onder de rieten huif, terwijl ze Marischka de trap afduwde. Dan reikte ze het kind potten en pannen toe.

„Waarom heb je ze gisteren niet afgewasschen, toen er warm water was, luie meid? Wasch nu den rommel aan de beek en zie dat je het schoonkrijgt. Met zand schuren, hoor je? En anders met houtasch!"

Had moeder het zelf niet vergeten bij het lange praten? Nu moest de beek het goedmaken, en

Marischka kreeg de schuld. Ze haalde de schouders op. „Wel ja," pruttelde ze, „wat kan mij dat schelen."

„Tegenspreken?" gilde moeder verontwaardigd.

„Ik spreek in mezelf", riep ze terug en sprong naar het water toe.

Milenko had hout gestapeld, in kleine stukjes gebroken, dorre sparrentwijgen, die hij er overal vond. Hij vroeg om lucifers. Wat wist moeder van lucifers! Vader zou er wel hebben. Maar vader keerde zich geeuwend op zijn andere zijde om. „Laat me met rust", gromde vader. Gelukkig had oom er en reikte ze aan. Zoo kwam de brand in het hout. Maar er werd niet veel haast gemaakt met den morgenkost.

„Wasch je gezicht en kam je haren!" riep moeder nu weer tegen Marischka.

Ze wist wel, dat Duitsche menschen niet graag smoezelige en onsmakelijke kinderen zien, en vandaag was het de beurt aan het tweetal, Milenko en Marischka, om het hunne te doen voor het onderhoud van de beide gezinnen. De kinderen stapten dan ook op, nog eer hun vader zijn slaperig gezicht vertoond had. Ze hadden de voeten bloot in de slechte schoenen gestoken

en gingen blootshoofds. Marischka mocht een bont doekje meehebben, dat ze om de schouders sloeg. Moeder wist wel, dat het haar mooi maakte. Dat was heel goed om de aandacht te trekken; want als je bedelen gaat, moet je de menschen vooral niet afstooten. Milenko droeg zijn viool in een beschermenden lap gewikkeld, onder den arm. Op den rug had hij een zak, bestemd om broodhompen te bergen en wat er verder onder zijn bereik mocht vallen. Zoo togen zij naar het dorp, — hij om er te spelen, terwijl Marischka danste en zong. Zij danste altijd barrevoets. Dat deerde niet.

„En zie, dat je nog wat aardappels graait", riep moeder hem achterna.

Gewoonlijk hadden de kinderen geluk. Dat kwam misschien wel door hun gitzwarte oogen. Maar ook speelde Milenko zeer goed, naar Zigeunerschen aard. Zijn vaardigheid kon verbluffen, wanneer hij goed gemutst was, en dat was hij doorloopend. In geen geval kwamen zij met leege handen thuis. Waar de menschen hun niet goedschiks behoorlijk wat toestopten, wisten ze altijd wel iets af te bedelen, met smeekende blikken en lieve woorden. Ja, dat kunstje kenden ze.

Het dorp was meer dan een half uur ver. De dag was mooi en de oogst nog niet begonnen. Alleen het hooi was binnen. Het koren wachtte.

Ook nu ging het hun goed. Bij de eerste huizen, die in een drom vóór het eigenlijke dorp lagen als een afzonderlijk gehucht, kregen ze al aanstonds gesmeerde boterhammen. Ze hadden dan ook niet heel veel gehad als morgenbrood. Milenko speelde liederen, die hij in Duitschland gehoord had. Die bevielen de menschen in Bohemen wel. Wat hij maar even vluchtig had opgevangen, kon hij weergeven op zijn viool. En wat hij speelde, speelde hij zuiver. Daaraan was de echte Zigeuner te herkennen. De muziek zat hem in het bloed, beweerde zijn vader. Hij speelde er vroolijk op los, van huis tot huis.

Marischka hoefde zich niet moe te maken. Zij stond maar naast hem en neuriede mee. Alleen wanneer zij onwilligen aantroffen, die hen aankeken met norsche gezichten, zette zij haar vlugge dansbeentjes vooruit. Dan wierp ze daarbij het hoofd in den nek, dat de vlechten schudden, en ze keek haar menschen aan met strakken blik. Ze keek dan alleen maar, — doch hoe ze dan keek, wist ze zelf niet. Maar het lukte haast altijd. Als ze iemand zoo in zijn oogen staarde en

alleen met blikken bedelde „geef me wat, toe geef me wat", dan wist ze wel, dat die vroeg of laat in zijn zak zou tasten of naar binnen gaan om brood met een schijf spek voor haar te halen. Ze had dan weleens gehoord, dat vrouwen haar „kleine heks" noemden, half lachend, maar ook half boos.

Toen ze nu tegen den middag verderop in het eigenlijke dorp kwamen, dat zich heel ver langs den straatweg uitstrekte, merkte Milenko kwaadaardige blikken bij de menschen die er bij de deurstijlen stonden. Sommigen riepen hun kinderen van de straat waar zij speelden, anderen gingen naar binnen en sloten de deur achter zich dicht. Wat nu? dacht Milenko. Wij zijn toch geen kinderdieven. Maar hij stond er nu verder te spelen voor doovemansooren. „Stel je voor", mopperde Marischka, „hebben ze gisteravond zooveel pap gegeten, dat ze vanmorgen nog niet vriendelijk kunnen kijken?"

Daar ving Milenko een roepen op van den een tot een ander: „Weer van dat Zigeunergespuis, dat gisteren het dorp onveilig maakte?"

Hij spitste de ooren, merkte verdachte dingen bij de dorpsmenschen. Ze hadden natuurlijk de kippendieverij ontdekt en dit van het eene erf

naar het ander aan elkaar verteld. Opgepast, Milenko. Onraad in de lucht!

Maar hij speelde. Van achter horretjes en gordijnen loerden boerinnen naar de kinderen der Zigeuners. „Dans, Marischka" zei hij. „Ze zien ons toch wel, al sluiten ze ook de huizen voor ons. Mijn zak is nog lang niet vol, en geld hebben we nog heelemaal niet gekregen. Dans, Marischka, dan komen ze."

Marischka trok een pruimenmondje, streek haar jurk glad en schopte een kiezelsteentje weg voor haar voeten. Ze wilde niet. Ze danste niet graag, als haar gezegd werd dat het moest en ze het niet deed uit eigen aandrift. Waarom dansen, wanneer niemand kwam en naar haar keek? „Dat ze naar de weerga loopen", zei ze. „Zal ik me hier staan aan te stellen!"

Ze zette zulk een zuur gezichtje, dat Milenko echt boos werd. „Doe dan toch wat ik je zeg! Vooruit. Hier heb je een polka." En hij streek opnieuw met zijn strijkstok over de snaren, als moesten er de vonken van afvliegen.

„Knudde", zei Marischka. Ze bewoog zich niet.

In de open deur van een schuur stonden twee mannen. Milenko hoorde dat de een er tegen den

ander zei: „Deze zijn zeker weer van een anderen troep, want Andries heeft de kippendieven van gisteren den veldwachter op hun dak gestuurd."

De oogen van den kleinen vioolspeler flikkerden. Een krampachtige zenuwtrek kwam om zijn mond. De melodie, die hij op zijn viool kraste, brak af. Wat zeiden die twee daar eigenlijk? Op hun dak gestuurd?......

„Wel zeker", zei de ander, „want de veldwachter heeft gisteravond nog de politie opgebeld en vanmorgen het heele zoodje over de grens gezet."

Milenko's hart stond stil. „Marischka, hoorde je dat?" Het klonk als een angstkreet, dien hij niet kon onderdrukken. „Als dat waar is!...... Gauw als de hazen naar grootmoeder terug. Loopen wat we loopen kunnen. Verstond jij het ook, Marischka? Maar als dat zóó zijn zou, zijn we alles kwijt!"

Zij tuimelden de straat uit, bezeten van angst. Ze vlogen de boerenerfjes voorbij, die op de straat uitzagen met hun heldere zijgevels, elk onder zijn puntdak als trok het de wenkbrauwen op, onthutst over een ernstig geval. Zoo keken de huisgevels de kinderen na, achter hun groene

lattenhekken en tuintjes vol zomerbloemen. Notelaars en appelboomen, bronzige stammen, die hier en daar over den weg heenleunden, bogen meewarig hun groene armen vol donker loover en zonneflikkeringen over hen heen.

Maar dat zagen ze niet. De kinderen liepen zonder om te zien, hijgend en met knikkende knieën. Ze liepen als door honden opgejaagd. Milenko hield de viool aan zijn borst geprest. De half gevulde zak bonsde op zijn rug. Achter hem aan zwierde zijn dun jasje. De korte vlechten van Marischka dansten op haar schouders, op de maat van haar draf. Het bonte doekje hield zij in de hand gefrommeld. „Ach, Milenko, Milenko......"

„Als we grootmoeder nog maar terugvinden" klaagde hij.

DE KINDEREN hadden het goed verstaan. Het was inderdaad zoo. Ze zagen het al uit de verte, toen ze den boschweg langs holden, waar de schietbeek hen ruischende tegenkwam. Het was de vallei, waar ze daags te voren een veilige schuilplaats gevonden hadden, dekking tegen gevaar. Dáár had hun wagentje gestaan, het paard en de zeiltent. Niets was er meer. De plek was leeg. Het gras lag er vertreden, zwart-verkoold de aschhoop van hun vuurtje, op den grond tusschen het groen. Maar geen vader, geen moeder meer, geen grootmoeder. Niemand. Alles gevlogen en verstoven.

De kinderen stonden verbijsterd. Milenko krampte de vuisten saam. Marischka had den vinger aan de lippen gebracht als een heel klein kind in verlegenheid. Een poos bleven zij roerloos onder den slag der ontzetting. Die bracht hen van zinnen. Maar dan opeens schreeuwde Marischka: „Moeder, moeder!" Ze riep het hartverscheurend, terwijl ze haar gezicht met beide handen omvatte. „Moeder!" Het klonk door alle

holten van het bosch en klonk terug uit de leege verte. De lijster brak haar lied af bij het angstgeschrei van het kind. Maar geen menschelijke stem gaf antwoord. Toen liet zij zich op den grond neervallen, alsof de bliksem haar getroffen had, en ze snikte erbarmelijk. Het had steenen kunnen roeren. Maar er gebeurde niets. De beek ruischte verder.

Milenko stond er nog roerloos bij, als aan den grond genageld. Ook hem liepen de tranen nu langs de wangen. Maar hij wist dat niet. Hij leek alle bezinning verloren te hebben. Zijn hart kromp ineen, toen hij de wanhopige droefheid van Marischka bemerkte. Maar hij was als verdoofd. Hij was met stomheid geslagen. Wat te doen? Hij zette zich naast Marischka neer. „Marischka."

Zijn hand streelde haar hoofd. Haar vertwijfeling maakte hem nog ongelukkiger. Radeloos als hij was, zweeg hij. Wat te beginnen?

Nu had Milenko zich wel aanstonds mogen afvragen, wat hun nu verder hier te doen stond. Bestond er dan geen kans, al was het maar een kleine mogelijkheid, om hun karretjes nog ergens op te sporen? Maar Milenko kon niet denken, kon zich niet bezinnen. Hij was eenvoudig ver-

suft. De schrik, de matelooze droefheid, had alles in hem lamgeslagen. Hij voelde alleen maar de knagende pijn aan zijn hart.

Zoo zat hij daar nu, het hoofd gesteund in de handen, de ellebogen op de knieën. Tusschen zijn voeten vielen zijn tranen in het gras. Hij wist het niet. Milenko was zijn hoofd kwijt. „Wij hebben alles verloren", begon hij te zuchten, „wij zijn weezen geworden". Aldoor rolden de groote, dikke tranen over zijn wangen. Hij sloot de oogen. „Grootmoeder". 't Was als de klacht van een jonge vogel die kermt, door een pijl getroffen, en die piept van pijn.

Was dit dus hun afscheid geweest, gisteren onder de sterren? Wist hij nu toch alles maar, wat grootmoeder had gezegd. Had zij in de toekomst gezien, toen ze hem opeens, als voor het laatst, van haar geheimste gedachten had gesproken? Een vingerwijzing voor den verderen weg? Zoo kwam zijn bezinning terug. Maar hij dacht meer aan het gisteren dan aan alles wat hun te wachten stond. — Toen was die ster verschoten boven hun hoofden.

Hij dacht zelfs niet aan de mogelijkheid, om zich uit de moeilijkheden te redden, den toestand van het oogenblik te wijzigen. Hoe zouden zij nu

in Roemenië komen, dacht hij, hoe den weg vinden naar het Oosten en het land van den morgen? Naar de Zee, waarvan grootmoeder gesproken had......

En opeens kreeg de verbeelding weer de overhand over alles, over alle angsten en zorgen. Milenko zag het beeld, dat grootmoeders woorden voor hem hadden opgeroepen: de zee die als parels is, zilver en blauw, en blank als melk, waarachter de bergen oprijzen in purperen schaduw, de witte plekken van de sneeuwtoppen tegen de wolken gericht...... Daar ligt, in den rozigen bloei van rhododendrons en azaleabosschen, het vaderland van de Zigeuners, waar onder de bloesems van het voorjaar de oogst rijpt van de gouden vruchten. En boven de bergen stapelen zich de wolken op. Zij steigeren er omhoog als dravende paarden, sneeuwwitte paarden en appelschimmels, die strijders dragen in bonte drommen. Paars de teugels in hun hand, gouden de rondassen aan hun arm, glanzend de lansen in hun handen, de helmen op hun hoofd. Dat zijn de helden van het voorgeslacht, ruiters en rossen, die de Zigeuners roepen naar het land, dat zij verloren en vergeten konden, maar terug gaan vinden......

Milenko, Milenko, wat verzin je? Vergeet je, waar je zit, in je eenzaamheid met je zusje, in dit vreemd, wild bosch zonder hulp of steun?

Daar hief Marischka haar rood-beschreid gezicht naar hem op: „Ik heb honger, Milenko! Geef me wat te eten."

Zwijgend nam hij den broodzak van den rug. Marischka graaide happig in den voorraad. Zij zocht naar een zacht stuk brood met boter, en beet er begeerig in. Dan zag zij hem aan, terwijl ze met de hand langs haar oogen streek, en zei bemoedigend: „Eet ook wat, Milenko! Dan zullen we verder zien."

Hoe kan ze eten, dacht Milenko. Maar Marischka stopte ook hem een broodhomp in de handen. „Het is goed brood wat we kregen, neen maar", zei ze. „Jij zult ook wel honger hebben. We hebben sinds vanmorgen ook niet veel meer gehad." En zij beet telkens weer smakelijk in haar eigen snede.

Maar Milenko kon niet eten. Zijn keel zat dichtgesnoerd. Hij staarde met leegen blik in de verte. Wat te beginnen? Hij was radeloos.

„Jij ziet er geen gat in, hè?" vroeg ze. En het klonk haast grappig. „Nu, ik ook niet. Wat je beginnen wilt, mij goed. Ik ga mee. We hebben

nu eenmaal den kop in den strop, en moeten dus hangen. Ik ben niet bang. Wat zullen we doen? Wat dacht je, Milenko?"

„Ik weet het niet," zei hij; „er komt misschien nog wel iemand die helpt."

„Wel ja", zei ze, „en morgen is het weer een andere dag. Maar nu moeten we eerst door dien van vandaag heen. Of morgen ook de zon schijnt, helpt me geen sikkepit, als ik vandaag in het donker zit."

Milenko streek zich met de hand over het voorhoofd en zweeg.

„Wat denk je," vroeg ze weer, „als we hoogerop hier onder de dennen een droge plek vinden, zouden we dan vannacht hier in het bosch kunnen slapen?"

De woorden van Marischka brachten Milenko terug tot de werkelijkheid. Duidelijker kwam het hopelooze van hun toestand hem nu weer voor den geest. Hij haalde moedeloos de schouders op.

Zij zwegen. Marischka scheen te overleggen. Dan vroeg ze om lucifers. Had hij er in zijn zak? Dan konden ze wel koken.

„Maar wat hebben we dan om te koken? Wij zijn alles kwijt. Alles is weg."

Dan veerde Marischka omhoog. Ze moesten

zien, dat ze een drogen kuil vonden, waar het windstil was, om er dien nacht te verblijven. Iets moest er gedaan worden. Met dennentakken konden ze den grond bespreiden en zich zelf ook dekken. En met het aanschemeren van den dag dan maar den straatweg op. Dan zouden ze wel verder zien. Wie weet......

Wat dan verder? dacht Milenko. Maar hij sprak het woord niet uit. Met het scherp instinct van zijn ras had hij plotseling bespeurd, dat zij er niet meer geheel alleen waren. Tusschen de takken van een struik, zag hij in de verte een menschelijk gezicht dat naar hen keek. En opeens kwamen al zijn zinnen in spanning.

„Wat is er?" vroeg Marischka en schrok. „Wat zie je? Is er......"

Hij vatte haar arm, in plotseling besef dat hij haar moest beschermen. De zorg voor zelfbehoud riep hem uit zijn verdooving en gaf hem z'n innerlijke kracht terug. Een oogenblik dacht hij aan vluchten; maar waar konden zij zich bergen? Het gezicht was even verdwenen, maar dook weer tusschen het groen op en staarde.

„Beter dat we er op afgaan," zei hij kortaf. Kom mee......"

„Is er iemand?" vroeg Marischka vol angst.

Maar hij trok haar mee. Vastbesloten zette hij de eerste stappen in de richting waar het dreigend mannengezicht te voorschijn was gekomen. Schuchter, maar nieuwsgierig niettemin, dribbelde Marischka met hem mede.

Milenko's zwarte git-oogen bleven strak gericht op het punt, waar het gezicht nu weer verdwenen was en de man als in de aarde weggezakt.

„Ben je niet bang?" fluisterde Marischka bevend.

„Ik ben niet bang", antwoordde hij. „Kom, stap wat vlugger aan."

Toen zagen ze een groote mannengestalte die naar hen toekwam, in donker groen gekleed, veer aan den hoed, geweer aan den schouder.

„O God, wat nu?" sidderde Marischka.

„Geeft niet", verzekerde Milenko; en zelf deed hij zich geweld aan, beet de tanden in de onderlip, kneep de vuisten samen. Het was de boschwachter.

HET LANGE GESPREK, dat de boschwachter met de kinderen hield, eindigde hiermee, dat hij ze met zich meenam naar zijn eigen woning.

Hij twijfelde er niet aan: wat ze hem vertelden, was waar. Je zag trouwens de wagensporen in den weeken grond en in den weg, die niet anders dan door houthakkers en boschwachters gebruikt werd. Daar had nu het Zigeunerpaardje gestaan en waren alle sporen van hun oponthoud achtergebleven. Daar had het dier gegraasd, ginds hadden menschen gezeten, hier lag de asch van hun houtvuur, nog onverstrooid, en had de tent gestaan. Van de gestolen kippen vertelde Milenko wijselijk niets. Wat was er eigenlijk met het Zigeunersgezin gebeurd? De boschwachter wist er niet het minste over van de gendarmes of den veldwachter. Hij was sedert niet in het dorp geweest, had geen menschen meer gezien. Waarom had men het heele stel zoo opeens over de grens gezet?

Angstig keek Milenko in de grijze oogen van den boschwachter.

„Had je vader een paspoort? Waren zijn papieren wel in orde?"

Hierop wisten de kinderen geen antwoord.

„Anders moeten ze stiekum ergens over de grens geslopen zijn, misschien wel langs een boschweg, of in het donker 's nachts, toen de wacht in slaap lag." Maar dit was ook weer moeilijk aan te nemen. Het zou oliedom geweest zijn, om hier zooiets uit te halen. Met de Oostenrijkers kon je zooiets nog klaarspelen, slabakkig volk, dat zich met een kluitje in het riet laat sturen. Die kon je om den vinger draaien; maar asje-blieft geen Tsjech. Sinds die den baas spelen in Bohemen, heet het opzitten en pootjes geven. Die willen orde in hun huis en maken er geen grapje mee. Zonder paspoort geen brood, en afgemarcheerd: zie maar dat je verder komt! Dus moest er wel iets niet in den haak geweest zijn.

Onderwijl had de boschwachter overlegd: als hij de kinderen eens naar den burgemeester bracht? Neen, de burgemeester was een hooge meneer, een adellijke hans, die buiten het dorp op een kasteel woonde; die stuurde hem zeker met de kinderen terug naar den veldwachter, dat

die maar voor een onderkomen voor hen zorgde. Maar bij den veldwachter zouden ze zeker niet welkom zijn. Dat was een grijze ijzervreter, dien je niet moest lastig vallen met dergelijke karweitjes. Dat die een hekel aan kinderen had, wist het heele dorp. En zoo dacht de boschwachter ook over de gendarmerie en grenswacht na: dat was geen klein eindje hier vandaan. Zelf kon hij niet weg. Hij moest voor zijn vrouw op het gewone uur thuis zijn, wilde hij geen herrie hebben. Als de Zigeuners om hun papieren buiten het land waren gezet, zouden ze aan den anderen kant van de grens ook wel verder getransporteerd worden en wel heel spoedig. Dan was het nu toch te laat om ze de kinderen nog achterna te sturen. Jawel, de politie had ze tijdig moeten opsporen; maar die had zeker niets geloofd van al die beweringen en had het gejammer van de vertwijfelde ouders voor comedie gehouden.

Lastig geval...... De man schudde het hoofd, stak de handen in de broekzakken en keek Milenko nadenkend aan...... Maar het waren zulke eerlijke oogen waarin hij keek, en er sprak zooveel angst en verdriet uit, dat hij alle verdenkingen over boord wierp en geloofde wat de kinderen gezegd hadden. Zelf maakten ze geen

aanstalten om van hem vandaan te komen. Waar moesten ze dan ook wel naar toe? Maar ook kon hij ze hier niet aan hun lot overlaten. Het zou maar al te gauw avond worden. En dan kortaf: „Ik zal jullie laten slapen voor vannacht."

Maar zijn vrouw? Ja, dit ging hem den avond weer eens vergallen. Alsof haar dat zou aanstaan, dat hij twee kinderen meebracht van zwervend volk! Doch was er geen stroo in den stal? Of anders maar wat neergelegd in 't schuurtje, waar de konijnen zaten! Te drommel, was hij per slot niet de baas in huis?

Zoo gingen ze dan samen op stap. Een lange weg, die geen weg was, dwars door de bosschen, nu eens dennen, dan weer loofhout. Water sijpelde door greppels naar beneden, waar varens pluimden en mosbedden den grond bedekten. Over wortels strompelden ze, over stronken van boomen, die er vunzig wegrotten. Brokken van rots lagen hier en daar tusschen de rijzende zuilen van de boomen als schrale resten van een wereld die er verzonk, door het bosch overwoekerd.

Dan kwamen ze eindelijk bij een openheid tusschen de boomen, gras en akker en een tuin, binnen omheiningen van palen en latten. Daar lag

onder grijsgroen dak een witgepleisterde woning, met stal en bakhuis en opgestapeld brandhout, onder vruchtboomen en vlieren, wier witte schermbloemen lichtten in het groen als groote spatten van room. In weifelende helderheid stond de avondhemel over die vrije plek in het bosch gebogen. Het kwam den kinderen voor als een gelukkige haven na dien treurigen dag.

Maar het was alsof hun hart verschrompelde voor den blik, waarmee de vrouw van den boschwachter hun pooverheid monsterde. „Zigeunerkinderen?" En met schelle stem: „Wat is er aan de hand met dat span?"

Haar gezicht werd er niet milder op, toen de boschwachter verteld had. Onwillig ging ze het huis binnen. De baas moest maar zien, wat hij met die zwervers aanving. „Landloopers! Gespuis. Waarom werken ze niet? Neen, lanterfanten als echte heidenen."

Op de bank tegen het huis deed de man de kinderen neerzitten. Ze zaten er als twee schuwe vogeltjes tegen elkaar aangedrukt en durfden niet spreken, durfden niet eens opzien. Toen ging de man weg en bracht een teil melk. Die mochten ze uitlepelen. Brood hadden ze immers zelf.

Ze hielden de melk tusschen hen beiden in en aten gretig. De man bleef bij hen staan tot zij de kom leeg op de bank naast zich neerzetten en met den rug van de hand de mondjes afveegden.

„Nu zal het beste zijn, dat jullie maar dadelijk gaan slapen", zei de boschwachter. De kinderen hadden vertrouwen in hem. 't Was alsof de klank van zijn stem hun goeddeed. Hij wees hun het schuurtje, waar versch hooi lag opgetast. Daar zou het vannacht niet koud zijn en hadden ze het zacht en goed, vermoeid als ze waren na zooveel opwinding en gedraaf. „Maar laat eens eerst kijken, wat je zooal in je zakken hebt, ventje. Toch geen lucifers?"

Milenko stak hem het doosje toe, dat hij nog had van zijn oom. Het was hem als gaf hij den man een schat. 't Was zoowat alles wat hem was overgebleven uit het leven dat afgeloopen was. Als leverde hij daarmee zijn heele erfenis uit. Instinctmatig haalde hij de viool dichter naar zich toe. In den doek gewikkeld had ze naast hem op de bank gelegen.

„Lucifers in de handen van kinderen, die in het hooi slapen", zei de boschwachter op den toon van een wijzen schoolmeester, „zijn gevaarlijk

goedje. Wat heb je nog meer bij je? Kraam maar eens uit!"

Er kwam een stuk touw voor den dag, een glasscherf, een kromme, roestige spijker, een stukje verdroogde sinaasappelschil, opgeraapt omdat die lekker rook, een rond, wit steentje met roode adertjes, alsof het marmer was, een beenen knoop: allemaal op straat gevonden en behoedzaam opgeborgen. Eindelijk een klein zakmes, waardevol bezit.

„Daar zul je geen kwaad mee stichten", zei de man met een glimlach, en Milenko mocht alles weer opbergen. Hij schraapte zijn schatten bij elkaar. Dan nam hij de viool in den arm en drukte ze vast tegen zich aan. Mochten ze nu gaan slapen?

„Wat speel je?" vroeg de boschwachter, die nu vriendelijk keek, en hij strekte de hand naar het instrument uit.

Angstig hield Milenko zijn arm terug en drukte den schat vaster tegen z'n hart. Z'n neusvleugels beefden.

„Speel je Zigeunerwijzen?" vroeg de man, zonder den angst van het kind te bemerken.

„Ik speel wat ik hoor, alles wat me wordt voorgezongen."

„Laat eens zien", drong de boschwachter aan. „Is de viool goed? Stem ze eens voor mij. Ik speel ook. Maar ik heb er geen hier."

Maar Milenko was er niet gerust op. Het eenige wat hem overbleef. Zijn broodwinning......

„Speel je geen Hongaarsche liederen? Ken je die niet? Stem, dan zal ik er een spelen. Dan mag je luisteren."

De jongen gehoorzaamde. Ping-pang, pingpang. Nog wat schuwheid in de oogen en aarzelend reikte hij viool en strijkstok toe.

De boschwachter nam het instrument onder zijn kin, drukte met trillende vinger de snaren, bewoog den strijkstok heen en weer. Een pijnlijke klacht, als een zucht van heimwee, steeg in den stillen avond op, trok door het zwijgen een glanzende lijn. Een pijnlijke trek kwam om den mond van den speler, die het hoofd nu schuin op het instrument gebogen hield. Milenko's oogen begonnen te schitteren. Marischka vergat haar vermoeienis. Klagend klonken de tonen van het speeltuig en gingen langzaam en gerekt in den avondschemer over.

„Eten", schreeuwde plotseling een stem uit het huis. „De boel staat koud te worden. Ik wacht niet langer. Je moet het zelf weten!"

Toen gaf de boschwachter de viool terug aan Milenko en hij duwde de kinderen haastig binnen het schuurtje, dat hij van buiten grendelde.

Ze waren nu voor het eerst van hun leven in den nacht alleen.

Grommend ging de man het huis binnen. Maar de scheldende stem van zijn vrouw kon den zang niet overschreeuwen, die uit het diepst van zijn binnenste bleef opklinken. De stem van het heimwee. Hij was een vreemde op dezen bodem. Hij was een geboren Hongaar.

MILENKO EN MARISCHKA hadden geen thuis. Dat was verschrikkelijk. De boschwachter kon het meevoelen. Hij zelf, de Hongaar, had geen vaderland meer, sinds Hongarije, na den grooten oorlog weerloos en overweldigd, drie vierden van zijn grondgebied, met al de steden en dorpen daarin, moest afstaan aan de rondomliggende, vijandelijke volken. Hoe ellendig was ook dit niet, zoo afgescheiden van al het vroegere, van eigen land en volk, te moeten leven onder het juk van vreemde heerschers. Maar met dezen Hongaar deelden duizenden anderen het lot van de ballingschap. Milenko en Marischka echter, verdwaald in een vreemd land en zonder middelen, stonden heel alleen op de wereld.

Van de hoogte af, waar het bosch begon, sijpelde een waterstreepje bij de boschwachterswoning door het groen. Het ritselde er nauwelijks hoorbaar over keitjes en zand, tusschen waterkers en vetbladige dotterbloemen. Bij een knik van den grond werd het opgevangen door een uitgehold stuk hout, een overdwars gekloofd

stammetje, en daarmee naar een breeden bak gevoerd, zelf ook weer niets anders dan een diep uitgeholde boomstam, die het vergaarde en waarin het neerkletterde; door een keep in den rand van den bak stroomde het overvloedig weg en gulpte door het welig opgeschoten onkruid en het weidegras verder.

Hier stonden Milenko en Marischka nu den volgenden dag in de vroege schemering en wieschen er hun bleeke gezichtjes. De boschwachter had hen vroeg uit den slaap gewekt, uit het zoet vergeten. Wat ging deze nieuwe dag hun brengen? Ze moesten met hem mee naar het dorp, waar over hun verder lot zou beslist worden. Gemeentehuis. Gendarmes......

Weer mochten ze nu buiten het boschwachtershuis op de bank zitten. Weer bracht de goede man hun melk, en dezen keer voegde hij er voor ieder een stuk brood bij, met geitenmelksche kaas. Zeker, omdat de vrouw nog sliep! Maar ze vroolijkten er niet van op. Ze keken bedrukt en bedremmeld. Vergeefs sloegen de vinken. Sijzen tuimelden door het groen. Uit het bosch hoorde je het koeren van wilde duiven. Een bonte specht lachte ook al uit de verte, en snorde dan dwars over de woning heen. De kinderen keken nau-

welijks op. Meewarig zag een vroege dahlia hen aan over het lattenwerk van het tuinhek.

Toen gingen ze met den boschwachter mee. Ze waren nog moe en stram van den dag tevoren. Milenko hield de viool tegen zich aangeklemd. Den broodzak droeg hij mee op den rug. De man voor-hen-uit zei niet veel. Het was nog vroeg in den morgen. Milenko had al even weinig zin om te praten. Maar hij dacht nog na over het lied, dat de boschwachter op zijn viool had ingezet. Ja, dat was muziek geweest. „Daar had ik met plezier bij kunnen huilen!" had Marischka tegen hem gezegd, toen ze alleen waren in het schuurtje.

Ze gingen het bosch in. Ze gingen allerlei bosschen door. De houtsoorten wisselden er af, en daarmee de tinten van groen. Dan knerpten dennennaalden onder hun voeten, dan traden ze in een sompig-weeke aarde, met mosbedden en varens begroeid. Hier floten geen vogels meer. De boomen stonden er zwijgend en norsch, als sliepen ze nog, staande, zooals hun arm paard had geslapen, — als wilden ze niet gestoord worden. Voor de boomen, in het hart van het bosch, was de dag nog lang niet begonnen.

De weg begon te stijgen. Hier hield een groot dennenbosch den heuvelkam bezet. Die boomen droegen hun kronen heel hoog; de stammen, bruin en bronzig, waren kaal. Ze stonden naast elkander, slank als zuilen. Almaar boomstammen, wat de kinderen hier zagen, tegen een verren, grijzen achtergrond. Maar gaandeweg begon die achtergrond te verzinken als een gordijn. Het was een gordijn van nevel, die zich oploste in golvende dampen. De rook dwarrelde weg als voor een doorbrekend vuur. Toen gleden stralen tusschen de boomstammen door, melkwitte en zacht paarse stralen, als afgeschoten pijlen. Strak stonden die stralenbundels, zooals ze gegleden waren langs de dennen, tot een gouden klaarte de ruimten vulde. Daarbuiten was de zon opgegaan. Maar de zon zelf zag men hier in het woud-binnenste niet.

Toen het licht zoo naar hen toekwam, alsof het met geheimzinnige handen naar hen greep, had Milenko zijn zusje bij de hand gevat.

„Wat is er?" vroeg ze, terwijl ze daar in gedachten voortliep.

„Zie je", zei hij, „'t lijkt wel een kerk, al die kolommen; en de morgendamp juist wierook;

daarachter waar de zon zit, het fonkelend altaar."

Hij had die woorden gefluisterd. Toch scheen de man voor hen uit ze gehoord te hebben. Plotseling keerde hij zich naar hen om. „Hoe is dat, hebben jullie ook bidden geleerd? Ben je wel gedoopt, Milenko?"

„Grootmoeder bad voor ons allemaal, als het avond werd", antwoordde Marischka.

Milenko was in gedachten verloren. Hij staarde naar de lichtspetters, die door het dennengroen glinsterden. Leek het niet, alsof het licht zelf hem bij de handen hield om hem te leiden... Hij voelde: daar was iets dat hem niet verlaten zou. Het licht. De boomen. De groote Natuur. „De Zon roept", dacht hij.

Toen vroeg hij opeens schuchter: „Is de zee nog ver?"

De boschwachter gaf geen antwoord. Wat weet een boschwachter van de zee! In de wouden van Bohemen.

Verder gingen ze. Boomen en almaar boomen, groene schaduw, met zoo maar vluchtig nu en dan een zonnestraal, lichtgeschitter tusschen de twijgen. Tot opeens de blauwe hemel tusschen de laatste boomkruinen openging. Vóór hen in

de bedding van het groen, tusschen akkers en tuinen, lag met zijn gevelpunten en zijn daken, rozig en frisch, het dorp.

Op het gras tintelde de dauw, grijs-glinsterend. Die maakte hun voeten tot de enkels nat. Vogels floten. Gekakel van kippen klonk naar hen op. In het veld waren boeren bezig, maaiden bloeiende klaver. Een klok luidde. Het heele landschap straalde blijdschap en tevredenheid uit, als hadden alle menschen, die er woonden, het goed, en wenschten zij zich geen betere wereld dan die waar ze wonen en werken mochten.

Maar in de Zigeunerskinderen steeg de onrust met het oogenblik. Dit was het grensdorp. Hier wachtten hen de gendarmes.

Ze daalden in het dorp af, gingen er de straat door, dan verder, met rijpende korenvelden aan beide zijden van den weg, tot er weer daken oprezen. Eenige huizen, woningen, een herberg, dan een groot huis. Jawel, dât was het.

Het bloed klopte in hun slapen. Angstig zag Milenko om zich heen. Marischka had wel kunnen huilen en liet het hoofd zinken. Hij had haar wel moed willen inspreken, maar kon geen woord over de lippen brengen. Waarom de boschwachter hen dit ook aandeed! Was het al niet erg ge-

noeg, dat ze ouders en grootmoeder verloren hadden. Nu was het ook met hun vrijheid gedaan. En ze zagen, hoe de twee gendarmes, die voor het groote huis stonden te praten, het hoofd naar hen wendden.

De kinderen liepen verder, als liepen ze niet uit eigen kracht, maar geheimzinnig voortbewogen. Vee dat naar de slachtbank wordt geleid; twee arme, onschuldige, ter dood veroordeelde lammeren. Nu was alles verloren.

De boschwachter vertelde den twee gendarmes, hoe hij de kinderen gevonden had, wat ze gezegd hadden, alles. En hoe dat nu eigenlijk zat met de ouders?

De gendarmes bromden wat terug, zeiden niet veel, haalden de schouders op. In elk geval was dit iets voor den commandant. Die moest maar zien, wat aan te vangen. Maar de commandant was er nog niet.

De kinderen moesten wachten. In het voorhuis stond wel een bank.

Dit voorhuis was een wachtkamer met plaats voor wachtenden en een schrijftafel met scheefgezakte pooten, waar voor het oogenblik nog niemand zat. Zeker de plaats voor een van de beiden, die nu buiten met den boschwachter

heen en weer liepen, tot de commandant kwam.

Een deur gaf hier toegang tot een volgend vertrek, de commandantskamer, waar het hooge gezag troonde. Dan was er nog een deur, een glazen deur, die zeker in een keuken uitkwam. Achter deze deur hoorde je gestommel en zag je de schaduw van een vrouw, die er bedrijvig heen en weer liep.

De kinderen zaten er als versuft, met stijve ledematen, wachtend op het verschrikkelijke dat nu komen ging. Dat de drie mannen daarbuiten intusschen raadhielden, hoe het aan te leggen om den Zigeunerwagen op te sporen, dien ze daags tevoren over de grens gezet hadden, wisten ze natuurlijk niet. Dat vermoedden ze ook niet. Mannen in uniform stelden zij zich niet anders voor dan als vijanden. En ze wachtten.

De tijd verstreek. Het duurde en bleef duren. De commandant kwam nog altijd niet. De drie mannen stapten heen en weer voor het huis, geduldig, in hun wijze besprekingen verdiept. Daar schoot plotseling iets wakker in Milenko. Hij veert omhoog, drukt Marischka op de bank terug, waar ze zat, — „stilte!" — glijdt naar de deur, ziet de mannen op den weg daarbuiten nog altijd in gesprek, vliegt terug, grijpt het meisje

bij den arm, trekt haar mee, duwt de glazen deur open, die naar de keuken leidt, en vraagt er aan de bezige vrouw, die verbaasde oogen opzet: „Zou je mijn zusje niet even wat te drinken willen geven; ze heeft zoo'n dorst!"

De keuken zag op den tuin uit. De tuindeur stond aan. Op het oogenblik dat de vrouw, zonder te spreken, zich omkeerde om water te scheppen uit een emmer naast haar, rukte Milenko de tuindeur open en trok Marischka mee, die begreep wat hij wilde. Ze vlogen door den tuin heen als razenden. Een hond baste hen vervaarlijk achterna. De vrouw stond er met het glas water in de hand en begreep er niets van: de twee waren weg! Maar toen stiet ze een harden schreeuw uit. Ze greep naar den bezem, in den hoek achter de deur, en sprong den drempel af. Nog een schreeuw. „Hulp", kreesch ze. Maar de beide vluchtelingen worstelden zich toen al door de heg, die den groententuin omgaf. Vlug als katten waren ze, en hun wanhopige angst gaf hun kracht. Ze sprongen tegen de heining op, die ze niet doorbreken konden, — gelukkig was ze van beukenhout, — klampten er zich boven aan vast, heschen zich aan de takken op en zwierden er dan met een wilden zwaai overheen,

zoodat ze aan den anderen kant op den grond tuimelden. „Hulp", schreeuwde de vrouw al uit de verte. Maar de hond bleef aan de ketting.

Met angstige oogen, met jagende polsen, stonden de kinderen een oogenblik zwijgend, hijgend tegenover elkaar, dezelfde vraag in beider oogen: wat nu verder?

Hierheen. En Milenko stoof met een grooten sprong in het korenveld, achter den gendarmerietuin. Als een jachthond sprong Marischka in zijn spoor.

Ginds kwam op dit oogenblik de commandant het kantoor binnen, nog slaperig en geeuwend.

HOE DE VROUW in den politiepost haar vertelsel niet uitverteld kreeg, hoe de gendarmes opspeelden tegen de vrouw en de vrouw tegen de mannen, hoe de boschwachter onthutst stond en hoe er eerst recht gespektakeld en geraasd werd, toen daar eindelijk de commandant op de proppen kwam, — daarmee hebben we gelukkig niets te maken. Zoodra ze allen goed en wel begrepen dat de Zigeunerkinderen zich uit de voeten gemaakt hadden, doorzochten de drie, samen met de vrouw, den tuin en de heg, die er deerlijk gehavend uitzag, en de korenvelden daarachter. De kinderen waren zóó gehaaid in het graan gesprongen, dat er geen spoor van hun voeten te zien was. Milenko had voorzien, wat er zou gebeuren. Hij begreep heel goed, dat de heele buurt zou worden afgezocht. Daarom was hij niet in het koren gebleven. Tusschen de akkers door waren de kinderen teruggekeerd naar den weg, waar de gendarmerie zich bevond. Eerst stonden ze er terdege op den uitkijk. Brutaal als doortrapte booswichten waren ze toen

pardoes den weg overgestoken en hadden hun heil gezocht in de andere korenakkers, juist tegenover den kant waar de vijanden in uniform zochten naar hun onvindbaar voetspoor.

Den verderen dag moesten ze nu wel doorbrengen in het koren, maar dan een flink eindje van het dorp verwijderd. Het was een hooge zee van graan die in de zomerzon gerijpt stond, rogge en tarwe, die van dag tot dag de maaiers met hun zeisen wachtte, de schoovenbinders en arenlezers. Gelukkig had nog geen van de boeren het in zijn hoofd gekregen, om er den eersten slag in te slaan.

Gelukkig ook waren viool en broodzak heelhuids over de gendarmerieheg heengekomen. Dat zij zelf nogal een schram en een scheur hadden opgedaan, deerde hen niet.

Tegen den avond eerst kropen ze uit hun schuilplaats te voorschijn. Ze rammelden van den honger. Hoofdzaak was, om nu weg te komen, zoo ver mogelijk in den kortsten tijd. Want de gendarmes zouden het zoeken vooreerst niet opgeven. Overdag tusschen de korenvelden schuilen, 's nachts verder stormen, dag en nacht honger lijden: dat was de verstandige opzet voor zoolang ze dat konden volhouden. „Nu krijgen

ze ons niet meer, of ze moesten ons oppikken uit een vliegmachien", zei Milenko trotsch.

En Marischka wreef zich vergenoegd de handen: „Hebben we er dat flink afgebracht! Lekker den dans ontsprongen. Nu komen we ook wel verder!"

Maar de honger, de honger......

Niet lang daarna waagden ze het dan ook, om bij een ver afgelegen huis aan te kloppen. Ze vroegen om brood, en kregen ieder een homp. De menschen moesten wel medelijden met hen hebben......

Ze maakten weer heel gauw dat ze wegkwamen. Maar hoe bezorgd Milenko ook keek, Marischka liet het hoofd niet hangen. Die kleine spring-in-het-veld liet zich zoo gauw niet klein krijgen. Even lag ze als lamgeslagen van verdriet, en dan vloog ze weer op als een vlieger, dien de wind te pakken heeft. Dan lachte ze ook weer. „Wanneer jij maar zorgt, dat we er goed doorheen komen, Milenko, — ik draaf wel mee."

Tweemaal hadden ze nu overdag tusschen de velden geslapen, in een groenen greppel, waar kamillen en walstroo stonden te geuren. Twee nachten hadden ze gehold, zonder te weten waarheen, maar zooveel mogelijk in oostelijke

richting, — dat lazen ze wel van de zon af. Vroeg in den morgen van den derden dag zagen ze opeens twee gestalten opdagen. Zelf hielden zij zich nog verscholen in het kreupelhout, dat een akkerpad omzoomde. Daar slaat Milenko vroolijk zijn handen ineen en roept als bij een grandiose ontdekking: „Trekvogels, trekvogels!! Ik weet het zeker, Marischka. Ik zie de rugzakken duidelijk. Ze zien er uit als Duitsche jongens." Ze hadden hun jassen uitgetrokken, de hemdsmouwen opgestroopt. Ze lieten den wind om hun blooten hals en hun haren spelen. De korte broek liet kuiten en knieën vrij. Zingend kwamen ze aanstappen. De zware spijkerschoenen sloegen daarbij de maat, en de knuppels in hun hand begeleidden trouw hun stevige passen.

„Waarheen, muzikantjes?" riepen ze vroolijk, toen Milenko voor hen opdaagde. „Loop met ons mee en speel, dan verdien je wat aan ons!"

„Wij moeten den anderen kant uit", antwoordde de Zigeunerjongen, „maar we hebben niets meer te eten, mijn zusje en ik. Sinds gisteren al niet. Zijn de huizen hier nog ver af? Of hebben jullie wat te veel? Zijn jullie studenten?"

Het beviel hun, dat hij dat zag. „En jij, zoo alleen hier?"

„Ja", zei Milenko fier, „we moeten naar Roemenië."

„Te voet!? Geen kleinigheid, hoor! Zijn je ouders daarginds? En waarheen dan wel?"

Maar wat wist Milenko van Roemenië? Hij kende daar geen enkele plaats.

„Naar de hoofdstad", zei hij met een stalen gezicht. „Vandaar gaan we over zee."

Nu schaterden de Duitsche jongens het uit. „Wanneer je ons wat op den mouw wilt spelden, moet je een beter praatje verzinnen. Laat je pas 's zien?"

Milenko bloosde. „Daar heb je het alweer," dacht Marischka, „meteen heelemaal beteuterd." Haar oogen knipten tegen het zonlicht.

Toen zei Milenko: „Hoor 's, als jullie echte Duitsche studenten zijn, zal ik je de waarheid zeggen. Dan vertrouw ik je. Trekvogels hebben een goed hart. Wij staan op het oogenblik heel alleen in de wereld, en ontsnapten aan de politie. Ze hebben onze familie over de grenzen gezet, zonder naar ons om te zien."

Samen gingen ze tusschen de struiken zitten en Milenko vertelde alles. „Naar Roemenië". Met deze woorden eindigde hij. Maar hij wist niet hoe, of waarlangs. Om te beginnen wist hij

niet eens, waar hij hier was.

Toen breidden de studenten een groote landkaart uit en lieten hem kijken. Het Tsjechenland, waar zij waren, had den vorm van een heel lang gerekte peer, of van een donderkop, als je wilt. Zij waren hier nog bij den kop. Wilden de Zigeunerkinderen nu naar Roemenië, dan moesten ze dit land eerst in zijn geheele lengte doorkruisen. Het was een ontzaglijke wig tusschen Hongarije en Polen in. Maar de punt van deze wig ligt juist gericht naar het Oosten. Waar ze het einde van het Tsjechenland en dat van de Slovaken tegemoet zouden gaan, grensde het zuidelijk niet meer aan Hongarije, maar aan Roemenië. Nu was de mogelijkheid uitgesloten, om dit laatste gebied binnen te dringen bij de grensstations, wanneer dat zonder paspoort moest. Beter daarom, zooveel verder door te loopen, dat ze het wilde bergland van de Ruthenen bereikten. Dit was de laatste punt van het Tsjechenland, de staart van den peervorm. Daar waren de bergen bedekt met ontzaglijke wouden, — oerwouden noemden ze die, — waar nog beren en wolven huisden. Daar was nog de eenige kans, dat ze ongehinderd en ongemerkt de grens over konden. In dat land waren Zigeuners geen

onbekenden, geen opvallende figuren. Waren ze maar eenmaal daar, dan sloegen ze er zich wel verder doorheen...... Maar hoe zouden de kinderen dan nog, zonder verder de minste gegevens, er hun ouders terugvinden? Niet denkbaar.

Maar Milenko vertrouwde: „Als we maar eenmaal zoo ver zijn!"

„Kijk", wezen de studenten op de kaart verder, en ze toonden hem het kronkelend streepje dat daar liep, den Waagstroom. Dat was wellicht het beste middel. Volgden ze den loop van deze rivier, dan kwamen ze van zelf op het hoogste deel van het land, de waterscheiding. Over dien zadel heen, begon dan een andere afdaling. Volgden ze daar de riviertjes, die in de tegenovergestelde richting liepen, aldoor naar het oosten toe, dan kwamen ze bij een groote stad, Kassau, waar Hongaarsch-sprekende menschen wonen. Dan liepen ze verder met de bergen mee aan hun linkerkant, de vlakte door, die door de grootere rivier, de Tisza, begrensd wordt. De hoofdweg bracht ze dan van zelf naar het Ruthenenland en de Roemeensche poorten.

Jawel. Maar nu moesten ze eerst nog, van het punt uit waar ze waren, over de Uval heen, tusschen de Witte en Zwarte Karpaten door, naar

Trencin. Daar konden ze eerst den Waagstroom vinden, die hun verderen gids zou worden. In Trencin waren ze bij de Slovaken, een gezegend, en toch ook weer een arm land.

„Waarom zijn jullie eigenlijk niet van het Oostenrijksche uit naar het land van de Hongaren getrokken? Wilde je vader dat dan niet? Dat is voor de Zigeuners immers als een tweede vaderland. En als hij dan toch naar het oosten wil!"

„Vader? Die wilde de stad met de gouden torens zien."

Praag, natuurlijk. En weer lachten de Duitsche jongens. „Lieve fantasten zijn jullie. Die hersens kronkelen in onbegrijpelijke figuren. Dat leeft van droomen en rijdt op een strijkstok over den regenboog!"

„Wij moeten terug naar het land, waar we vandaan komen."

Een ver geluid onderbrak hen. „Vlug", riep de jongen die juist gesproken had. „Een vrachtwagen. Als je meewil, Milenko, dan haasje repje! Ik houd den auto voor jullie aan, als hij in de goede richting gaat."

Hij stond al op den weg en wenkte met beide armen. De kinderen zetten groote oogen op, toen de vrachtwagen werkelijk voor hen stilhield.

Ja, hij ging in de goede richting. „Chauffeur, wil je die twee kinderen meenemen, zoo ver mogelijk. Ze moeten naar Trencin."

Gelukkig maar. De chauffeur was een goeie kerel. In een wip zaten de Zigeunertjes op de toegedekte vracht. De motor zette aan. De wagen deed een ruk en ronkte. Hij gleed weg en verder. Milenko wenkt van zijn hooge zitplaats met de viool, in den lap gewikkeld, Marischka met beide handen. Ze stuiven voort met den wind fel om hun hoofd. Hoe dat jaagt en snuift! De dingen vliegen voorbij, de boomen, de velden. Alles wervelt in een vaart als in een droom. En de telegraafpalen langs den weg, die elkaar achterna-zitten. De verre gebergten en bosschen schuiven, alsof ze zelf ook gleden......

Lang nog keken de beide studenten hen achterna. Toen zei de een tegen den ander: „Ziezoo, vandaag hebben die twee iets geleerd, waarvan ze nog veel plezier kunnen beleven."

„Maar daarmee zijn ze nog niet in Roemenië", meende de ander.

DE KINDEREN, die de wereld tot nu toe niet anders dan uit hun Zigeunerwagentje gezien hadden, genoten de razende autovaart als een heerlijk wonder. Ze gierden het uit van verrukking! Hun verdriet leek verstrooid in den wind, die hun de haren in het gezicht sloeg. Ze waren voor het oogenblik over alle zorgen en angsten heen. Dit was het vrije leven, waarvan ze onbewust gedroomd hadden. Dit verlangen ligt immers op den bodem van ieder echt Zigeunerhart.

Hoe sloeg hun de schrik om het hart, toen de auto na uren van dolle snelheid opeens de vaart vertraagde. Ze waren verschillende dorpen doorgeraasd. Nu naderde er een van grooteren omvang. Ze reden langzaam den straatweg langs en zwenkten dan op een pleintje. Voor een groote herberg hield de vrachtwagen stil. Hij schommelde nog even op zijn wielen. Toen riep de chauffeur naar hen omhoog, dat ze hier wel konden afstappen, daar hij dorst had en een poosje wachten wilde. Of ze ook geen trek hadden in een boterham? En toen Milenko met een wip

naast hem was komen staan, keek de man naar de viool, die de jongen onder zijn arm hield, met een blik dien deze wel verstond. „Speel je een beetje fatsoenlijk, of is het maar zoo wat krassen, wat je doet? Als je een echte Zigeuner bent..."

„Ik zal het U laten hooren", zei Milenko met een zelfvertrouwen, dat den man beviel. „Omdat U zoo vriendelijk voor ons geweest is en ons hebt meegenomen. Misschien is er nog wat te verdienen ook."

De chauffeur glimlachte en knikte hem toe in goede verstandhouding.

„Kom maar mee. En je zus zingt?"

Er waren nog al menschen in de ruime gelagkamer. Sommigen daarvan kenden den chauffeur, die binnenstapte en groette. „Kastelein, ik heb muziek meegebracht. Laat hooren, joch. — Voor mij een glas bier."

Marischka was bij de deur op een stoel gaan zitten. Milenko stemde. Dan stapte hij midden in het vertrek, keek de gasten aan, een voor een, hief de viool onder de kin, legde den strijkstok op de snaren en speelde. Het was een ländler uit de Alpenlanden, tintelend, zonnig, vroolijk, die paste bij den blijden dag. De stralende wagenvaart scheen in zijn rhythme nog na te trillen.

Er kwam een gelukkige uitdrukking op het gelaat van de menschen, die er zaten en luisterden. „Bravo", riepen ze, toen de jongen ophield. „Nog een", riepen ze, „nog meer zoo! Dat is eerst spelen! Die jongen kan het!"

„Kastelein", zei de chauffeur, nu hij zag dat het insloeg, „verdienen die stumperds niet een boterham? Hun zak is even leeg als hun maag."

En weer speelde Milenko. Een trippelende polka. Daar vloog Marischka op, plantte de handen in de zij en reeds wervelde het armzalig rokje om haar ranke gestalte heen. Ze danste. Ze liet het hoofdje wiegen op de maat, gleed aan Milenko voorbij, keerde om hem heen, bewoog zich en draaide, liet de lange zwarte wimpers over de oogen neerglijden, liet dan weer haar gitzwarte oogen stralen. Ze keek de menschen aan en zag ze toch ook niet. Ze danste, omdat ze zich dankbaar gestemd voelde, omdat ze zich vrij wist, gelukkig en opgewekt. Omdat het oogenblik haar ophief, haar vleugels gaf. Het deed haar voeten tintelen. Ja, ook wilde ze dien goeden chauffeur plezier doen.

„Bravo, bravo!" En er was opeens leven in de brouwerij. De herbergklanten begonnen nu luid en druk te praten, over de kinderen vragen te

stellen. Dat was me nog eens een stelletje. „Zigeunerkinderen, zeg ik je. Zoo'n heksje."

Maar de kinderen beten gretig in de gesmeerde boterham, die de waardin hun gebracht had. „Ook nog wat ten beste geven, hoor!"

Hola, of ze geen Hongaarsche Zigeunerwijzen kenden? Dat zou toch wel!

Dan herinnerde zich Milenko den vriendelijken boschwachter, hoe die toen 's avonds had ingezet. Ja, hoe was dat ook weer? Het was als bleek zilver geweest, en zoo weemoedig. En Milenko zette den strijkstok aan. Hij wist het niet precies. Hij speelde maar zoo wat, zooals hij dacht dat het ongeveer geweest was. Een vreemd wild lied werd het, eerst opkringelend in een grillige arabesk, dan uitgolvend in telkens weer gerekte, slepende tonen, treurig en week, bijna snikkend. Ja, zoo ongeveer had de boschwachter gespeeld.

Toen zaten de herbergsgasten stil, en luisterden nog naar den weergalm van het lied, nadat de snaren al niet meer trilden. Het was of een geheimzinnige hand over hun ziel had gestreken, en zich in hun binnenste iets geopend had. Herinneringen? Een heimelijk heimwee? Milenko begreep maar niet, waarom ze ook nu niet

„bravo" riepen. Maar toen sloeg de chauffeur met een hand op tafel en zijn stem dreunde toen hij riep: „Nu een csardas, een wilde!"

Milenko wist niets van een csardas, maar begreep dat de man iets vurigs en dols verlangde, nadat ze allen zoo stil gezeten hadden, als overtroefd. En hij liet een danswijs wervelen, die alles weer wakker maakte. En Marischka danste opnieuw daarbij, en zoo, dat haar rokje om haar heenvloog als een vlag. Ze danste en lachte, de lippen half open.

En weer werd er veel gepraat, werden de hoofden over de herbergtafel heen bij elkaar gestoken. Milenko ving er genoeg van op, om te begrijpen, dat die menschen daar zich druk maakten over hen. Het duurde een tijdje. Dan stond de chauffeur op. „Kom mee", zei hij kortaf tot de kinderen. Ze gingen samen heen, de man zelf niet bepaald vriendelijk. Bevreemd, schouderophalend, hoofdschuddend, zagen de achterblijvenden hen na. Je zag ontevreden en sombere gezichten. Wat was dat opeens voor boosaardigheid?

Zwijgend, met neergedrukte schouders, gingen de kinderen voor den wagenbestuurder uit.

Zij twijfelden er niet aan: deze meende het goed met hen.

Toen ze nu buiten bij den auto stonden, zei hij: „Die daar binnen meenden dat ik jullie bij de politie moest aangeven als landloopers. Kinderen zonder ouders of toezicht worden hier te lande bijeengebracht in een inrichting, waar ze moeten leeren, en opgeleid worden tot een ambacht. Moet ik me daarvan iets aantrekken? Naar de politie loopen kun je zelf wel, overal. Maar ik denk, dat je liever nog wat vrijbuitert, zoolang het duren kan. Mij best. Als je nog een eindweegs meewilt, dan vooruit maar. Dan vlug. En we smeren 'm."

Stil zaten de Zigeunerkinderen nu op den wagen naast elkaar, als muisjes. Het was geen triomftocht meer als eerst. Ze waren beduusd van wat ze gehoord hadden. Waar ze ook onder de menschen kwamen, dreigde hen dus gevaar, het gevaar van opgepikt te worden en hun vrijheid te verliezen.

Maar de ronkende wagen raasde weer verder door de wisselende tinten van groen en geel, van weiden en rijpende veldvruchten, van groene akkerlanden en blonde korenvelden. De stralende blauwe hemel lachte over het landschap

vol zonneschijn. En langzaam kwamen ze weer los van hun gedruktheid, de beide zwervers, die zich verheugden in hun hart, dat ze ook dezen keer zoo gelukkig ontsnapt waren aan de menschen die hun een beter geluk toewenschten dan ze zelf wilden. Alleen die goeie, bovenste-beste chauffeur verstond hen!

Toen hij hen afzette, waar hun wegen scheidden, dankten ze hem hartelijk, hun beschermer. Hij had hen uit de vijandige streek gered, bevrijd van hun achtervolgers en van alle kwaadwilligen. Getroost konden ze nu verder gaan. Hier wist niemand iets van hen, vermoedde niemand ook maar het geringste van alles wat achter hen lag. „Wanneer iemand iets van jullie weten wil, naar een paspoort vraagt, of ik weet niet wat voor nonsens", zei de chauffeur, „dan zeg je maar dat jullie alvast vooruit gegaan zijn, dat het paard iets gekregen had, of het karretje jullie allen samen niet tegelijk kon vervoeren, maar dat je in het naaste dorp op je vader en moeder blijft wachten. Snap je? In deze streken wonen genoeg Zigeuners, dat er zich wel niemand om jullie bekommeren zal".

En toen wees hij hun: „de heuvelrug rechts, die naar het zuiden verliep, was de kleine Frata;

de andere, in dezelfde lijn naar het noorden toe, waren de witte bergen langs den Waagstroom, dien ze nu volgen gingen tot zijn bron. Tusschen de beide kleine bergketens door slingerde de weg, die hen naar de rivier zou brengen. En nu maar flink er op los, jongens, en hou je taai. Maar onbezorgd verder. Goeie reis."

Met bedroefde oogen zagen zij den auto verder wegstuiven, tot hij kleiner en kleiner werd en eindelijk verdween bij een bocht van den weg. Opnieuw stonden ze alleen, met broodzak en viool. Nu moesten de bruine, vereelte voeten het weer ontgelden. Vooruit. En ze draafden als postpaardjes.

Maar ze bleven opletten. Zóó loeren ook de vossen in het woud. Zagen ze een menschelijk wezen opdagen, waarvan ze niet aanstonds konden zeggen of het een boer was, of tenminste iemand waarvan ze geen kwaad hadden te duchten, dan doken ze in het gras naast den weg, in greppel of struik, of lieten zich tusschen het hooge koren neerglijden.

Gendarmes kenden ze uit de verte best aan het uniform. Ze hadden immers oogen als adelaars van jongsaf daarop gescherpt. Hun instinct was ingesteld op vervolgers en verraders. Ja, ja.

ze pasten wel op. En wanneer Marischka ergens om een stuk brood vroeg, was het Milenko, die een oogje in het zeil hield. En als Milenko zijn viool stemde of speelde, hield Marischka onderwijl trouw de wacht. Ze vonden wel hooibergen om te slapen. Bij de vriendelijke Slovaken vonden ze overal medelijdende zielen. Dien dag, — het was zeer heet, — wiesch Marischka hun hemden in een beek. In hun lompenkleeren zaten ze erbij, tot de wasch door de zon gedroogd was. Eerst toen konden ze weer verder.

BREED OPENDE zich het dal, waarin ze nu langzaam afdaalden. Dat moest de Waagstroom zijn. Parelgrijs in den zonnenevel verschemerden de bergen op den achtergrond. Breeder werd de vallei naar het zuiden toe, smaller werd ze in noordelijke richting. Uit de diepte rees een bergblok voor hen op, bekroond met de kartelingen van een brokkige ruïne. Omvangrijk lag dit blok er als een sta-in-den-weg in het land. Het weerde van hieruit den toegang tot het water. Bevreemd zagen de kinderen naar de versteende kroon op, die den berg omspande. In de verte, naar beide zijden uit, glinsterde de rivier, die zich wond in sierlijke bochten. Haar oevers waren vruchtbaar en begroeid, en bizonder vriendelijk.

„Marischka, waar hebben we zooiets nog meer gezien?" — „Ik weet het", Milenko wachtte op geen antwoord. „Herinner jij je Moezel en Rijn nog, waar we 't zoo goed hadden?"

„Zie jij hier druivenstokken? Ik niet."

„Daar heb je gelijk in, Marischka; wijngaarden zijn hier niet. Maar ik dacht aan den Rijnoever, toen ik die kasteelruïne zag. Ook een burcht in puin. Staat hij er niet op den berg alsof hij de vuist naar ons balt?"

„We zullen ze wel netjes uit den weg gaan."

Milenko zag met een vreemd genoegen naar den burchtklomp op. Een wegwerker, die daar aan den arbeid was, zei hun den naam van het verbrokkeld slot. Dat was Bechov. Indertijd hadden de Turken dit slot belegerd, maar konden het niet in hun macht krijgen. Later had een brand het verwoest.

„De Turken", verwonderde zich Milenko. „Die wonen toch bij de Zwarte Zee. Wat kwamen die hier zoeken, zoo ver van huis?"

De man lachte. „De Turken", herhaalde hij. „Wel vriendje, nog maar een paar eeuwen geleden hadden die de helft van Europa veroverd; zij stonden wel tweemaal voor de poorten van de stad Weenen. Hadden Hongaren en Polen toen de handen niet uit den mouw gestoken, dan stonden ze er misschien nu nòg. Ja, dan zwoeren wij ook bij den baard van den Profeet! Maar de Hongaren hielden ze tegen en de koning van Polen versloeg ze. En toen werd Oostenrijk groot, van Rusland tot de Alpen, tot in

Italië toe. Daarna nam men den Polen hun land af, en begonnen de Oostenrijkers weer de Hongaren te wurgen. Nu hebben ze den Hongaren pas nog weer armen en beenen afgezaagd, zoodat er niets meer over is van hun land dan de romp. Eerst boven, dan weer onder, zie je, zoo gaat het: Wat is oorlog eigenlijk anders dan baden in het bloed van vijanden, om zelf groot en sterk te worden? Praat er me niet van."

Brommend ging hij met zijn arbeid voort en klopte weer steenen.

De kinderen vervolgden hun weg. „Oorlog", peinsde Milenko, „vechten en bloedvergieten". Hij schudde die verbeeldingen van zich af als kwade droomen bij het wakker-worden in een lichten morgen.

„Daar zie ik de eerste huizen van het dorp, Marischka. Nu uitkijken of er voetpaden zijn, zoodat we langs een omweg kunnen binnensluipen."

Zoo kwamen ze achter het dorp om bij het prachtige water, dat er voortruischte in vlotte vaart. Ze hadden den hooiberg al uitgezocht, waar ze dien nacht zouden slapen. Nu heette het den broodzak te vullen, die altijd weer zoo gauw den bodem liet zien, en menschen op te sporen

die voor een deun van de viool een vriendelijk gezicht en een duitje over hadden.

„Aan den slag, Marischka. Maar opgepast dat ons geen menschen met biezen aan de pet en geschuurde knoopen den pas afsnijden!"

Als in slaap gevallen lag het stadje aan den voet van de burchtruïne bij het breede water. Kleine heerenhuizen, woningen van voornaam voorkomen, stonden er als met gesloten oogen, moe en oud. Zij hadden beter dagen gekend, zij waren getuigen geweest van opgewekter leven en bedrijviger drukte. Nu vroegen ze alleen maar met rust gelaten te worden, ongestoord. Ze leunden er zwaar tegen elkander, grijs geworden ouden van dagen. Zij waren gekreukt en verkreupeld en zwijgzaam in hun bedaagdheid. Zij hadden hun hart voor het leven gesloten. Zij bezaten niets meer dan hun herinneringen. Zij wilden alleen nog maar zoo stil daar staan, met 's morgens de zon in de oogen, met tegen den avond hun zacht gezicht overschemerd en zwijgend beschaduwd, in slaap gewiegd door het bruischen van den stroom.

Menschen die voorbijgingen langs de eenzame straatjes, toeristen die er hun fototoestellen richtten op de grauwe ruïne, een arbeider aan zijn

werk, een man die kwam van den akker, stoorden er niets van de stilte, maakten er de eenzaamheid niet minder eenzaam. Ruischend streek de regen er langs, op zilveren voeten sloop de zonneschijn er voorbij, onverstoorbaar tuurde het stadje naar het verre verleden, dat voor den blik van zijn versteende oogen nog altijd aanwezig scheen.

En nu zingt hier Milenko's viool door den droom van dit stadje. Zij zingt door zijn stilte, als zong zij de ziel van deze huizen in slaap. Zij zingt de wijs van een lied, dat Milenko hoorde aan Rijn en Moezel en dat hier in zijn gedachten komt:

Wat of het toch moet beduiden?
Waar bleef mijn levenslust?
Een sprookje uit oeroude tijden,
Dat laat mij niet meer met rust.
De wind waait koel door den schemer
En rustig ruischt de stroom......

En de huizen trokken de wenkbrauwen op. Zij hieven de hoofden. Er streek een glimlach langs de oude muren en het was alsof de burchtval op den heuvel zich luisterend neerboog; of de berg

zijn steenen kroon deed overhellen naar het stadje beneden, waar dat lied nu klonk.

Uit de vensters der huizen kwamen menschen leunen. Toeristen verzamelden zich in groepjes rondom den jongen die speelde, die met lichte hand de snaren streek. Deuren, die anders gesloten bleven, openden zich en lieten menschen door, die zich op de stoepen opstelden om het vreemde lied te hooren. De viool speelde en speelde en werd dit zingen niet moe. De zon hing langer over de daken dan anders; de avond draalde langer dan gewoonlijk. De nevels en schaduwen, die den nacht voorafgaan, bleven aan de verre kruinen der bergen hangen en staken er den stroom niet over, zoolang de speelman speelde. Hij zelf lette op uur noch tijd.

Aldoor vreemder en vreemder zong de viool, terwijl de zon zich rood begon te spiegelen in glinsterende ruiten. Zij zong van de wilde Turken, van den val van het slot, van den brand die het verteerde, van zijn pracht die eens onderging. Milenko speelde, maar wist niet wat hij speelde. Een sprookje uit oeroude tijden. Een verren weergalm van de stem van zijn grootmoeder. Een stem uit den vreemde......

En Marischka had het druk met ophalen en

wegbergen. Zachtjes sloop zij rond, ging van huis tot huis, waar de menschen, in gedachten verloren, niet moe werden naar Milenko te luisteren. Zij kreeg veel blanke muntstukjes, zij borg veel smakelijke boterhammen op. En zij glimlachte de menschen toe, trotsch op Milenko, gelukkig om dezen goeden, gezegenden dag.

Toen ging de zon onder. De viool werd opgeborgen. De kinderen trokken onbemerkt naar den hooiberg, dien zij zich vooraf hadden uitgezocht. De straten van het stadje werden weer stil en eenzaam, en de huizen droomden opnieuw hun ouden droom.

En de Waagstroom, — alsof die al dien tijd, zoolang de viool er zong, al luisterend had gezwegen, — hernam op slag weer zijn ruischen, en wiegde nu verder den zilverblauwen avond in zijn gerusten slaap.

DE ZIGEUNERKINDEREN waren zoo gelukkig als engelen die op de wolken speelden. Daar droeg dan ook alles toe bij. Alles stemde tot vroolijkheid. De morgen was frisch en blauw, het landschap als in den dauw van den nacht vernieuwd.

In een beek hadden zij zich gewasschen. Ze waren niet meer moe van gister. Guitig stak Marischka een gele paardenbloem in het zwarte haar, en meende dat Milenko haar mooi moest vinden. Ze hadden voorraad in hun zak en wisten nu dat de menschen graag naar hen keken en luisterden. De viool kòn iets, al was er dan ook nog veel wat ze leeren moest. Maar er zat iets in, dat was zeker. Dat gaf een groote geruststelling.

Ze trekken met hun beidjes den landweg langs, waar de rivier ruischt. De zonnige blijheid van den zomerdag ruischt mee door hun hoofd. Vogels zingen langs den waterkant. Jonge veedrijvers fluiten op hun herdersfluit. Het lachen

van kinderen klinkt, waar ze huizen naderen, door kleine nederzettingen heentrekken. Ze blijven niet bij den grooten weg. Ze zoeken dorpen op in de plooien van het gebergte. Ze tellen hun centen in de schaduw van een boom. Ze rusten ergens op een bank en vragen de dorpsmenschen, hoe hier en ginds de bergtoppen heeten. Ze eten een boterham uit hun zak, wanneer ze er trek in hebben. Wanneer ze moe zijn van het loopen, leggen ze zich languit in het bloeiend gras langs den weg. Overal waar ze aankloppen zijn de menschen vriendelijk, omdat er zoo'n helderheid uit hun oogen lacht, omdat ze de bewoners met opgeruimdheid aankijken en geen zeurige stem opzetten waar ze vragen om een aalmoes. Zigeunerkinderen: om volkomen gelukkig te zijn hebben ze aan de zon en het mooie zomerweer genoeg.

Zoo mogen ze ook binnenkijken in vele huizen van de vriendelijke Slovaken. Die woninkjes zijn van buiten wit bepleisterd, en ook van binnen wit. Ze zien er de breedgebouwde poorten van de erfjes, de gebeeldhouwde stijlen met hun afdakjes vol ranken en krullen, versierd met vroolijke kleuren, de duiventillen op bontgeverfde palen, die zijn als vreemdsoortige lantaarns, besneden met figuren en voluten: kokette dingen, als bloemen van beschilderd hout, tusschen de bloemen die leven. Met suizende wieken zwieren de duiven er omheen. Koerend zitten ze er bovenop, vechten er met de anderen om een plaatsje. Grijsblauwe, witbruine en sneeuwwitte duiven, levend sieraad van het groen-overgroeide, bloeiend erf.

En ze zien er keukens, zooals ze er nog nooit ergens gezien hadden in een boerenhuis. Onder gemetselden boog is er de haard geplaatst, in een nis, beschilderd met louter kleurige bloemen en ranken. De muren daaromheen zijn op dezelfde manier beschilderd. En dan hangen er overal in het rond rijen van bordjes en kopjes, bont porcelein met gouden opschriften en kleurige figuurtjes. Het is één en al kleurigheid, blijheid en behaaglijkheid.

„Net kraampjes op de kermis", roept Marischka opgetogen. „Al die prachtige potjes en kannetjes."

Milenko kijkt meer naar de teekeningen, die ranken vol asters, rozen en anjers en blauwe trosjes die op vergeet-mij-nietjes lijken. Hij ontdekt er telkens weer vogeltjes in.

Dan lachen de vrouwen over zijn verbazing en kijken in zijn groote, pikzwarte oogen. En graag

reiken ze de kinderen een kommetje melk toe.

Bloeiend ligt de wereld rondom die bloeiende dorpen, akkers, weiden en grasvelden, met daarachter de stijgende berglijnen.

Dartel in hun jonge blijdschap dansen de kinderen voort als zonnedronken, tuimelend van welzijn en tevredenheid. Hun blijdschap in overmaat brengt ze tot overmoed. „Als we in een stad komen", lacht Milenko, „koop ik een nieuwe jurk voor je, dat je er uitziet als een heerenkind."

Hij grijpt haar hand vast. Op en neer zwenken hun armen. Ze zouden wel willen vliegen. Ze voelen zich zoo licht.

„Een scharlaken-roode", juicht Marischka, „met oranje en blauwe bloemen er in. Een ander wil ik niet!"

„En dan verkoop ik je zelve op de markt aan den meest biedende. Wie geeft er geld voor. Een meisje te koop!"

„Aan den eersten besten muur prik ik jou als een vleermuis, tot afschrik voor alle heksen en spoken!"

„Jij bent zelf een heks!" plaagt hij terug. Ze moeten hun vroolijkheid uitkraaien als jonge hanen. Ze kwebbelen en kibbelen voort.

Dan praten ze ook weer ernstig en overleggen.

„Weet je wel wat je koopen moet, als we geld genoeg hebben, Milenko? Een keteltje om warm eten te koken. Een heel licht keteltje. Dat zal zooveel niet kosten. Dat gaat gemakkelijk in den zak. Dan kunnen we nog eens smullen."

„En wat kook je dan wel in je heksenketel? Dacht je dat ik lust heb om kippen te stelen bij menschen die zoo goed en lief voor ons zijn?"

„Aardappelsoep, jongenlief; wortels en knollen staan er genoeg in de velden. Of we vragen wat bij de boeren uit den tuin. Ik ken wel kruiden tusschen het gras, die gegeten kunnen worden. Topjes van jonge brandnetels en de groene blaadjes van de gele hondsbloem, dat smaakt als de fijnste spinazie. Kijk 'ns, overal is hier tijm in overvloed."

„Voor soep heb je zout noodig; vet moet je hebben."

„Om zout vragen we dan ook maar, en ik brokkel een boterham in mijn ketel: dan koken we met boter! En wanneer dan ook nog de paddenstoelen komen...... Maar jij stookt het vuurtje en blaast in den gloed."

„Paddenstoelen, ja, dat is rijkemanskost."

Daar slaat zich Marischka met de hand voor den mond, die als een molentje maar door wilde

ratelen. „Milenko", roept ze in vertwijfeling, „je bent je lucifers kwijt!"

Milenko lacht. „Koop ik een ketel voor je, dan kunnen we ook nog wel aan lucifers komen."

Ze klapt in de handen. „Hoe ver is 't nog van hier naar de stad?"

Maar ze hebben geen haast. Weer zitten ze in het gras, eten brood, bestrooien het met fijne tijmblaadjes. Dozijnen van bloemen staan rondom hen heen. Mieren komen en kruipen naar gevallen kruimeltjes toe, tusschen de hooge grasprieten heen. Tengere, bedrijvige miertjes.

De kinderen kijken toe in dit wereldje van groene stengels en sprietjes, waar de wemelende bloemen uit oprijzen, gele zonnetjes, kelken en lipbloempjes, kleine en groote witte sterretjes, klokjes en rozetten, paarse en roode.

Bonte torren, wonderlijke, kleine kevers kruipen de bloemkelken binnen, zetten zich neer op de ranke blaadjes, zoodat de fijne stelen doorzakken onder hun gewicht. Soms vlindert een kleine kapel er langs. Blauwe, gele, bruine zijn er, deze gestreept en die met bonte oogen. Een lieveheersbeestje komt op Marischka's hand zitten. Zoo'n klein zwart knoopje, met roode spikkeltjes op den rug. Het rent met zijn korte, vlugge pootjes van den eenen vinger op den anderen, en wil niet weg. Het vliegt niet verder.

Onderwijl blijft Milenko met aandacht en verrukking naar het wemelende volk van de bloemen kijken. „Marischka", zegt hij opeens verbaasd: „ze hebben werkelijk allemaal een gezicht."

Marischka schuift het bruine diertje van haar hand af en begint nu ook de bloemen nader te bekijken. „Je hebt gelijk", zegt ze zacht, „ze kijken ons aan." De gele zonnetjes lachen hen toe. Ernstig staan er de margrieten, alsof ze nadenken. „De gele ratelaar heeft mondjes", jubelt ze, „en kijk toch, daarachter de netel ook." Veldviooltjes trekken benepen gezichtjes, als grootmoedertjes in zorgen. Als fijne schuchtere meisjes kijken vergeet-mij-nieten toe. Oogentroost laat zijn bleek lipje hangen. Daar staat de teere selene met haar gezwollen kropje. Kijkt de scabitoos niet boos?

Daar ziet Marischka dikke, gele ranonkelknoppen. Die houden waarachtig de gezwollen oogen dicht. „Doe open, doe open", wil Marischka, en ze pluist de schelpvormige blaadjes uit elkaar en kijkt de bloem in het hart, waar de meeldraden verscholen zitten als in een heilig huisje.

Opeens is de wereld als nieuw voor de kinderen.

In hun vroeger bestaan hebben ze tot nog toe hout gesprokkeld en hooi gegrist, of handenvol gras langs den weg uitgerukt voor het paard. Voor de bloeiende schoonheid van de dingen, voor bloemen, kevers en kruid hebben ze geen oog gehad. Zij hebben geen kleuren onderscheiden, geen vormen en geen fijnheid in de teere, ranke gestalten van alles wat leeft, ontluikt en groeit. Maar opeens zijn ze ziende geworden.

„Milenko, hoe mooi is de wereld. Wist jij dat?"

Is er plotseling een onzichtbaar gordijn weggevallen? Hebben zij een nieuw zintuig gekregen? Wat is er gebeurd, dat zij plotseling als een ander leven leefden? Milenko staan de tranen in de oogen: „Ik geloof dat ik nog nooit zoo gelukkig geweest ben als vandaag."

Marischka ziet het. Wat scheelt hem? Zij schrikt. Dat zijn toch geen tranen van verdriet! Gauw, ze moest iets grappigs verzinnen om hem weer aan 't lachen te krijgen. Ze neemt een huisjesslak van den grond, die ze op de palm van haar hand zet: „Kijk, die draagt alles, wat ze heeft, op haar rug, — net als wij."

WEER REES er een ruïne voor hen op, uit de verte donkerend boven het landschap, waar een berg ze droeg, aan den anderen oever van den Waagstroom. Huizen lagen bont verstrooid rondom den voet van dezen burchtheuvel. Een stadje dat zich op den oever van het water uitstrekte. Die burchtval was meer dan een kroon met kartelingen en zigzag-toppen. Het leek zelf een stad in puin, boven de stad in de diepte. Het waren brokstukken van een ontzaglijk geheel, maar nu verteerd tot bruine, verweerde resten. Een wereld die verzonk in zichzelf, eeuwen oud boven de bonte woningen daar beneden, wit en helder, en met roode daken gedekt.

Menschen vulden de straten, gaanden en komenden. Langs de wegen uit het land reden boerengezinnen, in opschik en tooi. Vlaggen wimpelden van de huizen, telkens twee banen dundoek, rood en wit, met een wig van blauw, van den stok af, daartusschen, vreemde vlaggen zooals de Zigeunerkinderen er nog nooit hadden gezien. Het waren natuurlijk de vlaggen van het

Tsjechenland, waar ze zich bevonden.

„'t Is hier feest", begreep Marischka. „Is het soms Zondag?"

Daarboven dreigde de ruïne, somber en zwaar, aan den rand van den berg geleund. Maar beneden in het stadje heerschten vroolijkheid en drukte, een groote beweging van volk. De kinderen kwamen op een plein waar kramen waren opgeslagen, bonte kramen onder zeildoek, met allerhande dingen te koop. Toeristen wemelden er tusschen de boeren van den buiten en de burgers van het stadje. Dat alles was niets nieuws voor de Zigeunertjes. Maar wel nieuw voor hen waren de boerendeerntjes, die hier voor het feest bijeenkwamen. Wat waren ze mooi, die meisjes in hun Zondagsspullen! Marischka keek haar oogen uit.

Ze liepen in witte kleeren, met veel rokken die wijd uitstonden, met poffende mouwen en met wit kanten mutsen, met bloemige jakken en bonte schorten van rood en blauw, en bij dit alles omfladderd met kleurige linten, die slierden van de muts, van den rok, van de schouders, van overal. De kinderen hadden weleens ergens witte pauwen gezien, die zoo sierlijk stappen met hun pronkende waaierveeren. Als witte pauwen stapten die meisjes hier in het rond, maar dan nog alsof ze beregend waren met appelbloesem, met anjers en tulpen.

Draaiorgels dreunden en galmden. Kreupelen zaten er langs den weg, speelden op trekharmonica's of bedelden met hand en hoed. Marskramers drentelden tusschen de menigte door, kooplui stonden er schreeuwend hun waren aan te prijzen. Een broodbakkersjongen zocht er taartjes aan den man te brengen, een ijswagentje leverde horentjes met vanille-ijs. Boerenkinders verdrongen er zich rondom en kochten horentjes, — likten er gretig aan met roode tongen.

De twee kleine bruine wandelaars op bloote voeten staan een beetje beduusd in dit onverwacht gewoel van de kermismarkt.

„Had ik nu mijn nieuwe jurk maar vast", zegt Marischka. „Hier is vandaag wat te verdienen. Maar we zien er zoo armoedig uit."

Milenko overlegt. Wat kan dat wel kosten, zoo'n meisjesding? Veel had hij niet.

Zag Marischka wel goed? Zij trok haar broer bij den arm. „Waarachtig......"

Ja, Milenko zag het ook. Zij had gelijk. Het was zoo. De kinderen hadden in de woelige, bonte menigte een Zigeuner ontdekt.

Zij kenden hem niet. Maar zij herkenden hem als een van de hunnen. Wat een blijdschap! Een Zigeuner. Als vonden zij iets van het verlorene terug.

Hij zag norsch op hen neer. Wat wilden ze van hem? Hij begreep niets van de verrukking in die stralende oogen. Waarvandaan kwam dit span?

Ze vertelden. Ze waren hun ouders kwijtgeraakt; maar die zouden ze wel weer terugvinden. Ze hadden het sedert heel goed gehad. Brood hadden ze nog in voorraad en ook geld. Maar ze wilden een jurk koopen voor het zusje. Dan konden ze hier vandaag nog wel een aardig duitje verdienen. Als Marischka dansen mocht voor de vreemde menschen......

En waar ze dan wel onderdak waren?

Overal immers hooibergen genoeg.

En was dit alles wat ze hadden, die zak en de viool?

Alleen wilden ze er nog graag een ketel bij hebben.

Nu lachte de Zigeuner. Hij begreep. Misschien herinnerde hij zich dagen en dingen uit z'n eigen jeugd. Hij zou hen helpen met inkoopen. Ja, ook verder nog een beetje. Voor den nacht

konden ze bij hem wel terecht. Wanneer ze vandaag hier veel geld maakten...... Maar dat zouden ze dan nog wel zien. Hij woonde buiten de stad met anderen van hun stam, in verschillende hutten bijeen. Hij gaf naam en huisnummer. En als de politie soms iets had aan te merken, wanneer ze hier spelen gingen, mochten ze zeggen, dat ze bij hem thuis waren.

„Een vuurroode jurk wil ik hebben!" Dat was het voornaamste voor Marischka.

De Zigeuner bracht hen in een winkel, waar hij de menschen kende. Jawel, rood met blauwe en gele bloemen. Milenko betaalde het prachtstuk niet heel duur. Dat was een meevallertje.

Of het nu bepaald om die jurk was, of om den gelukkigen glans in de oogen van Marischka, dien dag bleef haar hand niet leeg. Weer vulde zich hun zak. Maar ook Milenko trok de aandacht, vond overal luisteraars en een licht verbazen. Niemand onthield hem een geldstukje, in de huizen waar hij zich hooren liet, bij de groepen die zich rondom hem verzamelden, in de afgelegen straten waar de menschen op banken voor hun huizen zaten. Het gulst waren de toeristen die voor de koffiehuizen met tafels en stoelen de helft van de straatbreedte besloegen, ru-

moerig en druk, en vroegen om vroolijke deunen. Op de straatsteenen danste Marischka met verrukte oogen, bont als de regenboog. Zij danste er voor haar keteltje en haar soep van brandnetels, hondsbloem-spinazie en tijm.

„Mignon", zeiden de menschen opgetogen. „Esmeralda", riepen anderen, „Esmeralda uit een plaatje geknipt."

„Bruin Asschepoestertje", hoorde zij zich noemen. „Waar is het glazen muiltje? Heb je dat verloren? Heeft de prins het nog niet teruggebracht?"

Allen lachten. Weer zeiden anderen: „Wat heeft het spiegeltje aan den wand je verteld? Wanneer je Doornroosje niet was om je mooie jurk, zou je zeker Sneeuwwitje zijn, — maar dan in het zwart. Sneeuwwitje achter de zeven bergen. Is je stiefmoeder ook een booze heks? Ben je weggevlucht in een koets met witte muizen? De prins loopt verkleed met je mee......"

Ze danste of een bloeiend raket er zijn vonken spatte. Ze danste als een kleurig vuur, waar de wind in speelt. Dames en heeren knikten haar vriendelijk toe, klapten in de handen, riepen luide bravo. „Bravo, Esmeralda!"......

Wat beteekende dat allemaal? Wat bedoelden

ze toch? Milenko kon er geen touw aan vastknoopen, begreep er niets van. Ach, hij had nooit in de sprookjes van Moeder de Gans gelezen. Van zijn eigen moeder kreeg hij brommen en booze woorden. Van Vader hadden ze nooit iets leuks gehoord. „Milenko, doe dit, Marischka, haal dat, luie vlegel, brutale meid"...... Zij hadden nooit verhaaltjes gehoord van hun ouders. En als grootmoeder vertelde, was het altijd zoo verschrikkelijk: van heksen en spoken die de menschen kwaad wilden, van weerwolven die je 's avonds in den nek sprongen en die je dan dragen moest tot den volgenden morgen. Wat meenden die menschen hier toch, met alles wat ze Marischka toeriepen, met die namen die hij nooit gehoord had, dingen die hij niet verstond? Ze wilden Marischka geen kwaad doen, dat was zeker. En het klonk zoo aardig en lief, zooals ze het zeiden: „Esmeralda". Voor hem zelf hadden ze niet veel over. Hij speelde dan ook maar vroolijke deunen. Het was Marischka, die ze bewonderden. Voor haar hadden ze oogen, wanneer ze danste; en ze danste vandaag dan ook als...... Ja, ja, dat was het wonder van de nieuwe jurk. Als een vlinder op een bloem was ze.

En als Milenko hoorde, hoe ze haar noemden,

dan vond hij zich zelf toch maar echt een domme jongen, die niets wist, die niets begreep of verstond. Hoe zou hij ooit met die stadsmenschen kunnen praten? Hij voelde zich klein en achterlijk.

Veel moest hij leeren. Naar duizend dingen had hij te vragen. Zooveel had hij in de wereld al gezien wat hem vreemd was gebleven. Maar wie zou het hem allemaal verklaren? Misschien de oude Zigeuner wel, die ze 's avonds zouden opzoeken. Wie weet of ze bij hem zelfs niet een poos konden blijven?

Grootmoeder had veel geweten. Grootmoeder had hem toch haast nooit iets verteld. Tot nu toe was hij maar een kleine jongen geweest, weggestopt in den schommelenden wagenbak. Wat leek het al lang geleden!

Opeens was hij nu groot geworden, een mensch die zijn eigen leven leeft, die zijn wegen wandelt in Zigeunersche vrijheid, beschermer van Marischka: de man die zijn weg zoekt naar Morgenland......

,,Bravo, Marischka!''

Milenko speelde voort. Maar hij dacht aan andere dingen. Hij was ver weg...... Tot Marischka haast tegen hem aantuimelde, bleek en afgemat: ,,Milenko, ik kan niet meer.''

Toen werd de viool in den lap gewikkeld en gingen ze samen, moe gespeeld, met suizende hoofden, maar met den zak vol eigen verdiend geld, naar de hut van den ouden Zigeuner.

DE ZIGEUNER woonde met anderen van zijn stam, een kleine kolonie, in een groep hutten dichtbij het bosch tegen de helling aan. Hier werden de kinderen tot hun blijdschap zelfs met vreugde verwacht. Ook de buren wisten ervan. Zij hadden trouwens al in de stad gehoord van het tweetal. Om hun verhalen te hooren, kwamen die buurlui nu dan ook al spoedig, de een na den ander, naar de hut waar ze opgenomen werden.

Milenko kon niet uitvoerig genoeg vertellen van hun wederwaardigheden, en terwijl hij zijn verhaal deed, was het hem alsof het al héél lang geleden was, dat zij hun ouders misten. Aan grootmoeder dacht Milenko met bezorgdheid.

De huismoeder had het lievelingsgerecht van de Zigeuners klaargemaakt. De man zelf trok vervaarlijke rookwolken uit zijn pijp, schudde zijn hoofd nu en dan, en gaf knipoogjes aan de anderen, die het eenige huisje vulden. Dat was nog weer eens een stelletje zwervers. Van het echte ras waren ze!

Verschrikkelijk dom van de kinderen, dat zij zich niet aanstonds tot de grenswacht gewend hadden, om naar hun ouders te worden teruggebracht. Maar ja, dat was nu voor altijd te laat. Hoe zij ze nog ooit terug zouden vinden? Wist Milenko wel, dat Roemenië sinds den oorlog een verschrikkelijk groot land geworden is? Stel je niet voor, dat je daar bij de deur kunt zitten en wachten tot je ouders komen! Daar zijn wel duizend van zulke deuren, of liever zeker wel een millioen wegen en paden, waarlangs ze er binnen kunnen trekken. Hoe zul je ze opsporen, in de wildernis van wouden en gebergten, als je in die woeste streken komt?

De kinderen zouden het er tóch maar op wagen.

Dan verbaasde het den Zigeuner opnieuw, dat hun vader den weg naar de Hongaren maar niet genomen had. Dat was voor de Zigeuners toch het tweede vaderland. Hoe dat in elkaar zat? Haha, wisten ze dat niet?

Ook de Hongaren waren voor duizend jaren een zwervend volk geweest, waren uit Tartarije, van de boorden van de Wolga gekomen en hadden een schuilplaats gezocht in het hart van Europa, waar ze nu nog wonen. Veel later ver-

lieten op hun beurt de Zigeuners juist zoo hun land, om door de wereld te zwerven, en kwamen ook naar Europa.

„Waar kwamen ze toch eigenlijk vandaan?" vroeg Milenko. Grootmoeder zelf had niet geweten, of het Azië of Afrika was.

„Wanneer we de Hongaren gelooven, dan zouden we uit het Nijlland Egypte afkomstig zijn, waar de piramiden zijn en de koningen Pharao's heeten: daarom heeten we bij de Hongaren dan ook Pharao's volk. En anderen noemen ons Gypten".

„En waarom zijn we vandaar weggetrokken? Was het geen goed land?"

„Vroeger hebben zoowat alle volken gezworven. Toen de menschen nog van niets anders leefden dan van vee, dat ze fokten, van jacht en vischvangst, trokken ze allen de wereld rond om er de beste weiden en bosschen te zoeken, waar ze van de opbrengst van den bodem konden leven. Zoo kwamen de Zigeuners in Europa, toen de overige volken hier al rustig zaten. Ze werden bang dat ze op den duur niet genoeg zouden hebben in Egypte. — Wij kwamen het laatst van allemaal. Dat was de anderen niet naar den zin. Ze vervolgden ons, joegen ons van het eene land

naar het andere. Ze noemden ons verraders, in dienst van hun vijanden".

„Dat heb ik ook van grootmoeder gehoord".

„Wij raakten verstrooid en elkaar kwijt. De Polen wilden ons uitmoorden. De Turken zetten ons volk achter slot en grendel. Alleen de Hongaren namen ons op. Arpad was hun held geweest. Die had met zeven stammen zijn rijk gesticht aan den Donau. Daar zij nog altijd aan hun eigen verleden dachten, waren de Hongaren goed voor ons. Zij lieten ons schuilen achter den wal van hun schilden en speren. Wij leefden in vrede met elkaar".

En verder vertelde hij, hoe de Zigeuners het Hongaarsche volk gevolgd waren op zijn roemvolle krijgstochten. Vreemde koningen hadden geheerscht over hen, en hadden vreemde spelers ingevoerd om voor hen muziek te maken op Italiaansche instrumenten. Maar toen het Hongarenvolk verlangde naar vorsten uit eigen stam en zelf ook het eigen land wilde besturen, waren de Zigeuners als speellieden de helden van het land gevolgd. Zij waren in het kamp geweest van Rakoczi, den held van de vrijheid. Zij waren de legers van Kossuth gevolgd, dien anderen lateren vrijheidsheld. Daar hadden zij het strijdend

volk eigen liederen voorgespeeld, hadden het bezield met hun speeltuigen en hadden zijn oude krijgsgezangen begeleid. Zij hadden hun triomfen gedeeld en de smart van de bloedige nederlagen. En nooit waren ze sedert meer van elkander vervreemd. Na den strijd hadden de groote heeren zich teruggetrokken op hun kasteelen, verslagen door de overmacht: Elk had er zijn Zigeuner meegenomen. Die moest hem troosten met zijn spel; hij moest hem door zijn muziek het leed doen vergeten. De heer zong met zijn Zigeuner, de Zigeuner dronk met zijn heer. Niet alleen het leed van dien tijd, maar ook de voornaamheid van dat leven bleef sedert in hun zangen en wijzen hangen. De Zigeunermuziek werd de stem van het Hongaarsche land. Die ontbrak bij geen feest. Die bracht er de stemming. Hongaar en Zigeuner konden elkaar niet meer missen. En van Hongarije uit ging de roem van den Zigeuner de verre wereld door. Daar moesten zij voor prinsen en vorsten spelen. Met hun strijkstok betooverden zij de wereld. Het regende goud in hun handen. Zij waren prinsen in hun soort.

„Milenko, wanneer je in de groote stad Kassau komt, ga er dan den ouden Ferry Horvath

opzoeken, een „primus" zooals ons ras er zelden heeft voortgebracht. Die zal je van zijn leven en van zijn roem vertellen. Hij had millionair kunnen zijn. Millioenen werden weggeworpen voor de zwarte Zigeuners, die talent hadden zooals hij. Koningsgoederen, heele provincies werden aan hen verspeeld. Zij konden met de menschen doen wat zij wilden, ze tot tranen roeren, ze tot hartstocht opzweepen, ze razend en bezeten maken, tot alle dwaasheden bereid, wanneer ze den boog op de snaren legden en de viool lieten zingen".

„Zoo wil ik het ook leeren!" riep de jongen met schitterende oogen.

Vriendelijk knikte de Zigeuner hem toe. „Goed zoo, zoo wil ik het hooren".

„Maar nu dan?" vroeg Milenko. „Waarom zijn we niet allemaal rijk?"

„Toen is die vreeselijke oorlog gekomen. De Hongaren hebben het daarbij met de Oostenrijkers tegen de rest van Europa verloren en ofschoon ze den oorlog zelf niet gewild hebben, zijn ze er gruwelijk voor gestraft. Het grootste deel van hun land afgenomen, het leven onmogelijk gemaakt binnen de enge grenzen, zoowat alles ontvreemd wat ze aan bodemschatten be-

zaten. Nu zijn ze zelf arm en vertwijfeld, aan alle ellenden ten prooi. En mét hen moet de Zigeuner lijden. Waar de een niet kan leven, kan ook de ander niet bestaan".

„Had vader dan geen gelijk, toen die eerst naar Parijs wilde, en later naar Praag, — dat hij de stad noemde met de gouden torens?"

Daar sloeg de oude Zigeuner met een vuist op tafel, dat de schalen rinkelden, met alles wat er stond van den maaltijd. „Naar Parijs, naar Praag wilde je vader?" Een bittere trek was om zijn mond gekomen. „Niets ter wereld boven Boedapest".

Het hoofd in de hand, den elleboog op tafel, praatte hij verder alsof hij in zich zelf sprak: Ja, arm zijn de Hongaren nu. Er is daar niet veel meer te verdienen. Maar in elk geval blijft de Zigeuner er nog in eere. Na den oorlog is Boedapest een stad voor toeristen geworden, waar het van vreemdelingen wemelt. Ze komen er heen om er de warme baden te gebruiken, die de Romeinen en Turken er ook al gekend hebben. Ze komen er vooral om de pracht van de stad. Maar wat is die stad voor een vreemdeling, zonder Zigeunermuziek? Dat moesten de kinderen 's avonds eens zien, als er de honderden lampen

branden langs beide oevers van den stroom en ver, over alle heuvels heen, — die heuvels vol villa's en pracht-paleizen! Als dan de acacia's geuren langs de Donaukade, waar de menschen bij duizenden voor de groote hotels zitten, zoo maar pardoes op straat, tusschen palmen en bloemen, aan de gedekte tafels, in den glans van kandelaars en lichtkronen, waar het orkest van de Zigeuners speelt, snaarinstrumenten en de gonzende „zymbala": dán is Boedapest aan den flonkerenden stroom de koningin van den Donau. Dan wordt er de nacht tot een sprookje en het beeld van de stad, tegen de heuvels en den hemel, een fantastische droom......

Allen zwegen, luisterden nog lang naar de echo van die bewonderende woorden, zagen in hun verbeelding die stad, het tintelend vergezicht, waarbij de sterrenhemel verbleekte.

Ook Milenko zag die wemeling van lichten, den glans in den stroom weerkaatst, den ruischenden Donau......

„Maar nu moeten jullie slapen gaan", zei de verteller.

„Ik zou zoo graag nog veel meer hooren......"

„Vraag me dat dan morgen maar. Want morgen moet jullie nog hier blijven. Van vertrekken

zal wel geen sprake zijn. Ik heb de zon zien ondergaan achter een bank van wolken. Een bank. Dat beteekent regen".

„Waarom hij zelf niet wegtrekt naar het land van de Hongaren?" vroeg Milenko zich af.

Maar de buren maakten aanstalten om heen te gaan. De huisvrouw viel haast om van vermoeienis en slaap. De oude zelf stond op, klopte zijn pijp uit en stak een kaarsstomp in een lantaarn. „Nu breng ik jullie waar je slapen kunt". Daar zat Marischka nog met de ellebogen gesteund op het tafelblad en bewoog niet. Milenko schudde haar zacht bij den schouder: „Marischka!"

Slaapdronken sloeg zij haar wimpers op. Zij had niet veel van het lange verhaal gehoord. Ze had dien dag ook weer zooveel moeten dansen. Vreemd zag ze rond in het rookerig vertrekje, waar de petroleumlamp begon te walmen. Want de nachtkoelte stroomde er binnen, terwijl de buren naar huis gingen.

ACHTER DE HUT bevond zich een afdakje, waar ze brandhout borgen, waar gereedschap en rommel werd verzameld, en waar ze een paard konden stallen voor tijd en wijle. Daar hadden ze nu voor de kleine zwervers een hoop hooi saamgetast, die hun tot nachtleger zou dienen. Aan de eene zij was er een houten wand tot schutting, aan den anderen kant hadden de Zigeuners, vriendelijk bezorgd, alles wat ze bezaten aan balen en lompen opgehangen aan den dakrand, om de kille nachtlucht te weren. Verder hadden ze het afgedekt met bussels stroo.

De lantaarn lichtte hen voor. „O, wat een genoeglijk stalletje" lachte Marischka, door de frischheid van den avond weer tot besef van de werkelijkheid gekomen. Daarnaast blaatte een geit, uit de rust gewekt door het laat gestommel en de stemmen van de menschen.

„Goeden nacht. Slaap maar gerust een gat in den dag, hoor!"

De donkere wolkenbank stond in het westen al hoog tegen de sterrenlucht. Kwaad teeken voor

morgen. De man had gelijk gehad. Met hem mee, gleden ook de lichtvlakken heen, die hier even over de dingen gespeeld hadden. Nog luisterde Milenko naar het gesjirp van de krekels, die in het gras langs den boschrand verscholen zaten en musiceerden op hun bescheiden manier. Als louter stalen veertjes, door onzichtbare handen geheimzinnig in trilling gebracht: zirrr, zirrr......

Hij sliep al, en nog hoorde hij het eentonige, fijne trilgeluid van den stillen zomeravond.

's Anderendaags wekte hem het spetteren van dikke droppels op een afdak en het gezingzang van regengedruisch.

Het zou niet lang duren. Tot 's middags misschien. In elk geval moesten de kinderen maar een dag langer blijven. De oude Zigeuner vlocht een zitting van riet in een stoel. Dit was zijn ambacht. Speelde hij ook zelf een instrument? Milenko wilde niets liever dan Hongaarsche liederen van hem leeren. Wat een csardas wel was? Hij wilde muziek leeren spelen als de groote spelers van de orkesten.

De oude knikte vriendelijk.

En waarom de oude Zigeuner zelf eigenlijk hier bleef wonen, en niet vertrok naar het Hongarenland?

't Was heel moeilijk voor Milenko om te begrijpen, — Marischka trok er zich heelemaal niets van aan, — hoe het land waar ze waren, het Slovakische landschap, vroeger ook tot het land der Hongaren behoord had, zooals haast de helft van het tegenwoordig Roemenië. Het land van de Ruthenen waar hij nu verder heen wilde, het land van bergen en bosschen, van met beren bevolkte wildernissen, behoorde er vroeger óók toe, maar nu niet meer. Vóór den oorlog behoorden Slovaken en Ruthenen, Kroaten en Zevenburgers met nog meer anderen, heele groepen van Duitschers en Polen, ook nog verschillende soorten van Joden, tot het groote Hongaarsche gebied. Daarbij was dit land zelf als één geweest met het Oostenrijksche. Het was een dubbele staat met een en denzelfden keizer geweest. Het was alles samen dus een vrij groote wereld, waarin vele volken bijeenwoonden, en waar geen grenzen waren tusschen het eene en het andere volk. Maar na den oorlog was dit alles in kleine stukjes verbrokkeld en grootendeels opgeslokt door de vijanden. Nu kon je er niet meer van het eene naar het andere volk gaan, zonder grenzen te overschrijden. De Zigeuner die in het vroeger groote, ruime rijk vrij geweest was en zwerven

mocht waar hij wilde, zat nu in het eene of in het andere stuk land als vastgeschroefd. Met zwerven was het uit. Hem waren de wegen afgesneden. Zoo kon hij niet meer dwalen buiten het eigen gebied. Vroeger was zijn treklust zijn wet geweest. Nu heette het, aan de wetten en voorschriften gehoorzamen, papieren in orde hebben, dienst doen in de legers en zware belastingen betalen. Nu lieten ze den Zigeuner eenvoudig geen Zigeuner meer zijn. Wie er op een gegeven oogenblik tusschen de Slovaken gezeten had, moest tusschen de Slovaken blijven. Wie, zooals Milenko's vader, een grens over wilde, kon dat niet zonder allerlei beslommeringen, waar ook nog veel geld mee gemoeid was. Wie als Zigeuner toevallig bij de Hongaren behoorde, kon bij de anderen voortaan op niet bijster veel vriendelijkheid rekenen.

„Wij moeten dan maar terugkeeren naar ons eigen land, — naar het land van onze afstamming!" riep Milenko uit.

Sprakeloos zag de oude Zigeuner den jongen aan. Zijn handen lieten den stoel los, waarvan hij de zitting in orde bracht. „Hoe kom je daarbij, Milenko?"

Milenko bloost. Zal hij nu van zijn grootmoe-

der vertellen, van de geheimzinnige dingen waarover zij in dien laatsten nacht sprak? Hij weet haar woorden zoo precies niet meer. Die waren vreemd en donker.

„Naar het land van den Morgen", zegt hij, „dat achter Roemenië ligt, en naar de zee van parels en van zilver......"

„Alle trekken in het gezicht van den oude spanden zich oplettend. „En wat zei grootmoeder nog meer, Milenko?"

„Wij kunnen een groot volk worden, net zoo goed en zoo groot als een ander. Maar dan moeten wij allen bijeen optrekken naar het land waar wij thuishooren."

De Zigeuner knikte zwijgend.

„Vader leeft als een vlinder, zei grootmoeder. Die ligt maar in de zon en luiert en lacht om alle zorgen, en steelt kippen als hij trek heeft in een beter brok. Hij bekommert zich niet om de dagen die komen. Hij voert niets goeds uit. Maar zoo werden we ketellappers en knechten van anderen. Wij kunnen niet sterk wezen, zoolang we niet samenleven. Wij moeten een volk zijn in een eigen vaderland".

„Milenko, je wilde dat ik je verhalen zou doen;

maar jij vertelt mij zelf wel heel wonderlijke dingen".

„Ik weet niet zoo juist meer, wat grootmoeder zei".

Daar stond de oude Zigeuner overeind. Hij slingerde den stoel weg waaraan hij werkte. Hij stond en streek zich met de hand over het voorhoofd. Wilde hij een gedachte wegduwen? Er ging iets in hem om, dat hij niet kon uitdrukken. Toen greep hij zijn viool van den wand, stemde de snaren, gejaagd en zenuwachtig. „Milenko, ik zal je voorspelen, wat de viool van de Zigeuners in Hongarije speelt". Hij schoof de viool onder zijn kin, liet de vingers van de linkerhand trillend over de snaren glijden. De weeke tonen rankten op. Zij bogen als bloemen de fijne kelken. De klanken bloeiden. Zij trilden omhoog in het naargeestige, vunze vertrekje. Ze rankten en vertakten er zich als gedreven uit zuiver goud.

De vrouw van den oude, die aardappelen had zitten schillen met Marischka, liet het mes vallen, vouwde de handen in den schoot, boog het hoofd voorover en luisterde. De viool zong.

Zij zong in smachtend verlangen. Zij zong in droevig besef van vereenzaming en verlatenheid. Zij klaagde. Zij smeekte om vertroosting.

Het was of een matgouden glans de poovere dingen omspon. De vrouw, Marischka, Milenko zaten als betooverd.

De snaren riepen. Zij snikten en sidderden.

Zacht werd de deur geopend. Buren kwamen op het geluid van de muziek: de oude speelde niet vaak meer. Zij gleden het grijze kamertje binnen, schikten zich langs de wanden en luisterden. Geen woord werd er gesproken. Ieder zat in eigen gedachten verdiept.

De viool zong. Zij allen zaten er als weggewischt en volgden, elk in de diepte van zijn eigen wezen, de stem die opklonk uit het instrument, de stem van het land der Hongaren, die geheimzinnig aan hun hart klopte. Zij luisterden naar stemmen, zuchten en klachten die oprezen uit hun binnenste.

Beelden stegen in Milenko's verbeelding omhoog. Met de oogen van zijn geest zag hij vreemde, mooie vormen opdagen, visioenen en vergezichten zich ontrollen en weer vervluchtigen. Sprookjes waarvan hij nooit gehoord had rezen in hem op, verbeeldingen die hij met geen naam had weten te noemen werden in hem wakker. Vormen en kleuren wemelden en wolkten voor zijn oogen, weefden fantastische figuren.

Vreemde bloemen namen vorm en gestalte aan, bosschen van rhododendrons en wouden van azalea werden tot een bloeiend landschap. Het was een rolprent in de heerlijkste, zonnigste kleuren. De toplijn van gekartelde bergen rees en zonk en hief zich weer op, tot er lichtende kegels stolden: sneeuwtoppen, uit ijs gebeeldhouwde, tot helder kristal gestolte gletschers, boven de paarse schaduwen van het blauw verschemerend land. En in klaren luister, flonkerend als vol parelen, lokkend en lachend, de Zee waarvan grootmoeder droomde, de Zee van smeltend zilver, de Zee van Morgenland......

De zang der viool brak af in een korten snik.

Hier en ginds steeg de zucht van een man, die zwijgend had toegeluisterd. Milenko's oogen waren vochtig. Een siddering was hem door de leden gegaan. Was het vreugde die hem beven deed? Was het droefheid?

De speler wilde de viool terugleggen. Maar luid riepen de mannen hem toe. Zóó kon het niet eindigen. Nú een csardas. Een csardas tot besluit!

Gewillig nam de oude Zigeuner het instrument weer op. Een getrippel van speelsche klanken, in een vlugge, korte maat, die telkens nog

vlugger scheen te worden, even afbrak, maar dan nog levendiger, wilder, ongebreideld haar gezang hervatte, tot het van tonen en klanken spetterde in het rond.

Marischka veerde omhoog. Verlegen keek ze rond. Maar een van de jongens sprong toe, nam haar handen, die hij op zijn schouders legde, plantte zelf zijn handen in haar beide zijden, en daar beginnen de voeten te trippelen. Marischka kende dien dans niet, maar ze voelde wel hoe het zijn moest. Zij bleef met den jongen in de maat, volgde zijn bewegingen, zijn danspas, de telkens wisselende figuren. Haar rokjes fladderen, haar vlechten springen. Wilder vliegt de storm. In razende vaart draaien zij, waaien zij. De mannen om hen heen klappen in de handen van plezier. De geestdrift van den dans sleept allen mede in zijn dollen wervel.

Toen vergaten de Zigeuners den droom van hun heimelijk heimwee, vergaten alles, zorgen en narigheid, als was het heele leven niets dan een turend en tuitend festijn.

MET WARME HARTELIJKHEID hadden zij afscheid genomen van de vriendelijke Zigeunerfamilie; nu stonden Milenko en Marischka weer op den landweg. De morgennevel dreef in verrafelde sluiers voor de bosschen en bergen, die door den regen verfrischt en verjongd waren. Witte wolken stonden zwaar gebald tegen den lichtblauwen hemel. Weide en grasland blonk overal zilverig overschemerd van den dauw. Zwaluwen vlogen om en om. Geelgorsen en merels sloegen in de vruchtboomen van de tuinen. In den top van den hoogsten pereboom had een bloedvink den boventoon.

De kinderen lieten zich door de rivier de richting wijzen. Het dal vernauwde zich. De naderende bergen schenen zich hooger te verheffen. Bosschen bedekten ze, waar de akkers een einde namen en niet hooger tegen hun flanken opklommen. Dan weer rees daar een rotsige wand, die in de zon stond te blinken, boven den boschkam uit. Dan gleden valleien tusschen de heuvels door; slaghout beschaduwde verborgen kloven

en zijwegen. Boven heel het landschap uit straalden lichtende toppen van kalkrotsen, waaraan dit bergland den naam dankte van Witte Karpathen. Die hoedden er heide en wildernis, waar sleedoorn zijn wrange, blauwe bessen draagt en jeneverbessenstruiken, donker stekelig, scherp omlijnd, fantastische vormen afzetten als kleine kegels en spichtige piramiden. Daar was de herder thuis, die schapen laat weiden tusschen de vreemde, verwrongen en doorvreten rotsen, waar geiten klimmen als gemzen. Hier en daar nog een in slaap gezonken ruïne. Soms, ver vandaar, klonk de weemoedige toon, op den wind gedragen, van een eenzame, schuwe schalmei.

De mooie volkswijzen van dit slapend verzonken Slovakije.

Daarachter met zijn woudrijke heuvelen naar het westen toe, dommelde het verre, even vergeten, oude kroonland Moravië.

Maar zij volgden den stroom die uit het oosten, uit het hart van het land en van de hooge bergen kwam, uit de Tatra.

Wat was alles toch mooi! Milenko zag het landschap in zijn volle heerlijkheid. Hij zag het vandaag met andere oogen. De nieuwe muziek, die zijn ooren gedronken hadden, vervulde hem

nog. Zij stroomde hem toe uit de dingen die hij zag. Zij stond voor zijn verbaasde blikken in beeld, bij alles wat hij aan rijzende bergen, aan stroomende lijnen, aan bloeiende bloemen ontwaarde. „Marischka, 't is juist alsof er wonderen met mij gebeurd zijn. Ik begrijp niet wat het is, maar het is zoo. Ik *zie* muziek."

„Jij ziet ze vliegen", lachte Marischka.

„Wat ik je zeg", hield hij vol, „de wereld is voor mij muziek geworden. Ik hoor ze niet alleen overal waar ik kijk, ik zie ze ook voor mijn oogen".

't Was alsof alle dingen opeens voor hem begonnen te spreken. Vroeger hadden viooltjes, margrieten, koekoeksbloemen hem aangezien, had wilde spirea gewenkt met witte handen, had bloeiende weegbree telkens haar lila vingertopjes naar hem uitgestoken. Nu spraken zij levende, bonte, verstaanbare taal. Nu zei alles tegen hem, alsof hij het met de ooren hoorde: Is de morgen niet mooi? Is de zon niet heerlijk? Is het leven niet goed?

Maar de groote muziek, die in golven voor hem deinde en deinde, als de golven van een groot orkest, dat was het landschap in zijn geheel, zooals het daar ontrold lag.

Ook de dingen zelf zag hij nu heel anders. Libellen die boven een water dansten, zag hij als andere wezens: meisjes met vleugels die glansden; danseresjes in de lucht, die den grond niet aanraakten. En toch had Milenko nooit van elfjes en feeën gehoord.

Maar hij praatte Marischka om, die nu ook begon te kijken met zijn oogen, te zien met zijn ziel. Beiden riepen een eekhoorntje toe, dat langs den weg snorde en in een boom vluchtte, alsof het verstaan zou wat ze zeiden, — als praatten ze tot een wezen dat verwant met hen was, als zuster tot broer.

En bij de volgende ruïne die ze ontmoetten, begon Milenko hard-op te fantaseeren. Dat waren geen brokken muur en geen puinhoopen meer. Hij ziet het slot van voorheen in zijn vollen luister. Het staat voor zijn oogen met torens en daken, met valbrug en poort. Hebben Zigeuners er ooit hun lied gespeeld, ook hier met den burchtheer gedronken uit gouden bekers, gegeten uit zilveren schalen? Hij ziet in de voorbije tijden de bonte schilderijen van het leven van weleer.

De wereld is een andere, sinds hij muziek hoorde, zooals hij nog nooit muziek had gehoord.

De droomen die in de dingen zelf slapen, de sprookjes die leven in den milden bloei van de aarde, begonnen op geheimzinnige wijze tot hem te spreken, kregen leven, gestalte en kleur. Bonte verbeeldingen zag hij, waar anderen maar steen zien, zand of kleigrond. Zoo was dat voor Milenko tot-nu-toe ook geweest. Maar nu werden de boomen levende wezens, die met hun handen naar hem reikten, hem toewenkten en wuifden waar hij ging, die hem met hun gespreide armen beschermden. De groene heuvels dansten in zwevenden reidans om de bloeiende wereld heen, en de wolken leunden als gesluierde, witte bruiden over de azuren borstwering van het paleis van den hemel. Zij keken hem liefdevol en vertrouwelijk na.

Later in een dorp zei Marischka opeens: „Hoe kunnen de menschen in dit land hun koeien en schapen toch zoomaar over de graven van de gestorvenen laten loopen en weiden! In plaats van het kerkhof te omgeven met een afrastering. — Waarom planten ze geen bloemen of brengen ze er geen kransen heen? Hun kerkhof is meer een wei voor het vee".

Milenko gaf zijn zusje niet graag ongelijk; maar ditmaal was hij het toch niet met haar eens.

„Wat geeft dat eigenlijk? De menschen leven hier met de dieren in vrede, en de dieren storen de dooden niet. De bloemen komen vanzelf op hun graven groeien. Ik wil liever onder een boom begraven worden, dunkt mij zoo, dan binnen een omrasterd perk met een leelijk hek."

Ze kwamen voorbij een bronnetje, bogen zich over de waterkom en dronken uit de holte van hun handen. Milenko luisterde naar het gespetter van het water, terwijl Marischka poogde zich zelf te zien in den spiegel van de bron. Het water zong. Welke viool zou dat kunnen naspelen? „Kijk hoe het water zich haast en wegloopt. Het leeft en praat onder het loopen. Het heeft het vervaarlijk druk. Maar het wenkt dat we drinken zullen. Nu zegt het: Zigeunerkinderen, goede reis naar de zee, goede reis! Maar ik heb geen tijd, geen tijd om langer te babbelen. Ik moet zingen en almaar zingen, en mag de muziek geen oogenblik onderbreken......"

Daar hield Marischka de hand voor de gleuf waaruit het water vloeit. En het zwijgt. Op slag werd alles anders in heel de omgeving. De boomen die er in stille aandacht geluisterd hadden tot nu toe, waren verontwaardigd. Bloemen glimlachten niet meer. Wolken keken dreigend naar

beneden. 't Was of alles er plotseling in een diepte verzakte. Maar dan borrelde het stroomend water alweer over Marischka's handen heen en stortte zich met een boos gegorgel, proestend, opnieuw in het bekken. Toen herademde alles weer, werd weer heel anders, en luisterde opnieuw getroost en gerust naar den stroomenden zang.

„Waarom moet je het water boos maken?"

„Ik heb het immers weer goed gemaakt", lachte Marischka.

Wanneer er soms van heel dichtbij een koe zoo vervaarlijk begon te loeien, kon Marischka opschrikken of ook wel nijdig zeggen: „Leelijk beest".

Maar dat beviel Milenko niet. „De koe loeit zooals ze het geleerd heeft; zoo moet het zijn en zoo is het goed en mooi. Zij speelt in het groote natuur-orkest haar eigen instrument: een grooten, koperen hoorn" meende hij.

Dan lachte Marischka natuurlijk. Maar ze zei toch nooit, dat ze het zottepraat van hem vond. Want zij wist nu wel, dat Milenko heel anders zag en hoorde dan zij zelf. Als je ook zoo spelen kon als hij......

Wanneer ze tot nu toe voorbij een veldkapeletje waren gekomen, hadden ze er op den drempel door de tralies naar binnen gegluurd. Dan hadden ze gezien, of er het altaartje mooi of rommelig was. Dan keken ze naar het beeld dat er stond, de mooie vrouw in wit en blauw, een kindje op haar armen. Of ook wel een schreiende vrouw die er zat aan den voet van een kruis, met op haar schoot een doode, het eigen hart doorstoken met groote zwaarden, zeven. Ze hadden gekeken en gekeken, maar niet begrepen. Wat wisten ze ervan?

En zoo was het altijd weer gegaan wanneer ze in een kerk kwamen. In een kerk gingen ze vroeger ook binnen, als het regende. Daar kon je schuilen. Kerkdeuren stonden altijd open. En 's zomers gingen ze er binnen, als het buiten zoo heet was in de zon. Daar binnen was het dan koel. Het rook er naar bloemen of zoo. Er was daar altijd zooveel te zien, altaren, beelden op voetstukken, schilderijen. Maar niemand had hen ooit uitleg gegeven van dit alles. Wien zouden ze er naar gevraagd hebben?

Die beelden stelden priesters voor in gouden mantels, of andere menschen in kleurige kleeren. Soms hadden ze er gelachen om een Jeremiet die een varkentje hoedde, om een man met een bloot

been en een hond naast hem, om een vrouw in boerinnendracht, met sikkel en hooivork, of om één die een wateremmer hield boven een brandend huis. Dikwijls stond er ook een man, die den vinger op den mond hield, en een ander half naakt, met pijlen in zijn lijf. Maar liefst zochten ze er naar een die te paard zat, met z'n lans, die hij stiet in een draak. Dien anderen met z'n zwaard, dat hij ophief boven zijn uitgespreiden mantel, waarnaar een kreupele bedelaar opkeek, die met z'n krukken voor de voeten van het paard lag. Naar zoo'n steigerend ros keken ze het liefst.

Marischka vond meestal de vrouw met het kindje het mooist. Want die stond er ook wel gekleed in echte kleeren van fluweel en van zijde, en droeg dan een kanten sluier over het hoofd. In de hand had ze wel een staafje van zilver; sloeg ze daarmee de maat misschien voor speellui die men niet zag?

Zoo zaten de kinderen ook vandaag weer bijeengekropen in een kerkbank, van het wandelen moe, in een van de kleine godshuizen van dit land. Ze monsterden de schilderijen langs den muur, haast overal weer dezelfden telkens: een man die zijn handen wiesch, een die een kruis

voortsleepte, dan vastgenageld werd en begraven. En Milenko zei halfluid tot Marischka: „Kon ik er toch maar eens achter komen, wat dit eigenlijk allemaal beduidt".

PLOTSELING voelde Milenko een zware hand op zijn schouder. Onthutst keek hij om. Geen van beiden had gehoord, dat er iemand naderde. Zij meenden hier alleen te zijn. Twee grauw-blauwe oogen zagen Milenko oplettend door een gouden bril aan, — twee vriendelijke oogen uit een oud mannengelaat, den witbehaarden schedel naar hen toegebogen. „Wat zou je willen weten, mijn jongen?" vroeg de man met diepe stem.

„Wat die beelden en dat alles hier beteekent", antwoordde de jongen na eenig aarzelen, maar niet uit het veld geslagen.

„Zigeunerkinderen?" vroeg de priester; want het was de dorpspastoor. „Ja, ja, dat zie ik wel. Zijn jullie christenen?"

Daar wisten ze geen antwoord op. Ze schokten met de schouders.

„Jullie zijn dus niet gedoopt?"

Jawel. Dat had Marischka wel eens gehoord van moeder.

Zoo kwam het tot een verhaal van hun levensomstandigheden.

„En nu iets anders, mijn jongen; wat weten jullie van God?

„Grootmoeder bad iederen avond tot God, wanneer de zon onderging. De zon is de God van de Zigeuners, — en ook het vuur......"

„Ja", zei de priester, „als je zou beweren dat de zon de flonkerende steen is, die God draagt aan den gouden ring van Zijn vinger...... Maar God is geen mensch met handen en voeten, als wij. Wij kunnen Hem dan ook niet zien. Hij is onzichtbaar, ver en nabij. Hij is zelf zoo groot, dat de hemelen Hem niet kunnen omvatten, en toch waakt Hij over het kleinste ding en beschouwt het met liefde. — Komt mee in de sakristie, dan zal ik je meer vertellen, voor zooverre wij menschen spreken kunnen over God".

Hij deed hen op een bankje zitten. Een glimlach van goedheid lag over zijn gelaat, zooals hij daar voor hen stond. De Zigeunerkinderen leken nu wel twee jonge vinkjes, die luisteren naar een lied, zooals ze er nooit een gehoord hebben. En de priester vertelde van God, die een vader is, de meester over leven en dood, die zelf van altijd bestaat en niet sterven kan, die in de oneindig-

heid woont achter het blauwe gordijn van den hemel, bezaaid met de stippen van den melkweg en de duizenden sterren."

„En spreekt Hij vandaar door de sterren tot ons? Grootmoeder las in de sterren".

„Wat er in de sterren geschreven staat, is de grootheid van Zijn naam. God was er eerst en er was niets anders. Toen strooide Hij de sterren uit, als een zaaier die zaait. Maar de sterren bewegen zich, wandelen langs vaste banen, komen en verdwijnen, zooals wij ook de maan zien komen en gaan. Hun allen gaf God de zon tot middelpunt, zelf onbewogen, en om die zon nu wentelt ook de aarde heen. De sterren gloeiden, zenden vuur uit en stralen. De maan niet. Die is woest en dor als een sintelveld, maar zij weerspiegelt den glans van de zon, zooals een spiegel ook stralen en licht weerkaatst. — Zoo moeten wij nu op onze beurt den glans van God zelf weerkaatsen."

De priester wachtte een poosje. Dan ging hij verder: „Eens brandde ook de aarde. Maar die brand werd uitgedoofd, en op den verschroeiden bodem liet God de bergen opstaan, de dalen zich verdiepen, deed Hij de beken stroomen en deed Hij de zee en de deelen der aarde begrenzen. Hij

vormde de aarde tot een tuin voor de menschen. Want Hij wilde dat er menschen zouden wonen, en met hen de dieren, tot hun nut en onderhoud, vooral om met hen te arbeiden, voor zoover ze er niet zijn tot hun meerdere vreugde, zooals de zangvogels en de huisdieren. God gaf aan de menschen de velden om ze vruchtbaar te maken, te bezaaien met zaad, te beplanten met groeisel, met boomen die ooft dragen, met wouden die hout opleveren; Hij gaf hun de mineralen in de diepte van den grond. Hij wil alleen maar dat de menschen Hem en Zijn eeuwige wetten eerbiedigen. Hij wil dat zij in vrede en eendracht samen leven, dat zij gelukkig zijn in het bestaan, dat Hij hun heeft geschonken.

„Maar dit wilden de menschen niet op den duur. Zij verzetten zich tegen God, verstoorden de orde die Hij gesteld had. Zij werden ontevreden en boos, en gingen ten laatste andere wegen dan de wegen van God. Toen had Hij dit ondankbaar menschengeslacht wel kunnen vernietigen, en de schoone aarde verdelgen. Maar dit deed God niet, en Hij zond Zijn Zoon, — God als Zijn Vader, — naar de wereld beneden, om vriendschap te stichten tusschen God en de menschen. Daartoe was de Zoon bereid. Hij legde

alles af van Zijn macht en Zijn kracht, en kwam als een mensch tot de menschen. Hij werd geboren als een kind, in een armelijken stal, tusschen os en ezel. En Zijn Moeder was een menschenkind, de jonkvrouw Maria, die het kindje in doeken wikkelde en het wiegde, toen de armsten der armen, herders van het gebergte, het in de kribbe van de dieren vonden. Zie je, die lieve Moeder van God den Zoon stelt de minzame vrouw voor, die je op het altaar ziet in wit en blauw, met het kindje op den arm.

„Maar de menschen verheugden zich niet over de komst van den Zoon, die hen met den Vader weer verzoenen wilde. Al aanstonds spanden zij tegen Hem samen. De koning van het land wilde het Kind van den Hemel laten vermoorden, liet het door zijn trawanten opsporen, liet er andere onschuldige kinderen voor sterven, toen hij het niet vinden kon. Maar de trouwe levensgezel, die de Moeder Maria beschermde, deed haar zitten op een ezel, met het Kind in haar armen. Hij sloeg zijn mantel om hun schouders heen om hen te beveiligen, en zoo trokken zij op weg, in kommer en ontbering. Langs heimelijke wegen vluchtten zij naar Egypteland".

„Egypte", riep Milenko, die het woord aan

zijn klank herkende, „daar komen wij Zigeuners vandaan; dat zeggen ze in Hongarije".

„Heel juist, Milenko", glimlachte de priester. „Maar stil: wij gaan verder. Moeder Maria met het Kind bleef er niet. Zij keerden terug naar het land van hun geboorte".

Ontroerd hernam Milenko de woorden: „Zij keerden terug naar het land van hun geboorte. En......"

„Daar groeide het kind op tot een man. Nu zouden de menschen wel luisteren naar Zijn woorden, en begrijpen wat Hij hun zei: Hij wilde hen leeren gelukkig te zijn. Wanneer zij in God nu ook maar hun eigen Vader wilden zien. Maar neen. Zijn eigen landslui verachtten Hem. Het waren de Joden die Hem gevangen namen, Hem veroordeelden en met geesels sloegen. Aan een kruis zou Hij genageld worden om daaraan te sterven. Nu had de bevelhebber van de stad waar dit gebeurde, den onschuldige wel kunnen redden, maar hij durfde het niet omdat hij de Joden vreesde; hij wiesch dan zijn handen met de bewering dat hij het niet helpen kon. En dit is de beteekenis van het eerste schilderij, dat je in de kerk gezien hebt; de overigen brengen Zijn lijden en sterven in beeld".

„Dan hebben zij Hem dus vermoord", riep Milenko met vlammende oogen.

„En als een doode naar het graf gedragen. Maar drie dagen daarna is Hij, die toch ook God was, verrezen en in het leven teruggekeerd, om daarna weer op te klimmen tot Zijn Vader. Hij wees ons den weg. Het is onze plicht dien weg te volgen."

„En hoe dan wel?" vroeg Milenko, die den adem inhield van ontroering.

„Onthouden jullie één ding, kinderen! Om alles wat God ons in dit aardsche leven gegeven heeft, moeten wij den Vader en den Zoon liefhebben en vereeren. Maar ook moeten wij om God de menschen liefhebben, die om ons heen zijn. Zij zijn zonder onderscheid onze broeders. Wij moeten goed zijn voor ieder, behulpzaam en meelijdend, en opofferend als dat van ons gevraagd wordt. Want liefde is het groote gebod. Wat God in dit opzicht van ons vraagt, hooren wij in ons eigen hart. Daar spreekt Zijn stem tot ons, zoo dikwijls wij ernaar luisteren willen".

„En als die menschen ons kwaad doen!"

Zachtjes schudde de priester het hoofd. „Altijd vergeven, Milenko. Altijd verontschuldigen.

Altijd zelf het betere willen, — en het beste doen".

En dan vertelde hij hun van de heiligen die God gediend hadden, elk in zijn rang en ambt, ieder op zijn eigen wijze, die om God in het leven leden en den dood verdragen hadden, maar nu dan ook bij Hem zijn, in de diepte van den Hemel, en daar voorsprekers en beschermers zijn voor ons.

Toen trad de grijsaard met de kinderen in de kerk zelf voor het altaar en zeide: „Nu zal ik je leeren hoe je bidden moet: Vader die in den hemel woont", begon hij, „wij arme menschenkinderen verheerlijken uwen naam. Laat ons eenmaal binnengaan in uw rijk. Geef ons wat wij in dit leven noodig hebben, het dagelijksch brood, en vergeef ons wanneer wij u beleedigd hebben. Aan ieder die ons kwaad deed, vergeven wij op onze beurt. Leid ons op den weg van het goede, waarlangs we U vinden mogen, en houd alle kwaad en schade van ons ver. En Gij", ging hij verder, — „Moeder Maria wees ook Gij gegroet. Gij zijt vol van genade en de Heer des Hemels is met U. Onder alle vrouwen zijt Gij de gezegende, en gezegend is het Kind dat Gij draagt op Uwen arm. Moeder van God bid voor

ons, armen, die niets anders zijn dan zwakken en ellendigen, bid voor ons iederen dag, bij leven en dood".

En over elk van hen maakte de priester een kruisteeken. „Gaat met God", zei hij en gaf hun de hand. Maar de kinderen, die niet wisten wat zij den goeden ouden priester tot dank en afscheid zouden zeggen, deden wat zij kinderen in dit land wel zagen doen en kusten zijn hand.

Zij gingen. Zij zagen nog om naar het eenvoudige dorpskerkje, waar zij zoo veel moois gehoord hadden, dat hun ooren er zacht van suisden. Wanneer zij er nu door de muren gekeken hadden, zouden ze gezien hebben hoe de oude pastoor naar het altaar teruggegaan was en daar op de knieën bad. Hij bad er voor die arme kleine heidenen, de Zigeunerkinderen, die zonder van God of gebod te weten, langs de wijde wegen der wereld het onbekende tegemoet gaan.

„Als alle menschen zoo goed waren, als deze lieve oude man, dan was het liefhebben van allen een klein kunstje", zei Marischka. En haar Zigeuneraard getrouw, dacht ze aan de bende in uniform, waarvoor zij een onoverwinnelijken afkeer voelde. Ja, waren die ook maar eens hier bij den braven pastoor in de leer gegaan!

GEDURENDE de dagen die volgden, werd het land aldoor wilder en eenzamer. Klein en arm doken de dorpen hier tusschen de rijzende bergen, de ruischende bosschen, aldoor donkerder, aldoor verlatener. De velden werden er schaarscher, omdat de wegen almaar hooger klommen, de luchten koeler werden. Hier moesten de winters wel streng en bitter zijn. Maar de zomerdagen waren er heerlijk, de nachten helder. Zij vonden hooistapels in overvloed, verspreid over de grasrijke hellingen, waar de maaiers nu maaiden en de hoppers rezen: drogend gras aan dorre staken gehecht, als wol bij het spinnen aan reusachtige spinrokken. Wanneer het droog was zouden de boeren het bergen in houten schuurtjes, — kleine houten huisjes onder opstaand dak, waar de kinderen voor den nacht konden binnensluipen, — waar ze sliepen tot de eerste sijs er op neerstreek en floot.

De zwervers waren in een groote dorpsherberg aangeland, in een oord waar toeristen uit Praag hun zomersche dagen doorbrachten. Milenko

speelde er als gewoonlijk, sinds het bezoek bij den ouden Zigeuner, een dans, een Duitsch lied, tot hij hoorde dat er Hongaarsch werd gesproken; dan speelde hij Hongaarsche Zigeunerwijzen. En dit was niet zelden het geval. Het land hier was immers Hongaarsch geweest, en die taal was er nog de heerschende. Wanneer hij zijn wijzen speelde, werd hij eerst geheel zich zelf. Als Marischka dan nog csardas danste, waren de kinderen verzekerd van een goede boterham. In geen dorp waar ze doortrokken kwamen ze voor hun kooklust en hun ketel te kort.

Ook hier speelde Milenko weer Hongaarsche wijzen. Over de toonbank met de flesschen en glazen met de vele bonte karaffen leunde de dochter van den herbergier Ilonka. Zij liet haar gedachten gaan waar de viool ze heenvoerde. De trage rhythmen, smachtend gerekt, droegen ze mee. Er was vreugde in haar oogen, en ook weemoed. Er was in haar een droevig en zoet verlangen. Zij droomde van een groot geluk, — een geluk dat zij zag, dat haar toelachte, naderde, haar toebehoorde en toch nog niet te grijpen was. Zij fluisterde een naam, Tibor, den mooien Hongaarschen naam van een jongen die haar gezegd had, dat hij met geen andere dan haar zou trouwen. Tibor, een groote blauwoogige, steviggebouwde schrijnwerker, die arbeidde in de houtzagerij.

Maar Tibor lag overhoop met zijn vader, den veldwachter, bij wien hij woonde, en die er niet van hooren wilde, dat hij zou trouwen met de herbergsdochter.

Milenko speelt en het meisje droomt bij zijn spel. De gasten luisteren opgetogen naar den ouden, vertrouwden klank van het lied. Als Tibor er nu toch was, om dit ook te hooren! Zij zou Milenko vragen, terug te komen. Misschien was hij er morgen of Zondag ook nog wel. Ja, dan kon Tibor er bij zijn. Ach, ze moest die kinderen wat toestoppen, wat goeds voor hen halen. Naar de keuken, vlug. Moeder had juist koek gebakken, met spek en appelschijven. Hoor, hoe die jongen toch speelt!

En Ilonka griste bij elkaar wat ze vangen en grijpen kon, om het Marischka in de hand en in den broodzak te stoppen.

Hoe zou Tibor genieten, wanneer hij den kleinen Zigeuner spelen hoorde! Want Tibor en muziek......

Op dat oogenblik klosten zware stappen op den dorpel en een stoere kerel verscheen in de

deuropening. Met norsch gelaat nam hij de ruimte op en de aanwezigen, die zwijgend zaten te luisteren. De kastelein sprong van zijn stoel. Ilonka, zijn dochter, steeg het bloed naar het hoofd. Het verbeten, woedend gezicht van den binnentredende wekte onbehagen bij allen. Hij bleef staan in de deur, steunde met beide handen op zijn stok, liet een schor, droog, onaangenaam stemgeluid hooren en vroeg: „Wat is hier eigenlijk aan de hand?"

Het was de gemeentelijke veldwachter, in het volle bewustzijn van zijn waardigheid.

„Hoe zoo!" vroeg de kastelein, die zich in dreigende houding voor hem oprichtte. „Veldwachter, ik versta je niet. Wat wil je?"

Dat dit onverwachte bezoek den man niet bijster naar den zin was, kon ieder wel merken. Ook de kinderen begrepen dat. Een overrompeling door den veldwachter, nu, dat was nog tot daaraantoe. Maar deze was Tibors vader, en dat veranderde voor de aanwezige dorpsgenooten de heele zaak.

„Zigeunerzoodje", snauwde de grimmige bezoeker. „En wat spelen die hier dan wel?"

„De jongen speelt wat hij kan en je kunt gehoord hebben dat hij goed speelt."

„En jij weet heel goed, kastelein, dat hier te lande geen Hongaarsche hanen mogen kraaien. Het is verboden bij politieverordening......"

„Verboden", riep de kastelein, „wat is verboden? De vaderlandsche liederen van menschen, die ons nooit kwaad gedaan hebben. Maar toch zeker geen Zigeunermuziek. Laat de Zigeuners spelen zooals ze 't niet laten kunnen. Geen raadhuis en geen minister kan daar iets aan veranderen!"

„Wij hebben niets meer met dat land uit te staan. Wie niet tevreden is in de republiek, die moet maar de grens over, zien of het hem daar beter bevalt. Wij hebben hier niets meer te doen met die groothanzen en opscheppers. — Wat is dit voor een jongen?" keerde hij zich nu tot Milenko. „Wie ben je? Hoe heet je?" En zonder op zijn antwoord te letten: „Ik ken je niet. Jij bent vreemd hier. Bij wien hoor je? Waar zijn je ouders? Zeg op. Heb je papieren, verlof tot spelen en bedelen, wat?"

Milenko voelde zijn knieën knikken, zoodra hij bemerkte met wien hij te doen had. De man in uniform, — al kon je hem dan ook alleen maar aan zijn pet herkennen. Maar de jongen vermande zich. Hier hing er alles van af, hoe hij

hem zou te woord staan. Vrijmoedig sloeg hij de oogen op, niet angstig, niet verlegen, en toch niet brutaal: „Met mijn zusje ben ik vooruit gegaan. Wij komen bij elkander in het naaste dorp".

„Welk dorp?" riep de veldwachter boosaardig.

„Het naaste op den grooten weg die naar Kassau gaat".

„Welk naaste? Hoe heet dat?" brulde de veldwachter.

Milenko wist geen naam. Sinds hij aan geen gendarmes meer dacht, had hij ook nagelaten om op de wegwijzers te letten. Iets vijandigs kwam in zijn oogen.

„Natuurlijk", gromde de man, „ik wist dat wel" — en hij keek triomfantelijk in het rond, — in het gezicht van de zwijgende menschen, die daar stil zaten in afwachting van de dingen die komen zouden, — „leugen en nog eens leugen. Dit Zigeunergespuis kan alleen maar liegen. Maar we zullen je wel leeren, manneke". En hij greep Milenko bij den kraag van zijn dunne jas. Marischka's oogen loerden als die van een kat, die een sprong gaat wagen om zich te verdedigen of te ontkomen.

Maar van ontkomen — geen sprake. De man

stond nu met den rug naar de deur. Zoo er een al den dans ontsprong, terwijl hij den ander in zijn greep hield, zou hij den vluchtende wel zijn stok tusschen de beenen werpen. Zij waren overgeleverd. Er viel niets te doen dan te berusten.

„Doe die kinderen geen kwaad", suste de kastelein. „Er is geen reden om ze zoo onmenschelijk te verschrikken".

„Ik zal ze geen kwaad doen", snauwde de vervaarlijke terug.

„Maar laat ze dan ook gaan, waar ze gaan willen!"

„Er mag hier niet gebedeld worden zonder verlof".

„Ze bedelen toch niet. Ze hebben niet gebedeld".

„Ik weet genoeg, dat hier met de Hongaren geheuld wordt!"

„Dat lieg je", zei de man die zich nu tot de gasten wendde. „Hoe vind je zoo iets? Ben ik een landverrader?"

Toen bemoeiden er zich ook de gasten mee. „Kom, veldwachter, niet zoo streng. Wat kun je tegen twee zulke kinderen inbrengen? Ik zou ze maar met rust laten. Wat kan het je schelen? Laat ze ongemoeid".

Maar de tegenstand prikkelde den gewelde-

naar nog meer in zijn toorn. Zich laten gelden, den kastelein doen gevoelen wie hij was! En dat nest daar achter de toonbank, ook al zoo rood als een kreeft!

„Ik zal zulke deugnieten langs de straat laten trekken, als ze niet eens kunnen zeggen waar hun ouders uithangen! Dat die ze maar komen halen, als zij ze nog terug willen hebben. Ik breng ze in bewaring naar het gemeentehuis".

„Veldwachter!" riep Ilonka verontwaardigd.

Maar deze lette er niet op. Hij gaf den kinderen een duw en stiet ze voor zich uit den weg op. Nauwelijks had Milenko tijd om zijn viool behoorlijk in den beschermenden lap te wikkelen. In stomme woede sloeg de herbergier met een vuist op tafel, zoodat er flesschen en glazen rinkelden.

De gemeentelijke keerde zich om en riep hem dreigend door de open deur toe: „Jou heb ik het laatste woord nog niet gezegd".

Zoo trok hij af, de kinderen voor hem uit, de straat langs waar de menschen meewarig het stelletje nakeken. „Die stumperds. Die jongen speelde als een oude". Een stem riep luider: „Hebben ze wat uitgehaald?"

„Bedelpak, dat langs den weg zwiert, zonder

iets te weten van vader of moeder. Het zou me een mooie boel worden als we er geen orde onder hielden. — Vooruit", dreef hij de kinderen aan.

Marischka huilde zachtjes voor zich heen. Milenko's gezicht stond strak en ernstig. Maar ze keken beiden niet naar den grond als misdadigers. Peinzend staarde de jongen voor zich uit. Wat nu te beginnen? Wat zou er van hen worden? Hij had verdriet om Marischka. „Huil niet", zei hij troostend. Wat kon hij meer zeggen? Ze moesten afwachten, wat er volgen zou.

Zoo kwamen ze op het dorpsplein voor een groot huis. Ze gingen er een koele gang binnen. De veldwachter draaide een sleutel om in een roestig slot. Die opende een leege, kille kamer, met alleen een paar banken langs den muur. Stroozakken op die banken en eenige dekens. De veldwachter was mee binnengegaan.

„Ziezoo! En lieg nu niet langer, vervloekte kwajongen", snauwde hij. „Zeg op, waar je vader is!"

Maar Milenko was te onthutst over dezen plotselingen uitval, om ook maar een woord over de lippen te kunnen brengen.

„Dan zullen we je dat liegen afleeren op een andere manier".

TOEN TIBOR dien dag tegen den avond voor het eten thuis kwam, wist hij al wat er 's middags in het dorp was voorgevallen. Niemand had den strengen veldwachter gelijk gegeven. Twee aardige en bescheiden kinderen ingerekend als geboefte. Maar natuurlijk was dat alleen maar geweest, om den herbergier een hak te zetten. Die twee konden elkaar nu eenmaal niet uitstaan, en vooral sinds de vaste afspraak tusschen Tibor en Ilonka was het heelemaal mis. De veldwachter wilde een rijke boerin voor zijn zoon, in plaats van het vriendelijk en vroolijk herbergsmeisje. Tibors moeder had heelemaal niets in te brengen in huis.

„Laat ik de kinderen een beetje melk brengen met een boterham", zei ze, „of wat aardappelen warm in een schaal, dat zou ook niet kwaad zijn. Stumperds".

De veldwachter wierp den houten lepel terug in de kom, waaruit hij het warm eten op zijn bord geschept had. „Luilakken, die van dieverij leven. Mooie stumperds!"

Tibor zat zwijgend bij de tafel en deed als hoorde hij niets.

„En jij", brulde de veldwachter plotseling over de tafel heen, dat Tibor er van schrok, „dat zeg ik je, en laat het je dezen keer voor het laatst gezegd zijn: geen voet meer bij dien opgeblazen zwetser, dien Hongarenvriend. Dat die kale pochhans maar ziet waar hij blijft met zijn dochter. Wat verbeeldt zich dat volk! Hebben ze akker, hebben ze wei, hebben ze vee in den stal en nog iets anders dan een magere geit, die niet op haar pooten staan kan?"

Tibor antwoordde niets en at verder. Hij staarde alleen maar met somberen blik in zijn bord. Dan legde hij de vork neer en ging de kamer uit. Hij ging den tuin binnen, die achter de woning lag.

Hier zette hij zich neer in het prieëltje, om er stil voor zich heen te turen en aan Ilonka te denken. Wat had zij hem gezegd, stilletjes in het oor? Ze had er hem haast om gesmeekt. „In Gods naam, doe het, en als je iets voor me over hebt, probeer het dan tenminste." Ja, probeeren. Maar het hing niet alleen van hém af. Hulp had hij wel niet noodig, maar de vraag was......

Dan kwam moeder terug met het leege gerei.

schotel en kannetje. De veldwachter keek niet op, toen zij de dingen rammelend neerzette op het rek, waar het vaatwerk op de afwasch wachtte. Bedrijvig bleef ze trippelen, heen en weer, naar binnen en weer naar buiten, zonder een woord te zeggen onderwijl. De man zei ook niets. Hij rookte zijn pijp.

Toen kwam Tibor uit den tuin, zei „goenacht" en trok naar bed.

Nu klopte ook de veldwachter zijn pijp uit, bromde nog wat, drentelde een keer of wat heen en weer door de keuken. De vrouw ging hem uit den weg en zweeg. Maar hij trad op haar toe en gromde: „Nou, — en wat voerden ze uit? Hadden ze nog wat in te brengen?"

„Wie?" vroeg de vrouw, als verstond zij hem niet.

„Wel, dat Zigeunertuig?"

„Ach, God"; de vrouw veegde een traan uit haar oog.

„Nu nog mooier!"

„Stakkers" zuchte de vrouw en ze schudde verdrietig het hoofd.

„Wet is wet", zei de man met een snauw, die geen tegenspraak duldde. Dan wendde hij zich af, trok zijn jas uit, hing dien aan den spijker

tegen den deurstijl, hing er zijn pet bovenop, ging naar de kamer waar zijn bed stond, en was spoedig onder zeil. Daar was niet aan te twijfelen, zoodra, als naar gewoonte, een vervaarlijk snurken inzette.

Tibor sliep niet. Die lag in zijn kleeren op zijn stroozak en luisterde naar alle geluiden in huis, naar het rammelen in de keuken, zoolang zijn moeder er bezig bleef, naar het piepen van de slaapkamerdeur.

Nu was zoo langzamerhand het oogenblik gekomen. Zijn vader die niet al te jong meer was, sliep vóór middernacht het best. Dan kon het gewone rumoer van straat of stalling hem ook niet meer wekken. Nog een half uur voor alle voorzichtigheid, zoodat moeder ook slapen zou. Want moeder mocht er niets van weten, mocht er niet in betrokken worden.

Dan stond hij op. De deur van zijn slaaphok had hij uit voorzorg niet gesloten. Hij ging door het voorhuis. Wat een geluk: de klink van de keukendeur was niet neergevallen. Een zachte duw en ze week open. Nu tastte zijn hand naar z'n vaders jas, waar die op de gewone plaats hing. Waren de sleutels in den jaszak, zooals altijd?

De sleutels waren er, die van het raadhuis beneden, van het brandspuitenhuisje, de heele bos. Geruischloos greep hij ze er uit. Dan luisterde Tibor, ging het voorhuis door, draaide er den sleutel van de voordeur om, en verliet de woning op de teenen als een dief. De nacht dekte zijn verborgen wegen.

Wellicht droomde Milenko op dit oogenblik van allerverschrikkelijkste dingen, van een beul die naar hem greep, van een valluik dat op hem neersloeg, — toen de sleutel in het slot knarste.

Donker was het, waar hij in schrik zijn oogen opende. „Marischka", riep hij ontsteld, „wat is er? Is daar iemand?"

„Stil, vriendje, stil", zei een stem die hij niet kende. Een hand zocht naar zijn schouder. „Sta op en pak je boeltje bijeen, jij en je zusje. Gauw wat, hoor je. Vraag maar niets. En stil. Maar vlug, een beetje opschieten. Je kunt hier weg. Zie maar, de deur staat open".

Ook Marischka was wakker geworden. De kinderen keken wezenloos in het donker. „Je herinnert je toch wel waar je bent?" vervolgde de stem. „Nu dan, wordt wakker en vlug. Je kunt er uit. Ik laat jullie vrij. Maar mond toe en smeer 'm

als de weerga. Hier, as je blieft, vergeet dit niet: je viool".

Marischka was overeind gekomen. „'t Is de veldwachter toch niet!"

„Nee, om den drommel niet! Maar maak nu dat jullie wegkomen en pak je biezen. Regelrecht het dorp uit, in stormpas, hoor je! En zorg, dat je nooit meer veldwachters in de armen loopt".

Eindelijk begrepen ze, dat ze de vrijheid terugkregen. Ze bleven nog even op den drempel staan en keken hun redder in het gezicht: „O, meneer......"

„Komt er niks op aan", zei de stem goedig, „maak dat je wegkomt en als de hazen. Gindslangs en rechtdoor. Goede reis, hoor!"

De kinderen liepen, viool onder den arm, zak op den rug, nog beduusd van het wonderlijk gebeuren; maar ze wisten nu dat ze loopen moesten. Ze stoven door de nachtdonkere, stille straat als de wind.

Toen ging Tibor, na zorgvuldig de deuren gesloten te hebben, naar huis terug. Hij opende er de voordeur geruischloos, vergewiste zich dat alles rustig was in huis, hoorde het regelmatig ronken en snurken, — het duidelijk teeken dat alles gelukkig in orde was. Weer liet hij de hand

glijden in den zak van vaders jas, waarin de sleutelbos gezeten had, trok de deur toen voorzichtig toe en tastte terug naar zijn eigen slaapstee.

Ilonka, je mag tevreden zijn. 't Is gelukkig van stapel geloopen. Tibor heeft bewezen, dat hij heusch alles voor je over heeft.

Tibor zag haar al gelukkig glimlachen.

„Ilonka, Ilonka......" — hij zei haar mooien naam nog voor zich heen, toen hij al half in slaap verzonken was. —

Wat er 's anderendaags in het veldwachtershuis gebeurd is, gaat ons niet aan. Gelukkig maar!

In elk geval werd er in de herberg geducht om gelachen. En sedert hield Tibor nog meer van Ilonka, en Ilonka nog meer van Tibor: want nu hadden ze samen een diep geheim.

MILENKO EN MARISCHKA liepen den nacht door tot het krieken van den morgen. Ze liepen bang en gejaagd, zoo hard ze loopen konden. Want zoo gauw de veldwachter uit zijn bed zou stappen, begon voor hen het gevaar van gezocht en ontdekt te worden. Zoodra de ochtend daagde, zochten ze dus een schuilplaats.

Die vonden ze weldra in een wild bosch, waar allerlei boomsoorten door elkaar stonden. Het was alsof dit bosch er zich zelf gezaaid had, zonder dat er ooit menschen naar hadden omgezien. De boomstammen verhieven zich tusschen rotssplinters en brokken, met mos en varens begroeid, omrankt met warrig groeisel. Dennen klampten zich met hun wortels, die als slangen en spookachtige gedrochten waren, aan verspreide zwerfblokken vast. Tusschen al die stammen in, die elkander verdrongen, lag een geweldige spar geveld. Waarschijnlijk had de bliksem hem getroffen. Hij lag er met al z'n takken in het opschietend kreupelhout geploft, had takken van

nabije boomen meegerukt in z'n val, versplinterd en afgereten. Zoo lag z'n kroon er neergesmakt op een stapel van hout en groen, naaldhout en loover.

„Is dit geen huisje voor ons?" zei Milenko, toen hij dat zag. Het kon niet beter. Blij kroop hij onder de hangende en reikende takken door, waar het groen zich overheen stolpte als een levende tent.

Marischka kroop hem na. Ze zei niet veel. De kinderen waren veel te moe om lang te praten. En ze hadden behoefte aan slaap na de angstige vlucht.

In het woud riep een koekoek. Maar ze lieten hem roepen. En de eerste vogels zongen er. Een eekhoorntje wipte door de hooge takken. Nu en dan ritselde een zacht geruisch door de struiken, — misschien een konijntje dat zijn hol verliet. Of zou er een vos van zijn nachtelijken tocht teruggekeerd zijn?

Ze waren zoo afgetobd, dat ze nergens aan dachten, zich aan niets stoorden, en sliepen. Ze waren te veel met de groote, goede natuur vertrouwd geworden, dan dat zij van haar en haar wezens ook maar het minst zouden vreezen. Zij vreesden alleen den vijand in uniform en droomden ook nu waarschijnlijk van overval en achtervolging, en razende, radelooze vlucht.

Tot laat in den middag sliepen ze door. Toen heeft hen vooral de honger gewekt. Ze aten van wat ze nog aan voorraad over hadden. Ze stookten geen vuurtje en haalden den ketel niet voor den dag, want er was niets te koken. Maar ze hadden brood, nog altijd genoeg.

„We kunnen vandaag niet verder", zei Milenko bedachtzaam. „Wat is er tegen dat we ook vannacht nog hier blijven? We zijn hier goed en veilig. Op de open wegen is het niet pluis. Alleen moeten we zien, dat we ons morgen in alle vroegte bij den weg in hinderlaag leggen om ons te laten meenemen door een voorbijschietenden auto. Want zoo gauw mogelijk moeten we hier weg".

Marischka gaf geen antwoord. Natuurlijk had Milenko gelijk. Maar ze liet haar lipje hangen. Zeker, ze was moe. Maar ze was ook pruilerig, en meer nog verdrietig. Alweer opgejaagd als jonge hazen. Alweer in angst en vrees en het daglicht schuwen. Wat hadden ze dan toch misdaan? Ze vroegen toch alleen maar om eerlijk te mogen „werken", — waarmee ze hun spelen en dansen bedoelde, — eerlijk hun brood te ver-

dienen. En nu schandelijk in het kot gestopt, bedreigd als booswichten, afgesnauwd als bandieten. Zoo ver lagen de betere dagen weer achter hen, — de hartelijkheid bij den ouden Zigeuner en het goede brood, dat ze gekregen hadden bij het voorkomend en bezorgde Slovaaksche volk...

„Wat is er Marischka?"

„O, die ellendeling", barstte ze uit en krampte de vuisten hartstochtelijk samen, „die schobbejak, die ons dit heeft aangedaan. Had ik hem de oogen maar uitgekrabd".

Milenko zette groote oogen op. Wat was er zoo plotseling aan de hand?

„Hij heeft me alle plezier in het leven benomen. Hij heeft ons diep ongelukkig gemaakt".

Nu huilde ze, dat heel haar gestalte ervan schokte.

„Ongelukkig?" herhaalde Milenko. „Mij niet. Waarom?"

Maar ze was niet van plan om zich van haar stuk te laten praten. Hij troostte vergeefs, zei alle liefs dat hij verzinnen kon, zei dat alles zeker weer beter zou gaan, dat er nog veel andere dagen gingen komen. Niets hielp.

Er moest over andere dingen gepraat worden, om haar de muizenissen uit het hoofd te jagen.

„Die beste oude pastoor", zei Milenko, „als ik er nog aan denk. Er zijn toch ook nog goeie en lieve menschen op de wereld."

„Slechte christenen ook", beet ze vinnig terug. „De veldwachter zal wel nooit naar een preek van hem geluisterd hebben".

„En jij vergeet de hoofdzaak van alles wat hij ons geleerd heeft".

„Ik? — Wij zijn immers maar heidenkinderen. Hoeven ons niets daarvan aan te trekken". Maar dan op een anderen toon, want ze was toch nieuwsgierig wat Milenko bedoelde: „Wat meen je eigenlijk? Ik versta je niet".

„Dat zal ik je later weleens zeggen", gaf Milenko tot antwoord. „Maar hoor nu eens, Marischka. Hoe hij het deed, dat is iets anders. Maar op de eerste plaats, — en dat moet je me toegeven, — deed die man zijn plicht."

„Op een mooie manier. Alsof we de grootste misdadigers waren".

„Geef ik graag toe. Maar hij deed wat hij doen moest, of zooals hij dacht dat het goed gedaan was. Dat is één".

„Dan hadden we dus ook maar in het kot moeten blijven?"

Zonder op deze woorden acht te slaan, ging

Milenko verder: „Uit louter woede over den man, die je — hoe zal ik het zeggen — schandelijk behandeld heeft, zie je nu alle goedheid over het hoofd, die we verder ondervonden hebben, vergeet je die goede Ilonka, vergeet je den kastelein die het voor ons opnam en de anderen die met hem instemden, en den jongen dien we niet gekend hebben, die ons heeft verlost".

„Dien vergeet ik heelemaal niet", zei Marischka driftig.

„Maar je denkt aan dien eenen alleen, die ons slecht behandeld heeft, misschien alleen omdat hij vond, dat dit zoo hoort bij zijn ambt. En daarmee zou dus opeens je heele geluk naar de maan zijn, je heele leven bedorven? Kun je nog lachen, Marischka?"

Bevreemd en boos keek zij op.

„Wel, laten we het dan van den vroolijken kant opnemen".

Boos schudde ze het hoofd. „Het is niets om te lachen".

„Lieve kind", zei hij nu ernstig, „zeg me eens dit: wanneer het ons tot nu toe zoo goed gegaan is waaraan hebben we dan wel ons geluk verdiend? Wij willen maar dat iedereen ons altijd zal geven van hetgeen hij bezit, laat meeëten en

meeleven. Wat geven wij daarvoor in de plaats?"

„Ook wat moois! Werken wij er niet voor? Wij willen het onze dan toch verdienen. Speel jij niet? Dans ik niet voor hen? Het is een bitter beetje wat wij daarvoor terugkrijgen."

„Wanneer ik ook voor anderen viool-speel, heb ik daarvan zelf toch doorgaans het meeste plezier. En als jij niet dansen wil, klein ding, dan laat je 't immers wel. Doe als ik. Beschouw alles wat we krijgen als een geschenk, als iets dat ons niet toekomt. Al bedelen we niet, we zijn eigenlijk toch maar bedelaars. Wij bieden den menschen iets aan, waar niemand om gevraagd heeft, storen ze bij hun bezigheid door de week, houden ze af van hun werk, en vragen dan nog dat ze er ons voor geven, wat we noodig hebben. Als ze dan werkelijk geven met een vroolijk gezicht en met vriendelijke woorden, moesten we hun daarvoor de handen kussen. Maar jij pruttelt en scheldt omdat er nu eens één ons gezegd heeft, van ons niet gediend te zijn!"

„Niet gediend? Mishandeld heeft hij ons".

„Voor één keer hebben ze ons achter slot en grendel gestopt. Maar waardoor hebben wij anders ons vrije leven verdiend? De heerlijke vrijheid op onzen weg naar Morgenland?"

„Wij zijn Zigeunerkinderen".

„Maar de Zigeuners zelf! Hebben wij er iets voor gedaan, dat we de wereld mogen bezitten in haar lengte en breedte als een mooien tuin? Wij vliegen waar we willen, als jonge vogels in het bosch. Wij spelen en zingen naar hartelust. Wat we doen voor den kost, is voor ons zelf het grootste genot. We zijn arm, maar hebben ook niets noodig. Heb jij een verlangen, een kralensnoer of een nieuwe jurk, een soepketeltje, misschien een paar schoenen, — er komt wel een dag dat die wensch wordt vervuld. Verlangen we naar een huis, zoolang de zomerhemel ons dak is? Aan een hooischelf hebben we genoeg en zorgen kennen we niet. Best te begrijpen, dat de Zigeuners hun vaderland eenvoudig vergeten hebben".

Hij hield even op, verzonk in gedachten.

„En toch is thuis-zijn misschien nog een beter geluk. Zwerven brengt ook zijn eigen verdrietelijkheden mee. Want die zijn er, dat spreekt. Eerst als ik de heele wereld gezien heb, zal ik zeker des te meer houden van het eigen land. Daar waar de wortels van onzen stam liggen. Daar zijn we geen vreemden meer. Daar zijn we thuis".

„Tja", zei Marischka, en haalde de schouders op.

„Maar intusschen houd ik van het vreemde land waar we toevallig zijn en van de vriendelijke menschen die er ons goed doen. En is er om ons heen dan niet ontzettend veel moois? De heele blijde, bonte wereld?"

Marischka keek stil voor zich heen, als kreeg ze de les gelezen. Maar dat was het niet. Een beetje hield Milenko er wel van, om zichzelf te hooren praten. „Ik voel zoo goed wat me gelukkig maakt", ging hij verder, „dat is juist niet wat ik krijg, maar wat ik zelf geef. Ik moet kunnen bewonderen. Ik moet kunnen opgaan in iets dat ik mooi en goed vind. De oude pastoor heeft ons niets mooiers gezegd dan dit: dat liefde het groote gebod is. Hij moet gelijk hebben. Als ik maar van de dingen hou die ik zie, van de bergen die om ons heen zijn, van de bloemen die er opengaan en de vogels die ik hoor, dan krijgt alles een eigen gezicht, een eigen stem, een glimlach. Als ik mezelf maar bij die mooie dingen vergeet, wordt alles voor mij muziek, niet voor mijn ooren, maar ook voor mijn oogen. Dat heeft mijn viool me geleerd. Dat is zoo bij me opgekomen uit me zelven. Maar sinds de pastoor ons gezegd heeft,

dat wij ook van de menschen moeten houden, dat ook zij onze broeders zijn, evengoed als de bloemen onze zusters, — werd de wereld voor mij nog veel mooier. Dit is misschien wel de stem van God in mij, Marischka".

ALLES GING GOED. De Zigeunerkinderen zijn behouden te Kassau aangekomen. De heele stad sprak Hongaarsch en hoorde er met plezier naar Milenko's viool. Maar het eerste waaraan ze dachten, was om naar Ferry Horvath te vragen. Velen kenden zijn naam, maar wie wist waar hij woonde? Ze vroegen zoolang, zochten zoolang tot ze hem ontdekten. In een achterbuurt, een heel armelijke woning. Daar leefde hij met zijn dochter en kleinkinderen, niet in de beste verstandhouding met zijn schoonzoon, een armen drommel die scharenslijper was en overdag met zijn wagentje naar de dorpen trok. Zij vonden den oude te bed.

Een armzalig vertrekje waar hij lag. Over den drempel stoeiden de halfnaakte kleintjes er bij den zieke binnen, tuimelden er tegen zijn bed, tot de moeder ze wegjoeg met klappen en geschreeuw. Onder de lage zoldering lag hij, op een stroozak, onder een grauwe deken, zijn stoppelbaard en lange haren sneeuwwit. Aan den muur een viool, naast het bed een stoel vol rom-

mel, wat drankjes, een broodkorst, een petroleumlampje. Een klein venstertje zag naar buiten, huizen, huizen, zonder één enkele boom ertusschen.

De zieke zag op, toen Milenko en Marischka binnenkwamen.

„Twee die je bezoeken willen, vader", snerpte de vrouw, die het kleine grut onderwijl bij elkaar dreef om het naar buiten te schuiven. Het gezicht van den oude bleef zonder uitdrukking, de oogen waren als verglaasd.

„Wij zijn Zigeunerkinderen", zei Milenko, „op weg naar Roemenië. We hoorden van u als van den grootsten primas van den Hongaarschen Zigeunerstam en daarom wilden we u opzoeken en goeden dag zeggen".

De grijsaard steunde. „Mijn ziekte is mijn ouderdom. Ik ben over de tachtig. Mijn tijd is afgeloopen, mijn jongen. Je ziet wel, ik kan niets meer voor je doen".

„Wij komen u niets vragen. Ik had alleen maar gehoopt, dat we met u konden praten, dat ik misschien een beetje voor u mocht spelen. Waarom zou deze ziekte het einde beteekenen? U kunt nog wel weer beter worden en weer opstaan......"

„Jullie hebben dus geen boodschap voor me?"

Verwonderd zagen Milenko en Marischka elkander aan; ze begrepen niet.

De zieke hief de hand met een moede beweging. Marischka trok de deur nader.

„Ik heb veel beleefd", zuchtte de oude man. Toen richtte hij zich wat omhoog. Zijn oogen begonnen te leven. „Ik was de eerste primas van het land, — wist je dat? — en ik speelde op de Parijsche wereldtentoonstelling in vijf en tachtig. Daar heb ik mijn geluk ontmoet. Maar ik verloor en verspeelde het later ook weer. Ach, mijn arme herinneringen......"

„Vermoeit het spreken u niet te veel?"

Treurig schudde hij het hoofd. „Het is zoo goed, nog weer eens hard-op te kunnen denken! Ik speelde voor prinsen en koningen. Gekroonde hoofden hebben zich gebogen voor mij. Rijk werd ik. Ik kon krijgen wat ik wenschte. Maar heb alles weer verloren!"

„En toen Ferry Horvath rijk was", vroeg Milenko schuchter, „heeft hij er toen nooit aan gedacht om terug te keeren naar het land waar we thuishooren?"

De oogen van den zieke werden groot van verbazing.

„Waar wij thuishooren? Waar hooren wij dan wel thuis, — wij, Zigeuners?"

„In het land van den Morgen", fluisterde Milenko.

„Ach, dat ik hier moet sterven, omkomen van honger en verdriet, na al mijn roem en grootheid!"

Bleek van ontroering stond de jongen naast het bed van den grijsaard.

Dit was de man wien millioenen door de vingers gegleden waren, die de Zigeuners, de verstrooide broeders van het vergeten en verloren land, terug had kunnen brengen naar de wieg van hun verleden, om er, allen bijeen, een groot en veerkrachtig volk te worden, zich de gaven en voorrechten bewust, die slapen in hun bloed. Ferry Horvath......

„Ik heb nooit aan een vaderland gedacht", steunde de zieke. Zijn oogen sloten zich, zijn hoofd zonk dieper terug.

„Waar ligt het land?"...... vroeg hij zachtjes. „Waar zijn wij geboren? Milenko, je brengt mij een nieuwen, een laatsten droom. Zeg me wat je er van weet. Ik luister naar je. Je hebt een mooie, klankvolle stem, mijn jongen. Het doet me goed, wanneer ik je spreken hoor".

„Hij kan er zoo goed niet van spreken", kwam plotseling Marischka schuchter tusschenbeiden, „maar hij kan ervan spelen op zijn instrument".

Zij gaf Milenko z'n viool in handen. Maar Ferry lag er als met brekende oogen. Een oogenblik scheen hij zich te bezinnen, en fluisterde: „Ja, speel, maar neem dan de viool die hier bij mijn bed hangt, mijn eigen goed instrument. Ze heeft veel met mij beleefd, heeft met mij gezongen en geschreid. Ik wil haar nog een laatsten keer hooren. Dat zal het afscheid zijn. Speel voor mij, wat je weet van ons vaderland, waarvan je droomt, Milenko. Speel. Ik kan zien in klank en tonen".

En Milenko speelde. Het leed en de ontgoochelingen van den armen kunstenaar, heel de omgeving waarin de arme te sterven lag, hadden hem aangegrepen. Uit de diepte van zijn medelijden met hem, speelde hij nu. Hij speelde om hem te troosten, om liefde en zonneglans over zijn armelijk leger te doen stralen, om hem te bemoedigen voor den laatsten tocht, den tocht door het duister, waar de Dood onze geleider is: de wankele brug over den grondeloozen, zwarten vloed naar de schemerende overzij......

De klank van zijn spel kreeg een gouden glan-

zing. Morgenrood lichtte over het wijde, donkere water. De verte verhelderde zich. Het licht brak door. De dageraad begon op te bloeien. Hij ging in kleuren open als een tuin. En de zee nam den weerglans aan van de klarende kleuren. Zij werd parelgrijs, werd lila en groen. Zij werd parelmoer, waarin de welige glans van regenbogen verschemerde. Zij werd amethyst en saffier en opaal. Purperen bergen wierpen hun schaduw over de bloeiende wateren, de zwellende golven, de brekende schuimbloemen. Sneeuwwitte toppen schemerden en rezen omhoog in den groeienden zonneglans. En waar de vallende lijnen der bergen valleien vormden, donsde het rood en paars van rhododendrons en azalea's op, dat wolkte tot bosschen omhoog... De wind die zacht en streelend van het betooverde strand aanruischte, droeg den bedwelmenden geur op zijn wieken.

Tranen parelden in de oogen van den zieke, liepen langs zijn dorre wangen in zijn wilden, witten baard. Hij lag er met half-geopende lippen, alsof hij de klanken dronk, die Milenko aan de kostbare viool ontlokte. Hij zag het visioen. Hij zag met zijn ziel den droom van Morgenland.

Milenko hield op, legde den strijkstok neer, greep naar de handen van den grijsaard en boog zich ontsteld over hem heen. Maar deze hield de oogen gesloten, alsof hij den wonderen droom niet verliezen wilde. Een glans klaarde op zijn gezicht.

„Wat kan ik voor u doen?" Milenko vroeg het in een snik. „Alles wat u wilt......"

„Kom morgen terug", prevelde de grijsaard. „Ja, morgen. En mijn viool mag je houden. Een herinnering aan Ferry Horvath, Milenko. Kom morgen terug......"

Maar toen de kinderen den volgenden dag bij het ziekbed van den ongelukkigen primas terugkeerden, lag hij er als tot wit marmer versteend. Hij was voor eeuwig ingeslapen.

ONDER GROOTEN TOELOOP werd Ferry Horvath begraven. Nu hij gestorven was, herinnerde iedereen zich opeens zijn roem. Zij hadden hem gekend, zooals hij in zijn oude dagen door de straten voorbijschoof, op zijn stok gebogen: och, toen was men hem maar liever ontweken, want het is zoo vervelend wanneer een oud man zoo lamenteert. „Iedereen kun je toch niet helpen", zeggen de menschen, die vergeten dat een vriendelijk woord niets kost en veel waarde kan hebben. Maar nu had hij de oogen dan voorgoed gesloten. Nu moest men hem begraven met groote plechtigheid. Liefdadigheid van enkele ingezetenen en van muziekgezelschappen bekostigde de schitterende begrafenis. Die hadden er bijtijds aan kunnen denken, om den armen hongerlijder eens een brood te brengen! Maar nu kreeg hij dan zijn uitvaart met treurmuziek en bloemen en vertoon.

Er waren voor de plechtigheid vooral veel Zigeuners naar de stad gekomen van heinde en ver, met wagens en muziekinstrumenten. Niemand begreep hoe het nieuws zich zoo spoedig verspreid kon hebben. Daarbij leefde het ras in de verstrooiing, zonder onderling verband. Als een loopend vuurtje moest het door het land gegaan zijn. Zigeuners waren er genoeg in de streek, ketellappers en messenslijpers, kooplui in vodden en rommel, daglooners van allerlei soort, spelers die in de kleine herbergen en buitenplaatsen optraden: dat er zich echter zóóveel verzamelen konden in zoo korten tijd, om Ferry Horvath naar het graf te dragen, bleef verbazing wekken.

Op straat stonden trams en wagens stil. De begrafenis leek wel een volksverhuizing. De ranke, gothische kathedraal van Kassau was veel te klein. Uit alle vensters langs de straten bogen zich menschen voorover, toen de kist, met bloemen beladen, in den doodenwagen voorbijreed. Prachtige kransen werden achterna gedragen. Vaandels van vereenigingen waren vooraf gegaan. Wie zich ook maar iets aan muziek liet gelegen liggen in de stad, trok mee. Alles wat Hongaarsch voelde, was erbij. Er kwam geen eind aan den stoet. Het was alsof er in Kassau een koning werd begraven.

De Zigeuners speelden bij het open graf. Zij

speelden er de liederen, die Horvath het liefst gehoord had. Violen, cello's, basso's en zymbala, het snaarinstrument van de Zigeunerkapellen, dat met hamertjes bespeeld wordt. Het was aangrijpend. Niemand was er ooit begraven met zulke ontroerende treurzangen. De instrumenten snikten en weeklaagden. De meeste Zigeuners hadden de oogen vol tranen. Velen snikten. Mannen in geleende plunje, in een zwart dat grauw was, mannen in afgedragen kleeren, in oude prullen en lompen, met vervaarlijke, breedgerande hoeden: een volksstam beschreide een vader.

Milenko dacht zwijgend na: met geld, met roem, met liefde gespeeld, in armoede gestorven, uitgehongerd, door den menschen vergeten. Bloemen op zijn kist, maar geen brood in de kast. Wat blijft er van Ferry Horvath, als zijn groeve gesloten is en de kransen verflenst zijn? Een naam, tot ook deze is uitgewischt. Wie zijn naam schrijft in het hart van de menschen, schrijft hem in was. En tóch had Ferry Horvath groot kunnen zijn voor zijn volk in de verstrooiing. Maar daarover heeft hij zelfs nooit gedacht. Ook hij heeft het gemeenschappelijk vaderland van zijn stam vergeten. Wat heeft hij

voor de zijnen gedaan, ofschoon hij speelde met millioenen? Hij heeft niets geweten van den nood van z'n volk, dat weer moet leeren thuis te zijn waar het werd geboren. Een opgejaagd, een dienend, een schandelijk verstrooid volk zonder roeping, zonder opgave, zonder zin en beteekenis, omdat het den vasten grond verloor onder zijn voeten en geen naam weet voor zijn heimwee. Dat terug moet naar huis. — Ferry Horvath, je hebt vergeefs geleefd......

De violen snikten voort en de Zigeuners schreiden zonder zelfbeheersching, met hartstochtelijk lawaai.

Eén van de deftige heeren met hoogen hoed zei tot een ander die naast hem stond, maar luid genoeg, zoodat Milenko het kon verstaan:

„Geloof me, het zijn groote kinderen".

„Oriëntalen, amice. De uitbundigheid van dergelijke lamentaties......"

Maar Milenko wist, wat de violen snikten, wat er schreide in de ziel, in het diepste gemoed, van die bruingebrande, zwart-oogige menschen. Het was hun onbewust heimwee naar huis, naar hun verloren land.

Onmiddellijk na de begrafenis verlieten Milenko en Marischka de stad. Dan trokken zij da-

genlang door een bergachtige streek, tot de bergen terugweken naar het noorden. Hier begon hun weg een uitgestrekte vlakte te doorsnijden. Zij zagen er akkers met tabaksplanten begroeid, akkers vol hooggesteelde, smalbladige maïs, velden vol zonnebloemen, andere velden weer, beplant met maïs en aardappels, rondom met randen van zonnebloemen omringd. Dat was de Hongaarsche laagvlakte, die zich hier over de Tisza-rivier uitstrekte en zich aldus uitbreidde over den Tsjechischen bodem. Meer en meer bemerkten zij hier opschriften in hun onbekende letters. Dat waren Russische letterteekens. En al door méér Joden ontmoetten zij er, met lange, langs de ooren afhangende krullen, gestoken in zwarte flodderjassen, die haast tot den grond toe afhingen, met zwarte vilthoeden breedgerand op hun baardige gezichten. En ze zagen arbeiders en boeren in grove, witte kleeren, die blootsvoets op het land werkten, stroohoedjes met lint op hun hoofd. Ze zagen er lichte wagentjes met kleine tengere paarden bespannen. Mannen met pelsjakken, vrouwen met roode hoofddoeken, allen onder vrachten gebogen, groote zakken over de schouders gehangen, stukken leder om de voeten gesnoerd. Uit de houten huizen langs den

weg, wier planken dak geen schoorsteen droeg, steeg de rook omhoog door de reten van dak en muur. Zij waren in het land van de Ruthenen beland.

Nu kwamen ze weldra in een stad waar het van Joden wemelde, een drukke landstad die krioelde van handel en bedrijf. Het was alsof daar zoowat niets anders dan baardige, in zwart gekleede Joden woonden. Sommigen droegen hoeden met bruine vossenstaarten omrand, en schreden door de menigte met waardigheid; anderen liepen er in vodden en todden, vreeselijk verwaarloosd.

Het was er winkel aan winkel, in almaar kleine straten, met allerhande lage huisjes. In portalen en doorgangen stonden kramen en koopwaar opgetast, stonden venters en straatschreeuwers. Het was er een beweeg en een lawaai zonder eind. Hier zagen de kinderen watermeloenen verkoopen: groen-bronzen kanonskogels leken het wel. Wanneer zwarte Jodengezichten in de roode meloenschijven beten, was het als beten zij in bloedig vleesch. Zij vonden er verkoopstalletjes met Hebreeuwsche boeken. De winkels droegen Hebreeuwsche opschriften naast de Russische, en de menschen lazen er Hebreeuwsche

kranten op straat. Zelfs de kleine jongens droegen langs het gezicht de lange krullen, en dreven er handel, probeerden al van alles om geld te verdienen. Niemand had er tijd. Alles dreef en joeg er door elkaar in een luide, schreeuwerige drukte. Een vreemde wereld was het opeens. Ze waren hier dan ook in de landstreek Karpatho Rusland.

De Joden die hier de landstadjes bevolkten en den handel in handen hadden, waren van vreemde afkomst. Die waren uit Galicië hierheen gekomen, voor vervolgingen uit het oude Rusland gevlucht. Achter de bergen lag Polen. Maar dat was zelf vroeger Rusland geweest. De eigenlijke bevolking van het land, die in de bergen woonde, was ook een Slavische, maar dan behoorend tot de Oostersche kerken. En overigens waren ook Roemenen en Zigeuners in dit land geen zeldzaamheid, noch Hongaren, noch Duitschers. Maar de Tsjechen bestuurden het.

„Hier zullen we geen wol spinnen", zei Milenko treurig. „Voor muziek hebben de menschen hier geen tijd. We moeten maar zien, weer dorpen te bereiken. Het is een troost voor ons, Marischka, dat Roemenië nu niet meer ver weg is".

„Jammer", meende Marischka. „Die stad lijkt

wel een groote poppenkast. Wat leuk om er rond te kijken. Weet je waar die Joden met hun malle jassen en hun slingerbeenen op lijken? Op groote, zwarte sprinkhanen, die niet weg kunnen waar ze zitten".

„Ze hebben het gewone gaan verleerd in het zand van de woestijn; daarvan heeft hun gezicht ook die tragische uitdrukking behouden".

Ze bleven niet lang in deze stad. Verderop langs den weg zat op een mijlsteen een man die heel oud leek, met witten baard en lange haren, een knuppel tusschen de knieën geplant. Ze vroegen hem, hoe ver het was tot het naaste, groote dorp.

„Waarheen gaat de reis?" vroeg hij norsch, zonder van houding te veranderen. Zijn stekende oogen keken hen doordringend aan.

„Naar Roemenië", antwoordde Milenko. „Ken je dat land?"

„Ik ken alle landen en alle volken van de wereld", zei de oude. „Wat willen jullie in Roemenië eigenlijk uitvoeren, Zigeunerknapen?"

De kinderen begrepen dat deze ook een Jood was, al droeg hij geen haarlok langs de wangen. „Wat wil jij zelf hier eigenlijk?" antwoordde Milenko. „Wij willen allemaal leven".

„Leven!" herhaalde de Jood. ‚Als je daarbij geen doel hebt is het beter dood te zijn. Ben je op weg naar huis? Zoek je het Zigeunerland?"

Milenko kleurde. Wie was die man, die zijn geheim kon raden?

„Hoe zoo, wat weet jij daarvan?" vroeg hij.

„Als dat je doel is, kun je er gerust van afzien. Zoek dan maar niet vergeefs". En de oude stiet driftig zijn stok in den grond.

Marischka trok haar broer bij den mouw. Zij was bang voor dien oude. Zijn loensche oogen grijnsden hen aan. Maar Milenko's weetgierigheid was geprikkeld.

„Het is mijn doel. Wij willen terug naar het land van onze herkomst".

„Dacht je dan, dat jullie Zigeuners er een haartje beter aan toe waren dan wij, Joden? Wij zijn beiden verstrooid. Wij dragen eenzelfden vloek. Wij Joden kunnen wel bij duizenden naar Palestina terugkeeren, maar worden daarom toch nooit meer een verzameld volk. En jullie net zoo min, al vind je er ook den weg heen voor je zelf en voor anderen. Wij zijn zwervers, zonder vaderland, verrafelde volksflarden, zonder kern, zonder thuis, zonder vastheid. Wij hebben eenzelfde lot over ons neergetrokken, al was het

dan ook niet op dezelfde wijze. Maar gestraft zijn we".

„Straf?" riep Milenko ontsteld.

„Onnoozel wicht", gromde de oude, „leer geschiedenis eer je praten wilt met een grijs man, als ik ben".

„Ik weet, dat ik niets weet. Ik ben nog maar een onervaren jongen, die nog alles leeren moet. Wat weet je over die dingen? Zeg me toch alles!"

„Hoorde je weleens van Christus?" vroeg de Jood met verbeten grijns.

„Ja, Hij is aan het kruis moeten sterven", en Milenko herinnerde zich plotseling, dat de pastoor verteld had, hoe de Joden daarbij betrokken waren.

„Welnu, ik heb Hem in Jerusalem zijn kruis zien sleepen", begon de oude somber. „Ze dreven er Hem van straat tot straat, met zijn last. Ik stond er aan den deurstijl van mijn huis en keek toe. Op het oogenblik dat Hij zoo voorbijging, moest ik hardop lachen. Was dit de bevrijder die ons zou redden uit de handen van onze onderdrukkers en vijanden? Een doornenkrans om zijn hoofd, bloed langs zijn gezicht, een kruisbalk op de schouders en trawanten om hem

heen, die hem voortdreven met stokslagen. En tóch was Hij het, de Beloofde. Maar dat begreep ik eerst te laat. En ik lachte. — Daarom heb ik van dat oogenblik door de wereld moeten wandelen, zonder rust noch duur, en het heele geslacht achter mij aan. Alle Joden zijn uit hun vaderland verdreven. Jerusalem hebben ze voor onze oogen verwoest. Zonder tempel of altaar zijn we in de wijde wereld gestooten, gevreesd en gemeden, gehaat en vervolgd, bespot en bespogen, verworpenen voor altijd. Zoo dolen wij om, met heimwee in het hart naar alles wat we verloren en niet meer bereiken kunnen. — Maar jullie, Zigeuners, zijn er niet beter aan toe". Hij spuwde op den grond en zag Milenko in de oogen.

Deze sidderde over al zijn leden. Een groote angst bekroop hem. „Waarom?" stiet hij uit, met toegeschroefde keel. „Wat is er met ons? Zeg het me......"

„Volk van Pharao" zei de man met een bitteren glimlach, die de kinderen door de ziel sneed. „Je weet toch wel, dat jullie uit Egypte stammen?"

Milenko wilde tegenspreken maar het woord bestierf op zijn lippen.

„Welnu", ging de waanzinnige verder, „toen Moeder Maria met het kind voor den kindermoordenaar gevlucht is, hebben zij bij de Egyptenaren hun toevlucht gezocht. Op die reis kwamen zij door een dorp, en de man die haar ezel leidde, vroeg er om een onderkomen: dat ze het Kind zouden beveiligen tegen zijn vijanden die het achtervolgden. Dat hebben de menschen daar toen niet gewild! Zij hebben de vluchtenden van hun dorpel verdreven, zonder gevoel, zonder barmhartigheid. Dan heeft zich een stokoude wilg ontfermd over het paar met den ezel. De wilg boog zijn takken naar den grond en 't werd een groen huis, waar de beide menschen met het Kind konden schuilen. Maar de onbarmhartigen zijn later zelf uit hun dorp gejaagd. Al hun nakomelingen werden door de wereld verstrooid. Zij kunnen de plaats van hun afkomst nooit meer terugvinden. Dat is de straf voor hun harteloosheid. Dat zijn nu de eeuwig tot zwerven gedoemde Zigeuners. Zoo luidt de geschiedenis van jullie geslacht".

Tranen stonden in Milenko's oogen. „Kom toch mee", en Marischka trok hem weg. „Milenko praat toch niet langer met dien verschrikkelijken man!"

Bleek als een lijk stond de jongen daar. Hij beefde. Het was als voelde hij de wereld onder zijn voeten wegzinken. Hij wrong Marischka's hand los van zijn jas. „Nog één vraag", stotterde hij, „nog één......"

Maar de oude, de eeuwige wandelaar, was spoorloos verdwenen.

DE BERGEN naderden weer. Van links en rechts naderden zij den weg, die strak door het land liep. Woeliger kwam de rivier aanstroomen uit de verte. De akkers werden schaarsch, omdat de bergen er elkaar verdrongen. Zij droegen bosschen tot op hun kruin. En weldra was er niets meer dan bergen en bosschen, groene weiden langs den waterzoom, waar de armelijke hutten der boeren, uit boomstammen en planken, onder karige vruchtboomen schuilgingen. Mannen in grof linnen goed, met vesten van schaapshuid, bonte zakken over den schouder, kwamen den weg langs. Dat waren Roemenen. Want Roemenen wonen ook zelfs aan deze zijde van de rivier, hebben er eigen dorpen, de woningen van binnen bekleed met bonte, zelfgeweven tapijten. De bergen die de kinderen nu zagen, de grijze toppen en kammen achter de boschgroene, woud-rijke nabijheid, waren Roemeensche bergen.

De grens, — het eerste doel van hun tocht, was nabij.

Milenko had eerst gedacht, dat hij deze naderende verte met vreugde zou begroeten. Nu was hij stil en in zich zelf gekeerd. Zijn hart was zwaar. Het droevig verhaal van den oude langs den weg had zijn vertrouwen geschokt, had iets in hem weggeslagen. Dat was vastheid en steun geweest in zijn droom, zoolang hij niet getwijfeld had.

„Praatjes en beuzelingen", wekte Marischka hem op. „Laat het hoofd niet hangen om zoo'n ouden zot".

Ze wees hem de zware houtvlotten, die langs de zwalpende rivier kwamen drijven. Mannen stonden op die vlotten, rukten er aan twee of drie ontzaglijke roeipennen om het gevaarte der drijvende stammen te sturen. Met geweldige snelheid gleed het over het water met den stroom.

Vergeefs beproefde Marischka telkens weer zijn gedachten op andere dingen te richten. „Milenko, hoe mooi is dit land. Je hebt altijd zoo uitgekeken naar het mooie van de wereld, en nu zie je er niets van. Je kijkt nergens naar. Dat is anders toch juist iets voor jou, om je blij te maken, die kerken van hout hier overal, — van den dorpel tot den top van de kleine torentjes alles van hout; en overal die hutten met hun

scheefgezakte, rookige, roetzwarte daken, schots en scheef door elkaar geworpen, met die heele kleine venstertjes erin. Juist poppenhuisjes. Tegen de hellingen opgekropen overal waar maar een strookje groen gras is......"

Kleine paardjes brachten op hun houten zadel melk in vaatjes naar beneden in het dal. Alle vrouwen, en zelfs de mannen ook, droegen bonte borduursels op hun grove hemden. Bij de schouders, om den hals, om de polsen. En daarmee stonden zij bij hun daagschen arbeid op het veld, werkten ze als boomsleepers en vrachtrijders. Dat was iets voor Marischka, die kleurige pracht. De vrouwen, die in die kleine gore hutten woonden, zonder licht en zonder lucht, borduurden die versiersels.

Zooals de vrouwen donkerroode en bruine lappen, met zilver doorweven, bij wijze van rokken om hun lichaam snoerden, zoo prangden de mannen hun middel met geweldige leeren banden, met gespen en riemen, waaronder ze het hemd lieten uitkomen, dat ze droegen als kiel.

Dat waren nu de echte Ruthenen.

Maar Milenko bleef zwijgen, droevig in gedachten verdiept.

Ach, dit volk was arm. Marischka kon het uit

alles afleiden. Het bezat geen akkers en geen boomgaard, alleen maar een poover aardappelveldje, een boonentuintje en dan zijn wilde bergweiden. De mannen werkten in de uitgestrekte bosschen, hakten hout, voerden, wanneer ze sterk en stevig waren, hun geweldige houtvlotten langs het water naar de Hongaarsche vlakte. De zwakkeren onder hen hoedden het vee, dat op de bergen werd gedreven in den zomer. Zij bereidden er melk en kaas, en sneden in hun lange vrije uren uit zacht hout fluiten en andere mooie dingen. Hun eenvoudige liederen, die als onbestemd geneurie klinken, deden als heel, heel oud aan, vreemd primitief. Maar zelfs dit kon Milenko niet uit zijn sombere gedachten wekken.

„Wij moeten eten, Milenko. De zak is leeg. Weet je dat wel? We hebben geen voorraad meer en moeten zien dat we weer wat verdienen".

Ach, hoe droevig klinkt Milenko's lied in dit land. Het is nu het smachten niet meer van een heerlijk verlangen, noch de sidderende bewogenheid om hetgeen hij in werkelijkheid of in verbeelding aanschouwt. Tot nu toe heeft hij op zijn instrument gezongen van hoop en vertrouwen, van jeugdige geestdrift. Hij hield er zich van

overtuigd, dat hun tocht hen vroeg of laat zou brengen naar het land van den Morgen. Maar de krankzinnige oude Jood langs den weg heeft dit alles aan het wankelen gebracht. Milenko heeft die mooie zekerheid verloren.

Zou er dan geen weg meer naar huis zijn voor den armen zwervenden Zigeuner, moe van het leven onder vreemdelingen?

„Wanneer we verder willen, Milenko, moeten we wel zorgen voor een voorraad aardappelen, en nog heel veel meer dat we noodig hebben. Want als we deze groote wouden door moeten, berg op, berg af,...... Daar zullen wel geen menschen meer wonen. Bij de herders op de kammen, waar het vee weidt voor den zomer, zal wel melk te krijgen zijn. Maar ze zullen geen brood hebben, zelfs geen maïsbrood. Het is zwaar en taai. Daar zullen wij wel geen weg mee weten. En ik moet je één ding zeggen: de verzuurde melk die ze drinken staat mij tegen".

„Je hebt gelijk, Marischka".

„Ik weet niet hoe die menschen hier het leven rekken, in hun bedompte hutten met het vee onder één dak. Heb je gezien hoe de meesten huizen? Het is verschrikkelijk. Stel je voor, wat dat in den winter moet zijn. Bij sneeuw en storm

kunnen ze geen voet verzetten. Dan zitten ze ingesneeuwd. En daarbij hebben ze geen ander licht dan de gloed in hun gemetselden haard."

„Ja, arm zijn ze wel", zei Milenko, „aardappelveldjes en boonenstaken anders zie ik niet veel rondom hun planken huizen. Maar in al hun armoe hebben ze veel meer dan wij, Zigeuners. Hun bont borduurwerk, dat je immers zoo mooi vindt, Marischka, komt óók uit die hutten. Die mooie dingen maken ze dan toch maar zelf. Dat is hun eigen kunst. En hebben ze geen eigen lied, geen eigen volkswijzen? Zij hebben hun eigen muziek, die ze van niemand anders overnamen. Maar wat hebben wij, Zigeuners, wij zwervers? Zelfs geen eigen muziek. Wij spelen anderen hun liederen voor, kunnen alleen maar muziek van anderen naspelen. Wij zijn de speellieden van de Hongaren, van de menschen die ons in hun midden dulden. Wij hebben geen kunst, alleen maar vaardigheid. Wij voeren geen eigen leven, leven alleen maar telkens met anderen mee. Ons bestaan is als dat van vogellijm op de takken van andere boomen. Wij spinnen of weven niet. Wij brengen niets voort. Wij weten van geen eigen verhalen. Wij snijden geen aardige voorwerpen uit hout; wij bakken geen potten uit

aarde; want wij bezitten geen grond onder de voeten die ons eigendom is, geen bodem waar we thuis zijn. Wij kennen geen vaderland dat ons vereenigt en vasthoudt. Zonder vaderland kunnen wij niet bloeien, ons niet ontwikkelen tot een volk van waarde. Ik begrijp nu alles, wat grootmoeder mij gezegd heeft in dien laatsten nacht. Wij hebben niets dan onze onrust, en de ziekte van ons heimwee. Waarheid of leugen, wat de oude Jood ons zei over de zonde van onze voorouders in Egypte, — dit is zeker: wij dragen een vloek in ons bloed".

„Als je zoo verder praat, dan......" Marischka's oogen stonden vol tranen.

„Waarom bekent de Zigeuner zijn heimwee niet? Als hij maar goed voor zich zelven wist, dat hij naar huis verlangt...... Maar zij vergeten het land van hun herkomst. Zij weten niet eens dat het heimwee is, dat aan hun hart knaagt. Vader zocht een beter bestaan in gedroomde steden, moeder heeft nooit begrepen waarom ze nergens tot rust kwam. Alleen grootmoeder wist alles. Grootmoeder moet wel gelijk hebben. Maar met spelen en zingen alleen zullen wij het verloren land niet terug kunnen vinden. Met al maar trekken en zoeken alleen, zullen we het wel

niet vinden. Wij hebben zegen noodig, om den vloek van ons af te nemen."

„Sla toch geen geloof aan dat afschuwelijk verhaal", snikte Marischka wanhopig.

„Als ons volk gezondigd heeft tegen Moeder Maria en het Kind, dan moet het er voor boeten. Wanneer wij nu ons doel bereiken willen, zullen we er iets voor over moeten hebben. We zullen ervoor moeten betalen".

Verbaasd keek Marischka hem aan. Milenko ging verder:

„Niet met geld, dat we niet bezitten, maar met alles wat in onze macht is. Goed maken, goed maken: zóó voel ik het. En dat is misschien wat de goede pastoor ons wilde bijbrengen toen hij zeide, dat liefde het groote gebod is. Als onze menschen vroeger Moeder Maria van hun dorpel gejaagd hebben...... Maar wat goeds kunnen wij doen? Wij zijn arme zwervers".

Nu zwegen beiden. Marischka begon de tranen af te vegen en raapte hout voor hun vuurtje. Ze waren hoog geklommen, zoo ver er maar hutten waren.

Doch langs dezen weg zouden ze niet verder gaan. Een man, wien ze den weg gevraagd hadden, had hun duidelijk gemaakt, dat ze veel verder moesten, naar den kant van Polen uit, waar de „Zwarte Bergen" te zien waren, een heele keten van woeste, dorre toppen. Eerst daar zouden ze dan, door de groene wildernis van de wouden heen, van veestal tot veestal op de onbegroeide kammen, waar de herders in hun schuilplaatsen huisden, de veiligste wegen vinden naar de Roemeensche grens; maar ook wel de gevaarlijkste. Daar huisden beren en wolven, en woonden geen menschen meer. Maar voor zwervers die tersluiks over de grens wilden, was dat de aangewezen richting. — Wat had die man ook weer gezegd? O ja, toen hij vroeg of ze dan geen thuis bezaten? Toen had hij erg bedrukt gekeken en medelijdend het hoofd geschud. „Liever dood dan geen thuis", had hij gemompeld.

Zij zaten in het hooge gras. Marischka liet haar oogen rondgaan. Zij begon de dingen met aandacht te bekijken. Ze zag op den grond, waar het alpengras zoo welig in de stengels was geschoten. Het grasland was bont als een tapijt. Het golfde rondom van heuvel tot heuvel, van de eene helling naar de andere toe, tot waar het woud er zijn gordijnen overschoof, en zijn schaduw er purperig over neerhing. Een bloemige zee die wiegelde met den wind mee. „Is het niet

zoo, of vergis ik me: mij dunkt de bloemen zijn hier voller van kleur. De bonte pracht van de kleuren nam toe, hoe hooger we gestegen zijn. Zie me die polletjes paars-bloeiende tijm, als geborduurde kussens. O, wat een tijm in dit gras. En die fijne geur!"

Ook Milenko zag oplettend toe. Marischka moest gelijk hebben.

Het was de verrukkelijke geur van de witte, wilde orchis, die naar hen opsteeg. Veldorchideeën waren er in verbijsterenden overvloed, witte, zacht-lila en donker-paarse. En wat een menigte vingerhoedjes en klokjes, in alle tinten van blauw tot het diepste purper. En margrieten als gesneeuwd.

Hoe zouden toch wel die zonnetjes heeten, bijna oranje-geel, die met z'n drieën tegelijk, met hun enkele, vettige bladeren op vleezige, slanke stengels staan, als drie-armige kandelaars?

„Alpenbloemen", zei Milenko nadenkend, „juist als die kleine, donker-paarse viooltjes hier, in het gras bijna verborgen. — Maar merk je het niet? Hierboven bloeit nog, wat beneden al lang verwelkt is. Hier is het nog voorjaar, terwijl het beneden zomert. De Mei komt ons hier weer opnieuw tegemoet".

„Wezenlijk, Milenko! Een vlaag van voorjaar! Alsof opeens een betere wereld voor ons opengaat. Wat is dat wonderlijk!"

Geroerd stond Milenko midden tusschen de Alpenschoonheid. Hij streelde met de hand de bloemen, die naar hem reikten. Een gelukkige glimlach kwam in zijn oogen.

Wat een weelde. O, al die tinten en kleuren! Vergeet-mij-nieten bloeiden er ook al tusschen. „Kijk toch die wilde anjertjes, als druppels vuur", juichte Marischka. De zon, die lager gegleden was verguldde dit alles met een diepen gouden schijn.

Hun avondsoep kookte op het rookend houtvuur. Het was maar een armelijk soepje. Ze hadden een paar handenvol aardappels gekregen en Marischka had er goed wat netels en tijmkruid bijgevoegd. Ze pruttelde, en de goede damp sloeg er uit op. De rook golfde zachtjes door de windstilte van het laat-gouden uur.

Milenko was weer in gedachten verzonken. Het was zeker in een uur als dit, zoo rustig en klaar, dat je Gods stem zou kunnen hooren, wanneer die in je sprak......

Toen wees Marischka verrast haar broer op een wolk, die zich boven den bergrand verhief.

Die wolk was een blank, bolstaand zeil. De dalende zon verguldde haar gekartelde randen.

Met aandacht keek nu ook Milenko naar de prachtige, sneeuwwit aandonzende wolk, die zachtjes omhoog schoof.

Maar terwijl de kinderen nog toekeken, rees nu van achter den bergrand langzaam een donker silhouet voor dat witte zeil. Een groep menschen naderde. Of eigenlijk alleen maar dit: een man die een paard bij den toom leidde, een stok in de hand, terwijl in het zadel een vrouw zat, in elkaar gebogen, het hoofd in een omslagdoek gehuld.

De groep naderde, menschen van het gebergte. Bedachtzaam vervolgde het paardje zijn weg, stap voor stap. Milenko onderscheidde, dat die vrouw iets in haar armen droeg. Misschien wel een arm ziek kind, dat ze beiden naar den dokter brachten. Ze kwamen vlug naderbij. Scherp teekenden hun omtrekken zich af tegen de sneeuwwitte wolk achter hen. De kinderen staarden naar die groep in stille aandacht, zonder verder te spreken, als in afwachting. Toen hief de vrouw, die op het paard reed, langzaam het hoofd op en richtte den blik op de beide kinderen. Zij sprak niet. Ze keek hen alleen maar aan,

als wachtte zij op iets dat nu komen moest.

„Wat is dat mooi", fluisterde Marischka verwonderd.

Milenko's oogen bleven ontroerd op de vrouw gevestigd. Dan opeens zei hij: „Als het geen paard was, maar een ezel, Marischka, zou ik zeggen: Moeder Maria, die naar Egypte vlucht met het Kind".

Marischka haalde de schouders op. „Jij zou me ik weet niet wat doen gelooven. 't Zijn immers maar gewone menschen van hier! Maar mooi om te zien......"

Milenko was opgestaan en ging naar de groep toe. Ze verstonden hem niet, noch de man, noch de vrouw. Toen wees hij op hun soepketeltje en het houtvuur, hun schraal soepje. Hij bood hun aan wat hij kon. Ze hadden niets anders. Maar hij had echt medelijden met die arme menschen, vooral met het kind, dat zeker zwaar ziek was... Wilden ze niet met hen samen deelen, wat ze te geven hadden op dit oogenblik?

Nu glimlachte de vrouw in het zadel. Zij keek hem aan, maar zij schudde ontkennend het hoofd. „Dank je", zei ze in de landstaal. En de man groette ook en zei „Dat God je zegene". En

beiden vervolgden met hun paard den weg naar het dal.

Toen verbleekte de glans van de zon op de wolk daarachter.

,Wij hadden werkelijk niet veel om te deelen", zei Marischka en roerde met een stokje in de pan. „Het is niet eens genoeg voor ons beiden".

„Ik had hun graag alles gegeven, wanneer ze het maar gewild hadden", zei Milenko. En hij werd treurig. „Bemerkte je, hoe zij ons aankeek en toen het hoofd schudde? Zij heeft het geweigerd, en ik meende het zoo goed".

Zijn stem stokte in een snik.

„Wat is er, Milenko, wat heb je?"

„Ach", antwoordde hij, „heeft het niet iets heel anders beteekend? Ik zag een oogenblik werkelijk Moeder Maria in die Rutheensche vrouw, en 't was alsof haar weigerend hoofdknikken wilde zeggen: „Je kunt toch niet terug naar Morgenland".

IN DEN SCHOOT van het oerwoud neemt de Tisza-rivier haar oorsprong, uit de samenvloeiing van een aantal kleine, sijpelende waterstraaltjes en geultjes. Deze en andere verzamelen er zich weldra in een kunstmatig verkregen meer; een stuwdam in het smalle dal opgetrokken houdt de wateren tegen, die daarachter een diepen vijver vormen. Deze stuwdam is uit zware boomstammen saamgevoegd. Zeven sluizen met beweegbare luiken zijn erin aangebracht. Wanneer deze geweldige valluiken er geopend worden, stort zich de watermassa van het meer met bruisende schuimvloeden in het nauwe dal en doet er de rivier zwellen tot een bevaarbaren stroom. Langs dezen stroom komen dan de houtvlotten uit de donkere diepte van de wouden naar de bewoonde streken, waar de stammen verder de noodige bewerkingen ondergaan in de zagerijen en in de andere werkplaatsen. Daar nemen de arbeiders ze onder handen, wanneer ze niet meteen doorstroomen naar de vlakte, en vandaar dan op andere wijze getransporteerd

worden. Dit vlotten en water-lossen vindt er regelmatig tweemaal in de week plaats. Het is geen geringe kunst, om die logge en plompe houtmassa's, tot ellenlange vlotten aan elkaar geklampt, naar hun doel te leiden, zonder haperen en ongelukken. De dalen waardoor de rivier haar loop neemt, zijn nauw en bochtig. Dan weer gaat het tusschen rotsige oevers door, dan tusschen geweldige boomstronken in het woud zelf. Waar het dal zich verbreedt en de oevers van elkander wijken, wordt de stroom breeder, maar dan ook ondiep, en hier moet de vlotter zijn weg zien te vinden door de diepere vaargeul, waar de klossige keien en scherpe steenbrokken, die de bedding vullen, zijn vaart niet stremmen. Aldoor moet hij toezien, of het vlot voor hem uit niet is blijven steken. Als er twee op elkaar zouden botsen of over elkander heenschuiven, is het leven van de stuurlui er mee gemoeid.

Nu ook waren de sluizen in het hart van het woud geopend en de rivier dreef gezwollen en wild voorbij. Zij stroomde met zwaarder stem dan gewoonlijk. Vandaag droeg zij de wildheid van het oerwoud in haar schuimende vaart. Deze wateren hadden nog maar amper de zon gezien. Zij hadden evers en beren gedrenkt en hadden

het janken der herten en lynxen gehoord in de eeuwige eenzaamheden van het oerwoud. Als onwillig dreven zij nu door bewoonde streken, door de openheid van het land, maar zetten er hun zangen voort uit het woest gebergte en uit de ondoordringbaarheid der donkere wouden.

De Zigeunerkinderen tuurden de wiegelende vaart der zware vlotten na, tientallen plompe boomstammen, tientallen meterlange masten aan elkaar gesnoerd. Twee of drie sterke mannen stonden er op, om ze te besturen met geweldige roeiriemen, aan den kop van het vlot bevestigd. Eenige groene takken, een paar dennenboompjes, dreven in het zog van het vlot en deden dienst als stuur. Het eene vlot na het andere gleed voorbij, met telkens een grootere of kleinere tusschenpoos, om het overrennen te voorkomen. Waar ze de reis begonnen, was dit alles nauwkeurig geregeld. De vlotvoerder moest zorgen voor het stipte verloop van de vaart.

De menschen die hier vlak langs den oever woonden, letten niet op dit vlotten en varen, want de gewoonte maakte het voor hen tot een heel gewoon vertoon, dat zich tweemaal per week herhaalde. Vrouwen die langs den oever hun waschgoed met houten kloppers bewerkten, rie-

pen soms een woord, een groet tot den een of ander van de mannen, die voorbijschoven over het bruisend water. Maar dit alles leidde geen van beiden van hun werk af: de vrouwen waschten en ploeterden verder; de houtvoerders op hun vlot hingen met heel het gewicht van hun lichaam op de ontzaglijke roeispanen.

Voor Milenko en Marischka was het nog iets bizonders, naar dit vlotten te zien. Op de ontzaglijke houttrossen leken de sturende mannen wel poppetjes. Soms met geweldige inspanning roerden en ploegden de mannen door het water met hun houten pennen, de zware gordels van leer om de lendenen. De watermassa's hadden hun eigen wil, en het was bij de rivierbochten vooral geen kleinigheid om er de baas over te blijven.

„Mooi mannenwerk", zei Milenko. Het was een geweldige sport, deze krachtige arbeid, die hersens vroeg en sterke handen. Marischka moest vooral niet denken, dat het zoomaar een spelletje was.

Daar opeens hoorden de kinderen een luiden kreet. Schrikkend zagen beiden op, vanwaar dit kwam. Nu klonk een nieuwe angstgil van den waterkant waar zij stonden, waar het laatste

vlot juist voorbijgegleden was. Hun oogen zochten langs den schuimenden stroom. Bij de felle blikkeringen van de zon, door het water weerkaatst, zagen zij daar niets ongewoons. Maar opeens ontwaarden zij iets donkers, dat door het water meegesleept werd, zich verzette, weerde, wanhopig worstelde. „Een vrouw te water", riep Marischka, die het eerst begrepen had wat er gaande was.

Beiden snelden toe, van den hoogen oever waar zij stonden. Maar de gestalte die zij tot nu toe niet dan onduidelijk onderscheiden hadden, krabbelde in het water overeind, richtte zich moeizaam op, greep naar steun om zich heen en dreigde weer opnieuw te vallen, meegesleurd door het water. Drijfnat stond zij er nu, de armen wijd-uit, de haren om het hoofd geplakt. Vertwijfeld riep ze om hulp, met een geschreeuw als zouden haar longen ervan scheuren.

De kinderen waren toegeschoten. Maar nu bemerkten zij wel, dat die vrouw niet voor zich zelve om hulp riep. Zij gilde als een zinnelooze en wees verder over het water heen, dat schuimend voortzwalpte. Nat als zij was, met haar kleeren aan het lijf, kon zij zich zelf niet verder in de rivier wagen, zonder omvergeworpen en

meegesleurd te worden. De glibberige keien van de bedding maakten elk verdergaan onmogelijk, bij de versnelde strooming vandaag. Milenko's oogen volgden het gebaar van haar armen, en daar zag hij op het water iets als een donker pak, dat snel maar rustig dreef.

„Een kind", gilde Marischka ontzet. Zij had in het drijvend donker ding op den stroom een kind herkend. Geen twijfel: die vrouw zelf was haar verdrinkend kind nagesprongen en daarbij door de driftige vaart overmeesterd.

„Hulp, hulp!" gilde Marischka nu ook, met beide handen aan haar mond.

Hoe zij ook rondkeek, geen mensch in de buurt. De huisjes lagen gesloten en ver af. Geen arbeider die kon toeschieten. En de vlotten, de vlotten op het water! De vlotten bleven komen.

„Milenko, wat kunnen we doen?"

Maar ze stond daar reeds alleen.

„In Gods naam, Milenko!!"

Met een sprong had Milenko zich vooruitgestort zoodra hij begreep wat er gaande was. Het ging om een drenkeling. IJlings had hij zijn jasje weggeslingerd, een stok opgenomen van den grond waar hij liep, en holde nu met groote sprongen den oever langs. Hij moest op de hoogte komen, waar het kind dreef, zoo mogelijk het vóóruitkomen en dan in de rivier springen, om het zwemmend te grijpen. Hij had zich geen oogenblik bedacht. Onder het loopen door rukte hij nu het hemd over het hoofd uit en wierp het van zich af. Marischka snelde hem achterna. „Hulp" gilde ze in haar wanhopige angst om Milenko. Want ze wist nu wel, dat Milenko heldhaftig te water zou gaan.

De tranen liepen haar langs de wangen. Wat ging er gebeuren? Als Milenko het er op waagde en meegesleurd werd! Als de groote stuwing hem omversloeg! En de vlotten, de vlotten die kwamen!

Milenko rende, rende den oever langs, door struiken en wisch, sprong over steenen en boomstammen. Hij keek niet waar hij liep. Hij hield alleen maar het drijvende kind in het oog. Op zijn gespreide kleertjes werd het door het water opgehouden en als gedragen.

Marischka volgde hem, vallend en struikelend. Zij liep en liep maar. „Ach God, wees ons genadig". Toen zag zij, hoe Milenko in het water stapte, den stok in de vuist geklemd. Zonder dien steun had hij zich niet staande kunnen houden. De keien in het water waren te glad, en

glibberig van klevend slijk. Gelukkig liep op dit punt de groote waterdrift langs den anderen oever en de hoofdstrooming had den kleinen drenkeling nog niet aangegrepen. Anders was hij verloren geweest. Nu zou redding nog mogelijk zijn, zoolang het kind niet door de groote woeling van de golven werd opgezogen. Wanneer die hem meesleepte......

Het kind dreef er onvermijdelijk naar toe. Het moest opgepikt worden eer het zoover was. De stroom mocht het niet overmeesteren. Als nu maar iemand van de andere zijde toeschoot! Maar bij den geweldigen vloed was dit een gevaarlijk pogen. En er kwam niemand opdagen.

Milenko begreep het, en wist wat er gedaan moest worden. Hij had er geen oogenblik over gedacht, in welk gevaar hij zich zelf begaf. Telkens dreigde hij uit te glijden, maar stevig hield hij zich toch aldoor nog met zijn stok staande. Moedig waadde hij voort, hoe het water ook al tot boven zijn middel reikte. Het drong in wilde woede tegen hem aan, ging ook hém omverwerpen...... Maar Milenko verzette zich, drong voort, spande al zijn krachten in. De jongen en het booze water worstelden samen. Het was alsof Milenko worstelde met een wild dier. Daar

glijdt hij uit. Het water zwalpt over hem heen. Maar hij heeft zich weer opgericht, heft het hoofd boven het water en kijkt uit naar het kind. En nu zwemt hij, zwemt met krachtige slagen, zonder zijn stok op te geven. Hij zwemt moeizaam op het groote schuimfronzen aan.

Maar ook het kind drijft verder. Hoe zal hij het bereiken? De slag van zijn arm is niet sterk genoeg, niet breed genoeg en gespierd, om op te dringen tegen de groote stuwing. De stroom verdedigt zijn prooi, sleept ze weg, en zal ze verslinden. Maar nog dobbert en dobbert de drenkeling.

Sinds Milenko zelf door het water gedragen wordt, is het hem alsof het kind zinkt. Maar het mag niet zinken, het mag niet verloren gaan!...

De jongen werpt zijn armen vooruit in de golven en grijpt machteloos in hun schuim. Wild worstelt hij met den stroom. Hij schiet als een aal vooruit. Hij werkt zich voort en werpt zich tegen de schuimgolven op. Met zijn stok moet hij het kind bereiken, het naar zich toehalen als met een haak. Hij moet het aanklampen, eer het in de strooming verloren is.

Waar is het kind, waar is het opeens gebleven? Niets dan water om Milenko heen.

Heeft hij de goede richting? Drijft de kleine drenkeling voor hem uit?

Grommend antwoordt het kwaadaardig water, als met vijandig gebrul.

Daar klinkt een ontzettende gil van den oever. Die gil overstemt het watergeraas. Marischka slaat de handen voor de oogen om het verschrikkelijke niet te zien, dat nu komen gaat. De vlotten, de vlotten!

Zonder dat zij er erg in had, terwijl ze Milenko met al haar zinnen volgde, één met hem in zijn worsteling tegen den stroom, is een van de vlotten komen opdagen en jaagt in driftige vaart langs het water voort. Die vlotten jagen vlugger dan het water stroomt. Nu is het kind verloren. Ook Milenko gaat door het vlot overrend worden. Hij ziet de naderende houtmassa niet. Hij denkt aan niets anders dan aan de redding. Hij roeit maar met zijn armen en zijn stok naar het kind, het kind. Op dit zelfde oogenblik heeft de hoofdstrooming het ook gegrepen. Die laat haar prooi nu niet meer los.

Maar de mannen aan den kop van het vlot hebben gemerkt wat er gaande is. Zij hebben het kind gezien, dat naar hen toedrijft, en de worsteling van den zwemmer die zich wanhopig

inspant en niet bereikt. „Een kind te water!" En met inspanning van al hun krachten werpen zij zich op hun roeispaan. Het vlot wendt zich langzaam en verandert zijn richting. En nu kan een van de roeipennen den drijvenden drenkeling een oogenblik tegenhouden, tegen den meeslependen stroom in. Niet langer dan een oogenblik. Maar juist lang genoeg om Milenko gelegenheid te geven het bij de kleeren te grijpen. Hij houdt het in zijn greep. De overbodige stok drijft al verder. Rakelings aan Milenko voorbij, drijft de breede achterkant van het vlot met de meesleurende groene takken.

Een zucht van verlichting, nu de vlotvoerders zien dat de jongen niet loslaat. Als hij nog maar veilig den oever bereikt! Hij laat zich voortdrijven, door den stroom gedragen, alleen er op bedacht om buiten de drift te geraken. Hij beweegt zich naar den oever terug, roeiend met één hand, het wicht in den arm gekneld. Hij nadert, nadert het reddende land.

Hier moet hij opnieuw weer waden door het water, over de keien strompelen, over al de kantigheden en gladheden van de overslijmde steenen bedding. Het is een struikelen en wankelen, met het kind in den arm. Weer teruggesmakt in

het water, weer overeind gekrabbeld. Maar de stroom is niet gevaarlijk meer. Een afmattend kruipen en voorttasten, met de stuwing tegen de beenen. Maar wat heeft dit nog te beteekenen? Het kind is gered.

Hij zet den voet aan land. Nu kan hij niet meer. Marischka is er, om het kind van hem over te nemen. „Goddank, Milenko, — dappere Milenko". Zij lacht en schreit. En daar is de moeder van het wicht, die natuurlijk ook alles met de oogen gevolgd heeft en nu komt toegesneld. Zij neemt het kind in haar armen. „Ja, het leeft, het leeft". En zij drukt het tegen zich aan, onsamenhangende woorden lallend in haar overstroomend geluk. Als een dolle, jammerend en lachend, nog bevend over al haar ledematen en bibberend van de kou in haar natte kleeren, holt zij weg in razenden draf naar huis, naar huis.

Uitgeput is Milenko neergezonken. Nat en naakt ligt hij daar nu, bleek als een lijk, de oogen gesloten, rillend over heel zijn lichaam. Marischka heeft al voortloopend zijn kleeren opgeraapt. Zij heeft ze meegebracht, wrijft hem droog en warm, dekt hem met zijn goed, steunt zijn hoofd tegen haar knie. Hij klappertandt. „Leefde het?" Dat is alles wat hij er met moeite

kan uitbrengen. Nu ligt hij buiten kennis.

Marischka roept en schreeuwt om hulp, zoo hard zij kan. Lang heeft zij vergeefs geroepen. Maar nu is er eindelijk volk komen opdagen. Arbeiders, oeverbewoners omringen de Zigeunerkinderen.

„Deze jongen heeft een Rutheensch kind uit het water gered. Een wonder, dat hij het er levend heeft afgebracht, — met de vlotten in de Tisza......"

Zij hebben Milenko bewusteloos het naastbijzijnd huis binnengedragen. Maar wat te beginnen met den armen, dapperen jongen? Hij heeft vliegende koorts.

„Ja, dat is niet gering. Het zou weleens gevaarlijk kunnen worden. De jongen is zoo sterk niet. Hij is maar tengertjes. Een Zigeunerkind. Hier is een dokter noodig. Er mag wel iets voor hem gedaan worden. Het was geen grapje, wat hij uithaalde. Het was een sterk stuk voor zoo'n jongen. Maar wat moeten we met hem aanvangen?"

„WAT ZOU DEN dokter toch schelen?" vroegen de zieken elkaar, die de vrouwenafdeeling derde klas vulden in het kleine provinciale ziekenhuis. „Wat maakt hem vandaag zoo afgetrokken, dat hij ons zelfs geen blik waardig keurt?" Het gefluister ging van bed tot bed, waar de patiënten in rijen lagen.

„Zuster, wat is er toch met den dokter aan de hand?"

In hun nieuwsgierigheid lieten ze niet na, er de verpleegster over te ondervragen.

„Wie iets van den dokter weten wil, moet zich maar tot hem zelf wenden", antwoordde de zuster snibbig.

„Dan zal ik het hem vragen, zoodra hij weer hier komt". Het was een oude vrouw, die met gebroken stem de anderen aldus tot rust bracht. „Laat hij het liever ronduit zeggen, wanneer hij om het een of ander over ons niet tevreden is, of wat er dan ook aan scheelt. Zoolang ik hier ben, is hij vriendelijk voor ons allemaal geweest. En nu opeens......"

De dokter kwam voor het gewone bezoek van bed tot bed, maar zwijgend, in zich zelf gekeerd, bijna somber.

„Wat is er toch vandaag met u aan de hand, dokter?"

Afwezig zag de dokter de oude vrouw aan. Nadenkend keek hij in haar groote donkere oogen. „Zigeunervrouw?" vroeg hij. „Jawel, grootmoeder, ik vergis me niet. Ik herinner me. — Welnu", ging hij verder met een zucht, „omdat je dan een Zigeunersche bent, zal ik het je vertellen. Het zal je misschien goed doen dit te hooren, hoe treurig het overigens ook is. Ze hebben ons hier een kind gebracht, dat gisteravond in mijn armen gestorven is. Dat heeft me te sterk aangegrepen. Een dapper, edel kind, een vijftienjarigen jongen. Hij heeft een klein meisje uit de Tisza gehaald, en nog wel terwijl er gevlot werd. Zónder hem zou de kleine verdronken zijn. Zelf heeft hij er zonder bedenken het leven aan gewaagd. Maar hij heeft een zwaar offer moeten brengen. Het heeft hem zelf het leven gekost. Terwijl de Rutheensche moeder met het geredde wicht in haar armen, in haar geluk als een krankzinnige naar huis stortte, is de jeugdige redder rillend en koortsig achtergebleven, uitgeput.

Later hebben ze hem daar eerst gevonden. Een hartverlamming heeft hem tenslotte gebroken. Ze hebben hem ons gebracht. Maar toen was het al te laat. En wat het geval nog erger maakt: de jongen is niet alleen. Ze waren met z'n beidjes, naar allen schijn verwaarloosde of hun ouders ontloopen kinderen. Met den stervenden jongen hebben de menschen zijn zusje ook naar hier gebracht".

Met een vertwijfelden kreet zonk de oude vrouw achterover. „Milenko!" Ze barstte in snikken uit. „Milenko! Dokter, ik weet het, ik voel het hier aan mijn hart: het is Milenko. Het moet Milenko zijn. Breng hem bij me, geef hem me terug. Het is mijn verloren kleinkind".

Ontroerd zag de dokter het groote leed van de oude vrouw aan. Was het wel waar, wat ze zei? Oude menschen zijn soms zoo vreemd en gelooven hun verbeeldingen.

„En waar is Marischka dan, dokter? Ach, de arme kinderen die we verloren hebben, en al dien tijd al zochten zonder ze te kunnen vinden. Milenko dood, zegt u? Zal ik Milenko dan niet meer levend mogen terugzien? Breng mij het arme kind hier, op mijn schoot. Zijn moeder zal minder bedroefd zijn, wanneer zij hem dood vindt in mijn armen".

Marischka werd gehaald. Schreiend vielen kind en grootmoeder elkaar om den hals. Maar hoe kon de vreugde over dit weerzien hen troosten over het verlies van den armen lieveling? „Milenko, Milenko", jammerden zij zonder ophouden, „de oogappel van mijn leven en de blijdschap van mijn ouden dag", snikte de grootmoeder. Dokter, verpleegsters, patiënten, allen waren met het leed van de oude vrouw begaan.

Dan droegen ze haar in een rolstoel, en zoo werd zij naar de zaal gebracht, waar het lijk van Milenko lag. Roerloos lag hij er, en wasbleek, de oogen gesloten, de armen over de borst gekruist, geheel wit op een wit rustbed.

Hier hoorde de dokter het omstandig verhaal, dat de grootmoeder deed onder tranen en snikken. Hoe zij zelve, met de ouders van de kinderen, over de grens was gezet in Bohemen. Hoe ze gewacht hadden op de komst van de kinderen, tot ze begrepen dat het vergeefs was. Toen hadden ze hals over kop hun papieren in orde laten brengen, om zoo spoedig mogelijk terug te keeren in het land, waar de twee blijkbaar achtergebleven waren. Het andere gezin had zich

van hen losgemaakt, om hun grooter vrijheid van beweging te laten. In Kassau, daags na Ferry Horvaths begrafenis hadden ze eindelijk van de kinderen gehoord. Zelf waren ze voor die begrafenis te laat gekomen. En sedert hadden ze aldoor maar gezocht, gezocht, tot ze haar zelve, de grootmoeder, eindelijk hier in het ziekenhuis moesten brengen, omdat het leed haar krachten ondermijnd had en zij zich den dood nabij gevoelde. — En hier moest ze dan nu haar kleinkind terugvinden als een lijk, onverbiddelijk, onherroepelijk verloren.

Zij strekte haar handen uit naar het doode kind. Zij kon zich niet oprichten waar zij zat. Haar krachten hadden haar bijna geheel begeven. Zij bad den dokter met snikken en bezweringen, om haar Milenko nog eenmaal in de armen te leggen. Zij zat er met het lijkje op haar schoot, overstroomd met tranen.

„Mijn arm kind, mijn arm kind"......

„Maar een edele, flinke jongen" zei de dokter ernstig, „ die zijn leven niet ontzien heeft, om een ander van den dood te redden. Een heldhaftige jongen is Milenko geweest".

Marischka die ook haar tranen den vrijen loop liet, begreep wat Milenko bewogen had. Ze

hoorde hem nog zeggen: „Wij moeten er wat voor over hebben iets goeds te doen, voor het kwaad waarmee Moeder Maria en het Kind bejegend werden in Egypte".

Dan zei de dokter met een diepe en bijna plechtige stem:

„Er is veel kwaad over Zigeuners gesproken, en het is waar, dat menigeen in den loop van den tijd al eens kleiner of grooter schade door hen geleden heeft, — dieverijen, bedrog, wat weet ik al, — maar de daad van zulk een flinken, offervaardigen jongen is evengoed als de vrijspraak voor een heel geslacht".

„Omdat er een vloek op ons rust", riep Marischka hartstochtelijk uit, „daarom heeft hij het gedaan!"

„Een vloek op ons?" vroeg de grootmoeder verontwaardigd.

„Vertelsels en volkspraatjes", zei de dokter. „Al ben ik juist geen vijand van legenden, ik houd toch niet van dergelijke verzinsels. Maar wanneer jij er aan hecht, Marischka, dan mag je ook aannemen, wat ik je nu zal zeggen: als er omtrent jullie van een vloek sprake zou zijn, geloof dan gerust dat die is opgeheven door een offer als Milenko heeft gebracht. Een Rutheen-

sche moeder dankt hem het leven van haar kind. Zij had het al opgegeven, maar Milenko heeft het haar teruggeschonken. Hij heeft er met zijn eigen leven voor betaald".

Toen werd het lijk van Milenko opgebaard. Hij lag er stil in het wit, met een stillen lach op het wasbleek gezicht. Alsof hij een gerusten slaap sliep. Kaarsen brandden om hem heen, palmen breidden er hun schaduw uit en de dokter liet bloemen neerleggen op het doodsbed.

Marischka mocht dien dag in het hospitaal blijven, tot haar ouders er haar tegen den avond zouden halen. Het verhaal van de beide Zigeunerkinderen ging als een loopend vuurtje door de stad: de ouders zelf zouden er gauw genoeg alles van weten.

Toen zij dan ook kwamen, om grootmoeder te bezoeken, na den heelen dag weer overal vergeefs gezocht en nagevraagd te hebben, was hun geluk om Marischka wel groot, maar grooter was hun droefheid om Milenko. De eene hadden zij teruggevonden, den ander voorgoed verloren.

Het beste wist hen nog de oude grootmoeder te troosten. „Milenko is thuis" zei ze gelaten. „Hij ging mij voor. Nu heeft hij het mij licht gemaakt, om op denzelfden weg te volgen. Hij

heeft het land van ons verlangen niet mogen zien. Hij ziet iets beters dan dat. Want er moet belooning zijn voor alle goede daden. Wat hier niet beloond wordt, vindt hierboven vergelding, hoe dan ook. Het licht dat voor Milenko is opgegaan, zal niet meer ondergaan. Het is de morgen zonder einde".

„Milenko is bij God", zei Marischka. „Daar zal de pastoor wel voor zorgen. Die heeft ons het groote gebod voorgehouden".

„Welke pastoor?" vroeg grootmoeder dringend, „welk gebod, Marischka?"

„Liefde is het groote gebod, leerden wij van hem".

„Arme, lieve jongen", zuchtte grootmoeder opnieuw. Toen viel haar blik op de viool, die Marischka zorgvuldig had meegedragen bij de overbrenging van het stervend vioolspelertje. „Dat is dan de erfenis die Milenko jullie achterlaat: Ferry Horvaths eigen viool, met zijn eigen naam er in geschreven. Zijn wereldberoemd instrument. Hij heeft ze zelf Milenko tot aandenken gegeven. Zij is goud waard. Ze zal ruimschoots genoeg opbrengen, als jullie ze van de hand doen, om de kosten van de verdere reis te bestrijden. Want als ik hier de oogen gesloten

sche moeder dankt hem het leven van haar kind. Zij had het al opgegeven, maar Milenko heeft het haar teruggeschonken. Hij heeft er met zijn eigen leven voor betaald".

Toen werd het lijk van Milenko opgebaard. Hij lag er stil in het wit, met een stillen lach op het wasbleek gezicht. Alsof hij een gerusten slaap sliep. Kaarsen brandden om hem heen, palmen breidden er hun schaduw uit en de dokter liet bloemen neerleggen op het doodsbed.

Marischka mocht dien dag in het hospitaal blijven, tot haar ouders er haar tegen den avond zouden halen. Het verhaal van de beide Zigeunerkinderen ging als een loopend vuurtje door de stad: de ouders zelf zouden er gauw genoeg alles van weten.

Toen zij dan ook kwamen, om grootmoeder te bezoeken, na den heelen dag weer overal vergeefs gezocht en nagevraagd te hebben, was hun geluk om Marischka wel groot, maar grooter was hun droefheid om Milenko. De eene hadden zij teruggevonden, den ander voorgoed verloren.

Het beste wist hen nog de oude grootmoeder te troosten. „Milenko is thuis" zei ze gelaten. „Hij ging mij voor. Nu heeft hij het mij licht gemaakt, om op denzelfden weg te volgen. Hij

heeft het land van ons verlangen niet mogen zien. Hij ziet iets beters dan dat. Want er moet belooning zijn voor alle goede daden. Wat hier niet beloond wordt, vindt hierboven vergelding, hoe dan ook. Het licht dat voor Milenko is opgegaan, zal niet meer ondergaan. Het is de morgen zonder einde".

„Milenko is bij God", zei Marischka. „Daar zal de pastoor wel voor zorgen. Die heeft ons het groote gebod voorgehouden".

„Welke pastoor?" vroeg grootmoeder dringend, „welk gebod, Marischka?"

„Liefde is het groote gebod, leerden wij van hem".

„Arme, lieve jongen", zuchtte grootmoeder opnieuw. Toen viel haar blik op de viool, die Marischka zorgvuldig had meegedragen bij de overbrenging van het stervend vioolspelertje. „Dat is dan de erfenis die Milenko jullie achterlaat: Ferry Horvaths eigen viool, met zijn eigen naam er in geschreven. Zijn wereldberoemd instrument. Hij heeft ze zelf Milenko tot aandenken gegeven. Zij is goud waard. Ze zal ruimschoots genoeg opbrengen, als jullie ze van de hand doen, om de kosten van de verdere reis te bestrijden. Want als ik hier de oogen gesloten

heb, zetten jullie de reis natuurlijk voort, — den tocht naar huis! Daar heeft Milenko dus voor gezorgd. Wij hebben hem alles te danken".

Ja, het gezin zou de reis voortzetten, omdat Grootmoeder het wilde, omdat het Milenko's grootste verlangen geweest was. Naar Morgenland!

De krachten van Grootmoeder waren uitgeput. Deze laatste smart had haar te veel aangegrepen. Zij was in de kussens teruggezakt en bleef er nu roerloos liggen. Soms bewoog ze nog even de lippen. „Thuis", prevelde zij, „Milenko is thuis. De zon heeft hem geroepen...... O, de sterren, de sterren...... Ik heb niets voor hem kunnen doen. Maar hij is bij den grooten Vader...... Milenko".

Zachtjes snikten de aanwezigen bij het sterfbed der oude waarzegster. Zij doofde uit als een lamp. En toen de dokter een kleinen handspiegel voor haar bleek-blauwe lippen hield, liet de adem van het leven er geen spoor meer achter. Het glas besloeg niet meer.

Ook de grootmoeder was heengegaan, waar de jongen haar riep: naar het land van den Morgen.